

Městská knihovna v Praze

**Karel
Poláček**

Vyprodáno

PŘALIT

ZÁCHRANA A ZPŘÍSTUPNĚNÍ
PRAŽSKÉ ŽIDOVSKÉ LITERATURY

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupňujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Vyprodáno

Karel Poláček

Znění tohoto textu vychází z díla Vyprodáno tak, jak bylo jako 4. část románové tetralogie vydáno v knize Okresní město nakladatelstvím Naše vojsko v roce 1955 (POLÁČEK, Karel. *Okresní město; Hrdinové táhnou do boje; Podzemní město; Vyprodáno*. V NV vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1955. 812 s. Knihovna vojáka, sv. 85.).

Text díla (Karel Poláček: Vyprodáno), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

POLÁČEK, Karel. *Vyprodáno* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2016 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. ISBN 978-80-7532-187-9 (pdf). Dostupné z: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/26/25/31/vyprodano.pdf>.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a tiráž), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyžijte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 12. 8. 2016.

PRALIT

ZÁCHRANA A ZPŘÍSTUPNĚNÍ
PRAŽSKÉ ŽIDOVSKÉ LITERATURY

Tato e-kniha vznikla v rámci projektu PRALIT - Záchrana a zpřístupnění pražské židovské literatury, který je financován z [EHP a Norských fondů](#) a spolufinancován Magistrátem hlavního města Prahy.

Dále jsme pro vás připravili dvě procházky po stopách autorů děl digitalizovaných v projektu PRALIT ve spolupráci s projektem [Praha město literatury](#). Buď můžete zuřivě [pronásledovat Egona Erwina Kische](#), nebo [pražské židovské autory](#) po kavárnách, divadlech a parcích.

Podrobnější informace o projektu PRALIT a jeho výstupech na webu www.mlp.cz/pralit.

Upozornění pro čtenáře

Tato e-kniha obsahuje poznámky pod čarou, které nejsou hypertextově provázány.

Text poznámky pod čarou je umístěn na dolním okraji každé stránky, ve které je v textu zvýrazněno číslo poznámky pod čarou (např.: Text⁰).

⁰ Text poznámky pod čarou.

OBSAH

Upozornění pro čtenáře	6
1	9
2	14
3	18
4	23
5	26
6	30
7	36
8	39
9	43
10	47
11	52
12	57
13	61
14	66
15	71
16	74
17	80
18	86
19	92
20	99
21	105
22	111
23	116
24	122
25	128
26	134
27	141
28	146
29	152
30	157
31	164

32	170
33	175
34	180
35	185
36	189
37	194
Ediční poznámka	198
Bibliografie díla Karla Poláčka.....	199

1

Padal list po listu, zářijový den se leskl perletí a osláblý hmyz dřímал na slunných místech. Dým z polních ohníčků se mísil s lehkou mlhou a v hořké vůni umíralo léto.

Žebrák Chleboun, známý pod jménem Majorek, vyšel toho dne, aby prosil po domech. Čas, který vše mění, se zastavil před nuzákem. Vždy starý nezestárl, hubený neusýchal. Byl už tak stár, že se měnil v přelud, neboť takřka již neměl současníků, kteří by dosvědčili jeho existenci. Pohybovala se ulicemi pestrá bída, provázená nakyslým zápachem, jenž popouzel bdělé psy. Vysoký kostroun krácel středem ulice, těžce zdvíhaje nohy, ovázané pytlou. Beztvarý klobouk, obraz lopuchového listu, stínil krhavé oči, upřené k vzdálenému cíli. Neustále mlel čelistmi po způsobu dobyčtá; a tváře, obrostlé šedivými štětinami, se nadýmaly jako měchuřina.

Slepci podoben ťukal hůlkou do dlažby a jeho nazelenalý knír se čepýřil. Vcházel do všech domů, nevynechávaje ani hrbaté chatrče, jež stářím zapadají do země. Tloukl na dveře příbytků a tahal za zvonec, ale mnohdy mu odpovídalo jen hluché ticho. Postával na chodbách, kde kdysi čpělo po tučném obědě. Nyní však cítil hladovou ztuchlinu a jeho myšlenky byly neveselé.

Tak se pohyboval po městě s temným, nemluvným obličejem; na zádech mu zplihle visel prázdný tlumok. Druhdy se plnil božím darem. Podávali mu skrojek chleba, mnohdy i buchtu, byť okoralou, určenou drůbeži. Nuzák se pamatuje, jak se vztekával, když dostával potraviny místo mincí. Byl lačný peněz, neboť jich měl hodně a chtěl jich mít ještě více. Vyschlou obraznost rozněcoval přelud hromady mincí, která stále roste, ustavičně roste. Nyní však jazyk okoral hladem a velmi toužil po jídle. Zachtělo se mu chleba, buchty, které kdysi v lese pohazoval, i polévky a kávy, které jídal, stoje za dveřmi.

- Kdyby bylo, copak o to... kdyby bylo... - bručel.

Zkysla dobročinnost v okresním městě. Obyvatelé vítali žebráka se zlostí a hnali ho od prahů. Někdy ho obdarovali mincí, ale jaký to byl peníz... Ruce mu zčernaly od železných dvacetníků, za něž se nic nedostane. Ale i bankovky, ty krásné barevné obrázky, se znenáhla měnily v uschlé listí.

- Kdyby bylo, kdyby bylo... - mumlal zdřevěnělým jazykem. - Ale ono nikdež nic... - A nahlas: „Žebrota! Samá žebrota jste, a žádní páni!“

Změnilo se okresní město. Mnoho lidí odešlo a nikdy se nevrátil. Hleďme, například, zde býval Hejchl, cukrář. Ještě tu visí jeho štít, jenž vedle jména ukazuje obraz bělostného dortu. Cukrář míval bílou zástěru a voněl vanilkovým cukrem. O velkých svátcích vyráběl zmrzlinu, růžovou a žlutou. Vzali cukráře na vojnu a on umřel v lazaretě, povídají. Zpusťl jeho krám a ve výkladní skříni se povalují chcípé mouchy.

Slunce pálilo, v korunách stromů spěšně hovořil vítr; zahrady voněly. Z plotu seskočila pěnka, naklonila hlavičku a kulatým okem se podívala na žebráka. Rozčepýřila se a odlétla.

Dále kráčet žebrák, plesnivý a nerudný, vyschlé údy vrzaly. Krví podlité oči hleděly do dálky, ale všechno viděly, všechno pozorovaly. Patřily na řeznický krám, kde u vchodu visívalo podříznuté tele a kde tučná vepřová hlava zdobila výkladní skříň. Kde je řezník se zkrvavělou zástěrou a s ocílkou po boku, kde je jeho konec? Vdova po řezníkovi žije s hrbáčem, který by v čase míru nikdy nenašel ženu.

Vstoupil do dveří jednoho domu, ale na prahu se zastavil. Na chodbě se ozýval ječivý křik. Zahlédl obličej, zrůzněný zlostí. Na schodech přešlapoval vousatý voják, oděný ve vetchý plášť, který kryl spodní prádlo.

„Jedeš, neřáde!“ kvičel ženský hlas. „Ať ti dají v nemocnici. Tady nic není!“

Zabouchly hněvivé dveře a starý voják odmlouvavě rozpráhl ruce a schoulen do pláště upaloval, mlaskaje pantoflemi na bosých nohách.

- Správně... - mumlal Chleboun. - Nabralo se jich, obejdů... Rozlezli se vojáci po městě. V nemocnici je krmí tuřínem. Nic jim nedávejte... všechno by sežrali... na vojnu mají jít, a ne prosit po domech... -

- Žebrota, samá žebrota... k hnutí tu není... -

Ve čtverhranu stojí bachraté domy na náměstí s dřevěnými podloubími, tak jak stávaly od nepaměti. Vítr honí kolem soch svatých stébla slámy a chrastí zmačkanými papíry. Na náměstí je rohový dům, kde sídlil trafikant Quaiser. Nad vchodem trafiky sedí boubelatý Turek a kouří narghilé¹. Avšak v trafice tabák nedostaneš ani za peníze, ani za dobré slovo. Tabák lze obdržeti u tkalounkáře, který se usadil na místě, kde kdysi býval kupec Zoufalý. Avšak musíš mu přinést zboží, peníze tkalounkář nebere.

Jaký to byl krám, jaký slavný krám kupce Zoufalého... Svítil všemi barvami a voněl jako lékárna. Byl napěchován zbožím od podlahy ke stropu; regály se prohýbaly pod tíží zboží. Kupec krájel jemnou šunku, nabízel rybičky, naléval víno; vzácné koření ze všech dílů světa se dostalo v tomto krámě. Zde žebrákovi nikdy nepodali almužnu; kupec se mu posmíval a příručí ho poléval špínou. Ale co je to všechno platné: slavný krám to byl, slavný kupec byl Zoufalý, nikdo se mu nemohl postavit.

Jde žebrák ulicemi okresního města a pod úzkým čelem v ustavičném pásmu se pohybují vzpomínky jako barevné obrázky v kouzelné lampě. Všechno, co se stalo, je vryto do jeho paměti. Všechno je mu známo a kamenné domy neuchovají před ním žádné tajemství.

Z postranní ulice vyběhl agent Raboch, byl však oděn ve vojenský šat. Červená lomená páska na levém rukávě značí, že je vojenským sluhou. Chleboun ví, že agentův pán, nadporučík Růžička, leží v nemocnici v krajském městě a jeho sluha běhá po obci a častuje obyvatele válečnými historkami. Sňal beztvarý

¹ Narghilé - vodní dýmka.

klobouk a zamumlal prosbu; avšak zarudlý posměváček vykřikl: „Hé, Majorku! Máš už nevěstu?“

Žebrák neodpověděl a vzpřímen, s obličejem temným, se ubíral dále. Po několika krocích se obrátil, zdvihl hůl a zachroptěl: „Skotáku! Slouhu!“

Pohyblivý agent ho však neslyšel. Zapadl v jednom domě. Chleboun zase vykročil, ale pak opět se zastavil, hrozil holí a zlostně mumlal: „Nemravo! Neřáde pupkatá! Že tě tou holí přetáhnu, uvidíš!“

Hučel hněvivá slova a jeho nazelenalý knír se čepýřil.

– Nemám nevěstu. Už jsem řekl. Dojdu na obec a udám tě, že mě nenecháš. Jsou jinší páni... já mám víc než ty, ledajáku, do očí ti to řeknu... –

Přikvačil vítr, po ulici přeběhl stín a pak se zase vyjasnilo. Práskl bič a žebřák jen taktak že uskočil. Projela žlutá bryčka, tažená párem lesklých koní. Na kožených polštářích se roztahoval sedlák, prokvetlý růžovým tukem. Uprostřed obličeje trčel nadtížený doutník. Ruce složené na břiše, spokojeně patřil na koňské zadky.

Žebrák uviděl obchodníka Štědrého. Procházel se po chodníku a zasmušile kouřil z dýmky. Nebyla však to ona dýmka, na jejíž hlavičce byl obraz starého mocnáře v loveckém úboru. Pro tuto dýmku se na něho osopil občan Pangrác, vznětlivý radikál, a vyčtl obchodníkovi rakušácké smýšlení. Obchodník se polekal; nerozuměl politice a řeči o veřejných věcech provázel neurčitým vzdycháním; pro něho byla představa o politice spojena s daněmi a odmítavým obličejem nevládního úředníka. Vzdal se své oblíbené dýmky, aby byl klid. Avšak pokoj nebyl, znepokojivé události na něho dotíraly a vzrušovaly ho.

Zestaral obchodník Štědrý, záda se mu zakulatila a celý se zmenšil. Rostl do země. Žebrák se před ním zastavil, pohnul kloboukem a zamumlal slova modlitby. Obchodník se vytrhl z myšlenek a popuzeně křikl: „Tady nic není! Jděte spánembohem!“ Pak poodstoupil několik kroků a v sobě ztracen díval se na svůj dům. Nespokojeně vrtěl hlavou, neboť zchátralo stavení a omítka se

na několika místech oddrolila. Přemýšlel o tom, že nebýt války, povolal by řemeslníky a pak by omládlý dům zase prohlédl. Jeho obličej se pokryl stínem; dožije se míru? Srdce mu bouří a na hrdlo sahá neviditelný pařát.

Nevynechal žebrák žádné domovní číslo, a jako by byl poslušen vyššího rozkazu, na všechny dveře zaťukal. Shromáždil přehrší železných mincí, které mu chrastily v torbě, a pak zamířil k nádraží, neboť chtěl vědět, kdo přijel do okresního města.

2

Přišoural se na nádraží, postál poblíže kanceláře a upřel krví podlité oči na trať. Kosé paprsky sluneční vnikly na peron, v stříbrných paprscích se leskly tančící mouchy. Na lavičkách seděli lidé, i bylo vidět na jejich tvářích, že čekají dlouho a že nevědí, nečekají-li marně. Stávalo se, že vlak nepřijel, neboť nic nebylo jistého v těch nejistých časech; avšak lidé nereptali, zvykli trýzni válečné doby a všechno přijímali tupě. Občas se někdo zdvihl a šel se napít vody. Skřípala zrezivělá pumpa. Mnozí polohlasně hovořili, jiní se mlčky hrabali v tlumocích. Kouřili a nádražím vanul čpavý zápach po spáleném listí.

Bylo větrno a chrastily dužnaté lusky zralých bobů, které obepínaly sloupoví nádraží; pestře kvetla řericha a těžká slunečnice se ohnula do oblouku. Někdy vstal člověk, protáhl své údy a slabikoval vyzvání, aby upsal devátou válečnou půjčku a aby se varoval nakažlivých nemocí. Starý voják, sešlý a knírnatý, spal na dlaždicích a z jeho otevřených úst se dral chrapot. Stál žebrák Chleboun jako hliněný panák a naprázdno mlel čelistmi.

Vtom se do nádraží přihnala lokomotiva, píšťala jedovatě zaječela a vlak vyhřezl lidi s tlumoky, cestující s pytli na zádech, obtížené koši, bandaskami a balíky. Každý vlekl nějaké břemeno s uspěchaným, usouzeným výrazem. Železniční zřízenci, liknaví a lhostejní, v usmolených stejnokrojích, přezíravě se vypínali nad zbědovaný dav. Skřípala kola, hrozně kvílely nenamazané brzdy. Žebrákovy oči hledaly v davu známou tvář. Pohnul se, když spatřil Jaroslava, syna obchodníka Štědrého.

Desátník měl novou, vysokou čapku, kterou koupil na jedné stanici za skrojek chleba od nějakého domobrance. Byl oděn v jasné modrou blůzu po důstojníkovi, kterou si vypůjčil od vojenského sluhy. Chtěl se rodnému městu představit jako slušný, úhledný voják. S hranatými pohyby zkušeného bojovníka vykročil z nádraží, následován žebrákem.

- A... a... a... voják přijel - mumlal Chleboun.

- Dvě hvězdičky na límci... Syn pana Štědrého, obchodníka.
Z vojny domů, rozumějme... -

Zapadlé tváře se nadýmaly a splaskaly; zelený knír se chvěl. Desátník se zvědavě rozhlíží. Podívoval se, že okresní město, které se v jeho mysli změnilo v dětskou knížku s barevnými obrázky, skutečně existuje. Pevně stály řady domů, přerušované zahrádkami, ve kterých se pestře zrcadlil barevný podzim. Hledíme, tam stojí ona kovárna, celá umouněná, a z temnoty žhne výheň. Před kovárnou stojí vůz a povaluje se náradí. Ženská v dragounské blůze drží ohnutou nohu koně a kovář se rozpřahuje kladivem a chvilkami huláká: „Hé! Stůj, potvoro!“ No, a vedle je kamenická dílna. Černý pomník, anděl s palmovým listem. Desátník čte nápis: *Zde odpočívá Václav Šabata, rolník v Březné. Bud' s Bohem, tatíčku náš.* A pak továrna. Kdysi to byla přádelna; oknem bylo vidět, jak se otáčí setrvačnick a jak se šine transmise. Sem chodíval desátník, aby viděl, jak padá komín. Padal komín, padal, když jste se dívali vzhůru na jeho jícen, ale nikdy nepadl; a to bylo příšerné jako ve snu.

Ten komín, postavený ze žlutých cihel, tu stál a zvolna padal. Avšak na průčelí budovy byl připevněn nový nápis, složený ze zlatých písmen. *J. V. Zoufalýho továrna poživatin.* Kolem fabriky se vznášel nasládlý puch po melase.

Pak zahrady, rozsáhlé, nepěstěné, kde rostla mezi pichlavými křovisky huňatá tráva, bohlav a šťovík. Bývalo tu bohatství rybízu a angreštu, které opatroval nevlídný zahradník, samotář a pijan. Desátník se usmíval. Do těchto sadů podnikali kluci výpravy; po nezralém angreštu trnuly dásně, ale nicméně nakradené ovoce chutnalo sladce, vybraně.

Vykračoval si junácky a okované boty zvonily o dlažbu. Žebrák se táhl za ním, vzpřímený a kostnatý ťukal hůlkou. *Zasílatelství Julius Wachtl. Velkoobchod uhlím;* dvě zkřížená kladívka. Na tom domě je připevněna dřevěná koňská hlava, která cení zuby a divoce se směje. Na dvoře, jako kdysi, je cítit po strusce, senu, kůži a špeditérských pacholcích. Před domem v pestré lenošce seděla

stařena, zahalená v pléd. Míchala lžičkou v hrníčku a hubovala plesnivým hlasem, že jí dávají neslazenou kávu. Voják ji znal, ale nevěděl, jak se jmenuje. Bylo mu jenom známo, že patří k zasilatelství. Když bylo slunečno, snášeli ji odkudsi v pestré lenošce, oprášili ji a postavili před dveře.

Spatřila vojáka a zasvištěla: „Tak přijel, Kamilku? A to jo. Pěkně vítám. Šel ke mně a podal mi ruku.“

Jaroslav přistoupil; chtěl jí vysvětlit, že není Kamil, ale stařena nedoslýchala.

„Pořád kde je Kamilek a on je tady. To je dobře. Však my užili strachu. To zas náš Julek, jako Wachtl, je pryč. On se dal k Rusům, povídají. Nedává o sobě vědět. Byli tu četníci a všechno převraceli. Udělalo se nám hezky. Dávají mně hořký kafe, já můžu povídat, co chci, a oni nedbají. To mne nevěsta chce připravit do hrobu, já to vím. Kdyby tu byl Julek, jako Wachtl, tak by mne nedal. Já tu nemám žádné zastání. Chodí k nám lidi, jestli nemáme uhlí, až přijde Julek, tak bude zase uhlí, teď jděte pryč. Kampak, Kamilku, vždyť není naspěch, já jsem stará ženská, moc jsem zkusila, v těle mám lámání, беру kapky, dělají mně dobře. Spánembohem, jenom když přijel, Kamilku, já jsem sama ráda...“

Ulice vede vzhůru, přímo k náměstí. Na rohu stál malý, kulatý muž s placatou čepicí na hlavě. Mhouřil oči proti slunci a sál dýmku. Bez zájmu hleděl na přicházejícího vojáka. Jaroslava polilo horko a bolestně se mu sevřely vnitřnosti. Malý muž vyňal z úst dýmku a pozorně se zadíval. Pak zamával rukama a drobnými krůčky odběhl do krámu. Za chvíli vyletěla paní Štědrá; zalomila rukama a vypoulené oči jevily nesmírný úžas. Vykřikla a vpadla do stavení.

Pak ucítil desátník zápach tabáku a staroby. Obchodníkovy oči zrudly, smál se a plakal.

„A copak, copak, Jardo, to přijela mašina? Ani jsem ji neslyšel... pročpak nepošleš pár řádků, já bych ti přišel naproti. Tak tys přijel. To je náhoda.“

Vzlykal: „Právě dnes jsme si s matkou povídali: Jestlipak ten hoch... no, no, no... já vím... jenom když jseš v pořádku, já jsem z vás celý pryč, svědomí nemáte...“

Koulely se mu slzy po tvářích. Olizoval žlutý knír a chvatně mluvil: „Tak ti musím říci, že Doležal vyhrál u nás tisícovku. Nechtěl los koupit, ale já: Zkuste štěstí, pantáto. Jakpak bys neznal Doležala, je to sedlák z Lupínek, bere u nás už léta. Takový hodný křesťan. A pojď dál, co stojíš? Lidi se dívají...“

„A neďívej se, krám je prázdný, já vím. Ten zloděj Weinstein už mně nechce dodávat. Prý mu zboží došlo. A já mu dal tolik utržit za ta léta. Víš, hochu, že Viktor je doma? Jenomže pořád někde běhá...“

Obchodník mluvil chvatně, překotně, jako by se bál, že mu dojde řeč. Tuhle se mu udělal na krku nežit, byl tu doktor, matka ho zavolala, obchodník nechtěl, ale ona nedala jináč... A co je nového?

„Já jedu přímo z fronty, tatínku, víš?“ pravil desátník. „Z Monte Verena jsem sjel visutou drahou do Caldonazza, odtud jsem si to šupajdil do Tridentu a pak nahoru do Inšpruku... Na cestě jsem hnedle čtyři dny...“

„A já už noviny nečtu,“ odpověděl obchodník, sleduje své myšlenky, „řekl jsem dost, a nečtu. Držel jsem je s rabínem na polovic, ale on je mně posílal rozházené. Nepořádný člověk, ten rabín. Tak už dost. Nečtu noviny. Pořád jen o těch bitvách a slavných hrdinstvích, to mně užíralo věk. Nyní v novinách není nic, co by člověka potěšilo, jenom samá lež, samý podvod. Nechci nic vidět, nechci nic slyšet, nejraději bych si lehl a spal, až bych celou válku zaspal... Pojď, hochu, pojď dál, udělals mně radost, doma si odpočneš a bude všechno jiné...“

3

Tehdy neklínkal nad městem zvonek, neboť komise jej sňala z vížky kostela a odvezla do ústředny kovů. Jenom slepice popuzeně kdákaly na znamení, že je poledne.

Obchodník sňal navyklým pohybem placatou čepici a hodil ji na postel; zasmušile se pohladil po holé lebce s viditelným důlkem uprostřed. Nemluvil, jenom podezíravě se zadíval na dvě celuloidové hvězdičky, které zdobily desátníkův límec. Po chvíli řekl: „V tom mně nesmíš chodit.“

„Proč?“ zeptal se Jaroslav.

„Já to nechci,“ opakoval otec svéhlavě. „Máš tu svoje šaty. Matka ti je připraví.“

„Jsem voják...“

„Už jsem řekl. Převlékneš se a dost!“

A pak dodal s hněvivým úsměškem: „Voják... to je mi čest! Pro ostudu chodíte světem...“

Syn se odmlčel; rozhlížel se po pokoji a s překvapením, které ho vzrušovalo a dojímalo, shledával, že je všechno tak, jak bývalo. Ze stěny zíraly dvě zvětšené fotografie. Obchodník oblý a lesklý ve své mladosti, s uhlazeným účesem šviháka a s nakrouceným knírem. Nebožka matka s černou stuhou kolem krku a s varhánkovou blůzou, spjatou broží. Velké, tmavé oči ostýchavě vítají vojáka s černým knírem, zarudlého a vylouhovaného počasím.

Paní Štědrá přinesla hrnec polévky, jež voněla chlebem a kmínem. Její tvář jevila lítost a pokání. Poplašeně broukla, že nic nechystala. Kdyby však věděla, že přijede Jaroušek, pak by se postarala. Nalila obchodníkovi na talíř a dychtivě se vpila do jeho tváře.

Obchodník nachmužil obočí a pozvedl lžici.

„Ta polévka,“ bručel, „nestojí za nic.“

Naříkal: „Už dlouho jsem neměl dobrou polévku.“

Manželka se zachvěla.

„Dnes je těžko vyhovět,“ kvílela, „já už opravdu nevím... Byla jsem u řezníka, pane Císař, neměl byste pro mne kousek hovězího? On se mi vysmál do očí, hele, povídá, ona by chtěla maso, to se opravdu povedlo... Pane Císař, pro blázný vám nejsem, pěkné máte chování, moc pěkné, to bych do vás neřekla, otočila jsem se a šla, přece nejsem žádná hadrnice, on na mne zavolał: Halt, paničko, takhle kdybyste mně přinesla cukr, tak bych byl k mluvení, já bych koukal, abych hleděl...“

„Bývaly všelijaké polévky,“ mumlal obchodník zjihle. „Byla hovězí nudlová, byla s kapáním, krupicová také nebyla špatná. Nebo s játrovými knedlíky, ta bývala obyčejně o svátcích...“

Polkl a toužebně vtáhl do sebe vzduch.

„A nejlepší ze všech byla husí, husí polévka, mastná a horká. Ale nedávejte do ní rýži, protože tím se polévka zakalí. Husí polévka musí totiž být čistá, průhledná, dejte si říci. Jako tůň musí býti, aby na dně talíře byl vidět husí žaludek. Když takovou polévku vezmeš k sobě, tak si pořádně vymastíš vnitřnosti a máš sílu za dva...“

S nechutí pozvedl lžici a bručel: „A teď musím jíst všelijaké klechtačky...“

„Cukr!“ horlila paní Štědrá. „Cukr mu mám přinést, to si dovolí mně říci do očí. Holenku, kdybych měla cukr, tak bych ho nechala Nespěchalce, ona by mi za to přinesla vajíčka... Vidiš, co jsem se namluvila, neprodávej každému, kdo přijde, ale do tebe se může mluvit, ty máš svou hlavu. Pořád se zboží vyhazovalo a teď tu stojíme. Máš se podívat na Zoufalého, ten byl chytřejší...“

„Nepovídej mi takové řeči!“ rozčilil se obchodník. „Já nic nechci slyšet, já vím všechno. Bylo takové nařízení a já nechci do ničeho přijít. Vy byste rádi viděli, jak mne vede četník do kriminálu...“

Paní Štědrá postavila na stůl mísu houskových knedlíků. Byly našedlé a lepkavé. Obchodník nabodával kolečka knedlíků a kladl je Jaroslavovi na talíř.

„Tu máš, vojáku, a jez,“ mluvil, „a nikomu neříkej, že jsme tě tak špatně uctili. A co tam u vás – dostáváte maso?“

„To se ví,“ odpověděl Jaroslav.

Obchodník se vyčítavě zahleděl na manželku.

„Vidíš, oni můžou mít maso, a já ne.“

„To je něco jiného. Na vojně...“

„Na vojně...“ skřípěl nevraživě obchodník, „už mně leze z krku ta vaše vojna. Mám vás plné břicho...“

„Válka...“ bručel, „pořád jenom válka... Když to začalo, tak jsem si schovával noviny. Říkalo se, že je to velká doba, tak aby děti měly na tu velkou dobu památku. Teď už noviny neschovávám. Co je mně do války? Balíme do novin zboží.“

Zlostně se zasmál: „Velká doba... Na frontě u Brzezan dobylo naše vojsko s bezpříkladným elánem vpředu posunuté pozice nepřítelovy v hloubce dvou kilometrů... Mám velkou radost. Z toho má být jeden živ.“

Stařecký hlas chrastil jako papír ve větru. Desátník se sklonil nad talířem a mlčel; paní Štědrá vzdychala.

Obchodník nabodl kousek knedlíku na vidličku a podíval se pod stůl.

„Kde je ta kočka?“

„To víš, ona tu bude,“ odpověděla manželka. „Knedlíky ti bude žrát, jaká už ona není. Kdybychom měli maso, tak by tu byla jako na koni. O, ta je mazaná, k neuvěření!“

„Já ti dám maso!“ zavztekal se obchodník. „U mne si nebudeš vybírat, ksindle! A z domu mně musíš, a to hned!“ Horlil: „Takovou mizeru jsme ještě neměli. Jiná by si toho vážila, že je v slušném domě, ale takhle kdepak! Na nás nebudeš ohrnovat nos... Bezcharakterní zvíře!“

S uraženou tváří dojedl oběd. Potom se zadíval na desátníkův límec. Promluvil: „A co je s tebou?“

„Co má být?“ opáčil syn.

„Že jseš pořád kaprál. K čemu máš maturitu? Jiní jsou už dávno důstojníci. Na příklad ten Růžička, takový mizerný písař a vidíš, kam to dotáhl...“

„Mně je to putna,“ odvětil syn povýšeně. „Mohl jsem mít dávno důstojnickou rozetu, kdybych se jim o to dral.“

„Tohle je řeč, děkuju uctivě. Lidi chodí a pořád se vyptávají, co ten váš syn? A já abych se styděl.“

„Já se na to vyflajznu,“ odsekl Jaroslav.

„Co? Jak?“ rozhořčil se otec. „Vyflajznu! Vyflajznu! Tak se mluví s otcem? Tak se vyjadřuješ u oběda? Já ho dal učit, aby byl vzdělaný, a on se vyflajzne!“

Uhodil do stolu a zavrtěl hlavou. Matka propukla v nárek. Jaroušku, jak to mluvíš? Na to se musím dívat, jak ses spustil? Když jsi byl nemocen, těch nocí, které jsem u tvého lůžka probděla. Vychovala jsem syna jemného a vzdělaného a oni mně vracejí sprostého nevycválnce.

„Poslední pacholek od koní by tak nemluvil,“ přidal otec.

Jaroslav pokrčil rameny; nechápal to pobouření; mluví tak, jak se vyjadřují vojáci. Mlčky dojedl oběd, který mu valně nechutnal. S prudkým a neurčitým steskem vzpomínal na bobovou polévku, která bublá v kotli a vydychuje vonné páry; i zjevil se mu obraz otlého, umouněného kuchaře, který nevrle hartusí na povykující vojáky. Daleko bylo hlučné bojiště a dálka, kouzelný básník, pokryla je poetickou jinovatkou.

Po obědě prohlásil obchodník, že si půjde lehnout. Dům se naplnil tichem, i bylo slyšet, jak bzučí bludná moucha. Jaroslav chodil po příbytku, dotýkal se nábytku a otvíral zásuvky, naplněné starými účty, kusy vaty a krabičkami od pilulek. Na skříních se válely všelijaké hadry, kusy vlny a dráty na pletení; staré věci vydychovaly unylost. Skřípěla podlaha a matka napomínala vojáka, aby se choval tiše. Obchodník rezivě chrápal. Paní Štědrá šeptala, že otec je nyní náramně nevrlý; každá maličkost ho popuzuje. Vzdychovala, zírajíc na syna, nasáklého rezným, vojenským puchem.

Obchodník se probudil s tváří pomačkanou a nespokojenou. Funěl a říhal, pohazuje krkem, a nacípával si dýmku. Paní Štědrá pohledem pobídla syna: – Jaroušku, mluv s tatínkem. On je rád, když se povídá. – A desátník ochotně začal vypravovat o životě v poli. Italská fronta, panečku, ta není jako ruská. V Rusku jsme se jenom váleli.

„V Rossiji jsme žili bardzo ładně². Všeho bylo dužo. Ale na Italii máme švicunk –“

„Švicunk...“ ošklíbal se obchodník. Temně hučel, odešel do krámu a hrabal se v písemnostech. Desátník se vypínal; hovořil o bojích, nebezpečí a strážních. Otec neodpovídal, vyšel před krám a pozdravil jakousi ženu.

„V noci to ještě ujde,“ mluvil syn, „ale zato ve dne posílá Taliján těžké vercáky. Máme pořád zadnici v kalupu –“

Náhle obchodník zakvičel: „Nech mne a nemluv. Já nic nechci slyšet. Co mně povídáš řeči? Mne to nezajímá. A já jsem poručil, aby ses převlékl. Ve vojenském tě nechci vidět.“

Syn se vzdálil a uraženě kroutil hlavou. Obchodník bručel: „Namluvíte toho plné břicho, hrdinové. Samý hrdina, kam se jeden podívá. Moc se mi líbíte...“

² Bardzo ładně – velmi krásně (z pol.).

4

Večer se položil na okresní město, i potemněly ulice a náměstí. Věž radnice strměla k černému nebi a z komína okresního hejtmánství zvolna vylézal stříbrný srpek měsíce. Všechno ztichlo a pozdní chodec bušil na domovní dveře.

Obchodník se přesvědčil, že všechny dveře jsou bezpečně uzavřeny, a pak usedl ke stolu. Četl v knize *Pět neděl v baloně*, umouněné a potřhané, a jeho dýmka plnila světnici zápachem zetlelého listí. Před ním stála sklenice vody a obchodník chvílemi dychtivě pil, neboť vyprahl kouřením. Na dvoře žalostně zamňoukala kočka. Paní Štědrá se pohnula.

„Sed!“ vyjel si na ni obchodník. „Celý den se neukázala a teď ať si zůstane venku, potvora jedna!“

Pak ale vstal, šel do kuchyně a odemkl dveře. Bylo slyšet, jak hubuje: „Teď se chodí domů? Děláte si každý, co chcete, ale já vás naučím pořádku.“

Zase usedl ke stolu a listoval v knize. Po chvíli se otázel: „Nechalas jí něco od oběda?“

„Dala jsem jí do misky pod kamny,“ odpověděla manželka. „Nestarej se. Však ona si to najde.“

„Já se nestarám, co bych se staral? Pro mne, ať si jde hladová spát. Nemůžu ji vidět...“

Zakryl si oči dlaní a naslouchal hučení prchajícího času. Potom se ozval: „A ten hoch se mi také nechce líbit.“

„Co máš proti Jarouškovi?“ tázala se manželka.

„Moc mluví...“ hučel obchodník, „pořád mluví, pořád mluví a konce to nemá. Co mi to povídáš? Nejsem na to žádostivý...“

„Takový to byl chlapec jemný a vzdělaný,“ zasteskla si paní Štědrá, „a nyní...“

„Vyflajznu! Já se na to vyflajznu!“ náhle zakřičel obchodník. Uhodil do stolu. „A švicunk! A vercáky! Mluví jako ten vandrák ve

stravovně. Jděte mi z domu a nechte mne na pokoji! Já už tu beztoho dlouho nebudu.“

Zavřel knihu a počal se svlékat.

„Švicunk...“ skřípěl hněvivě, když uléhal do peřin. Také manželka se svlékla a rozložila spodničky po židlích.

Leželi vedle sebe ve starodávných postelích, které sténavě vrzaly, a naslouchali větru, který šramotil ve dvorku. Obchodník záhy usnul a jeho dech rezivě hvízdal. Paní Štědrá zírala do tmy, husté a černé, prokvetlé fialovými proužky, a tázala se sama sebe: – Tak co budu zítra vařit?

Avšak ať si mořila hlavu, jak chtěla, nedovedla si nic vymyslet. Její hlava byla prázdná, neboť spíše byla prázdná. Vzdychala, neboť se jí stýskalo po starých časech, těch časech moučných, sádelných, máselných, těch časech naplněných hrnci tučného masa. I litovala se, že se musí točit kolem prázdné plotny, litovala manžela, že kouří uschlé jahodové listí, litovala syna Jaroslava, že chraptivě pronáší hrubá slova a že z něho čpí rezný vojenský zápach. Život se pokazil, zvetšel; byl čas umírat.

Obchodník ze spaní hlasitě zavyl. Paní Štědrá se polekala. „Co je ti? Proč vyvádíš?“ tázala se úzkostlivě.

„Stodola...“ mumlal obchodník

„Mlč a spi!“ chlácholila ho manželka. „Něco se ti zdálo...“

„Stodola! Stodola...“ naříkal obchodník. „Rozsviť!“

Paní Štědrá vstala a otočila vypínač. Obchodník mhouřel víčky, třásl se a těžce oddychoval. Překotně a zmatenými slovy vypravoval, že viděl stodolu, ale ne obyčejné stavení ze dřeva, ale stodolu ušitou z černého, voskovaného plátna, a k té stodole putoval zástup lidí. Ti lidé však byli neviditelní, a teprve když přišli na několik kroků ke vchodu stodoly, náhle dostávali viditelné obrysy.

„Všechno šlo do stodoly, ale já nechtěl...“ breptal obchodník, „já věděl, že v té stodole se děje něco strašného...“ Rozhlédl se zděšeně. „Já věděl, že jak jednou do stodoly vstoupím, je konec, konec... A tak jsem utíkal, pořád utíkal... už jsem si myslel, že jsem zachráněn, a najednou vidím, že stojím na prahu té stodoly...“

„Sen je sen,“ bručela paní Štědrá nespokojeně, „je to všechno nesmysl.“

Chtěla zhasnout, ale obchodník nedovolil.

„Přece nebudu zbůhdarma pálit elektriku?“ reptala manželka.
„A spi už!“

Než obchodník se bál tmy jako dítě, obával se, že zase se k němu přitře dusný a lstivý sen, který mu hrdlo sevře železným pařátem a povleče ho k té obludné stodole, zbudované z černého, voskovaného plátna.

Vstal a šel se napít vody. Pil dychtivě jako člověk, zmořený dlouhým putováním. Potom nahlédl do kuchyně, aby se přesvědčil, že služka spí; upokojil se, když spatřil její tvář, zabořenou do pruhovaných peřin, a rusý cop, přehozený přes pelest. Vrátil se do ložnice; manželka ho nevrle vyzvala, aby si lehl. Neodpověděl, ale obcházel stůl, ohmatával nábytek, sahal na skříň, jako by něco hledal, a mružel cosi hněvivého a nesrozumitelného.

„Co je ti? Lehni si a nevyváděj,“ napomenula ho manželka.

„On mi řekl: První, kdo padl na té Itálii, byl náš divizionář. Našla ho bludná kulka...“ odpověděl obchodník.

Mnul si lysou lebku, mračil se a hučel.

„Divizionář... Co je mně do vašeho divizionáře? Nechci nic slyšet. Klid chci mít od vás, ode všeho, rozumíte? Nemám z vás žádnou radost... A ten Viktor zrovna tak... Ne aby seděl doma. Pořád se toulá. S kamarády je samé hihhi-hahaha. Sed' doma, povídám, chci, abychom byli všichni pohromadě...“

„Nemáš po noci bouřit,“ naléhala manželka, „jiní chtějí také spát.“

Obchodník vlezl do postele a schoulil se do peřin.

„Víš,“ svěřil se manželce s rozjasněnou tváří, „ještě před chvilkou se mně v srdci všechno vařilo. Jako by bublala vřelá voda. Já už myslil... Ale teď už je dobře. Do rána jsem chlapík. Můžeš zhasnout.“

„Jenom s tou stodolou...“ sténal, „já nechci do té stodoly...“

5

Hle, tam je ten modrý vodopád a onde zase kníratý muž objímá dívku v národním kroji. Myslivec míří na jelena. Desátník se převaloval v dusných peřinách; postel skřípala. Chtělo se mu spát, byl velmi unaven; avšak ložní prádlo ho protivně laskalo; podušky byly úlisně měkké, neohebné a svěží, páchly po čistotě.

- Fuj! to je spaní, - bručel vztekle, - co to tu smrdí? Je tu cítit táta, máma, dědek, bába. A horko je. Jak jenom mohou spát pod peřinou? -

- Kdybych měl tornu, dal bych si ji pod hlavu. Na zem bych rozprostřel chvojí, zabalil bych se do pokrývky a do stanového plátna. To by se to spalo... -

A myslivec pořád míří na jelena a hloupý mladík objímá tu dívku v národním kroji. V brázdách spal jako zajíc, mezi kameny jako lasička; pod vozem se svalil jako žok; u silnice, podoběn tulákovi, dřímál; v doupěti vězel, kolena u brady, jako skládací metr. Všude spal tuhým spánkem beze snů a bez citu. Avšak v posteli se převaluje z boku na bok; úlisně ho hladí ložní prádlo a podušky sálají dusné, štiplavé horko.

Hodiny na radniční věži bily jednou, dvakrát, třikrát. Voják s napětím čekal, až uhodí po čtvrté; nedočkal se čtvrtého úderu, i pocítil nevrlou nespokojenost. Zvuk třetího úderu dlouho skomíral, jako by se pomalu odvíjel od věže. Jaroslav marně přivolával spánek; prokletá tma se vzdouvala a starý dům cosi spěšně šeptal.

Voják přidušeně zaklel, zlostně vstal a rozhodil podušky po světnici. Točil se jako pes, jenž hledá místo k odpočinku. Pak si lehl na podlahu, opřel hlavu o sbalený koberec a zachumlal se do pokrývky. Podlaha ho tlačila do boku; vítal známý pocit, který mu přinášel úlevu.

- Tak... - řekl si spokojeně, - to je to pravé. -

- Tornu pod hlavou, tak se spí u nás... -

Myslivec míří na jelena. Nad komínem okresního hejtmanství trčí lesklý skrojek měsíce. Jaroslavovi se zdálo, že leží na lavici v dobytčím voze. Otřásá se vagon pravidelnými nárazy. Vojenský puch, drsný a neodbytný, přilnul k jeho nozdrám. Při nepokojné svíci zašívá zlostný domobranec Andrlík svoji nohavici, podoben vodníkovi.

- Ležím v hytláku, který mne veze na Itálii, - říká si Jaroslav.

- A kdo to tam sedí v koutě? Bodejť, vždyť je to svobodník Semecký. Maže karty ještě s nějakými muži, které neznám. Přibyló nám mnoho nových maníků. -

Hodiny na radniční věži odbily čtyřikrát. Pak povýšily hlas a voják počítá údery.

Myslivec míří na jelena a vlak ratata a pořád jenom ratata. Slečna v modrém kloboučku koketně kyne vojákům kapesníkem; a svobodník Semecký praví: Hoši, ta byla správná, co? Ratata a ratata; kdesi v zadních vozech zpívají: Měsíček nad Prahou spanile vychází, sem tam se bleďouunké děvčátko prochází. Kde je Erichleb? Harmonikáři, smáčkni to, abychom nejeli jako báby na funus. Na náměstí zazněly kroky, je slyšet, jak skřípe klíč v zámku; na skříní stojí hrnce, co v nich asi bude? Naše setnina je ze všech nejlepší, náhodou se tu sešli dobří kluci...

Copak je s tím myslivcem? Kdypak už ten kohoutek stiskne? Prochází, prochází, stále se obrací, zda její miláček z vojny se nevrací, zpívají vojáci. Táhnou to, jak se patří; i Andrlíkovi se zpěv líbí a on basuje svou falešnou notou. Ratata a ratata; vlak hvízdá a skřípe; zatmělo se, neboť transport obklopily vysoké hory a černé lesy; ve strži haraší vodopád, jako by si hrál se skleněnými střepy. Voják Maštalír s obličejem přitisknutým na zamřížované okénko pozoruje krajinu; jeho oči jsou stále smutnější a nedůvěřivější; nakonec se odvrací a odplivne si: Fuj, to je škaredá země! Do jakých sakramentů nás to táhnou? Vojenský zpěv mu odpovídá: Hory, doly a skály vysoké jsou naši přátelé, ty nám nenavrátí, co jsme měli rádi, děvčátka rozmilé. A Maštalír rozkládá: To když jsem sloužil v Brandýse, tam bylo, pánové, krásně! Krajina jako stůl, samá řípa,

samá pšenice, radost se podívat; ne jako ta divočina neužilá, rád bych věděl, co tu hledáme za štěstí?

A potom černý kouř zahalil vlak a zastřel i myslivce, který mířil na jelena. Desátník cítil, jak mu povolily údy a duše se rozpouštěla. Těžce vzdychl a schoulil se pod pokrývkou. Vtom však mu kdosi stiskl ramena a zalomcoval jím.

„Hele, brácha přijel!“ zařval mu kdosi do ucha.

„Co, co...?“ vyjekl Jaroslav.

„Zhyň, bídníče!“ rozlehl se hlas. Jaroslav cítil, jak mu někdo klekl na prsa.

„Kaj se ze svých hříchů! Poslední tvoje hodinka udeřila!“ Desátník popadl útočníka za vlasy. Ten zaúpěl: „Pust', pacholku, vždyť to bolí...“

„Nepustím,“ odpovídá Jaroslav, „neboť já tě musím zničit. Tak jsem se ustanovil...“

„Na kolena bídný tvore!“

„Milost, velký náčelníku!“

Potýkali se, doráželi na sebe, tahali za uši a kutáleli po podlaze. Viktor, udýchaný a zpocený, chechtal se širokým smíchem. Když bujnost uklidnil, otázal se: „Kdys přijel?“

„Odpoledním drndálkem. Ve čtyři.“

„To jo. Ty jseš teď na Itálii?“

„Na Itálii.“

„Kolik ti dali?“

„Čtrnáct a šest dní na cestu.“

„To by šlo.“

Viktor se zouval. Zamyšleně pohladil bosou nohu a pravil: „Kde bys myslil, že jsem byl?“ Nevyčkal odpovědi a pokračoval: „V pivovaře jsem byl. Byla nás taková veselá parta pohromadě. Sládek Kotyza, Honza Hromádků, Dědic z fabriky, nějaký Vicena, ty ho neznáš, chodí teď s Máňou Naxerovou, Lokvenc důchodní, Mikula od aprovizace a ještě nějakí maníci. Honza Hromádků to dal dohromady. Měls být s námi, to bys užil...“

Svlékl si kalhoty a protáhl se; klouby zapraštěly.

„Sládek Kotyza kázal zavřít okenice, aby se nic nevidělo, a pak vyvalil na počest štěně. Nelžu ti, ale to bylo úplné, předválečné pivo. Ne jako se teď dělají ty břčky z pejřky. Předválečné pivo, povídám. Ty mně nevěříš?“

„Co bych nevěřil?“

„Proto. Já si ti, člověče, dával do lebedy. No, bodejt', kdypak dnes jeden přijde k takovému pití. Honza Hromádků předváděl starou pannu, když chytá blechy, a my jsme se váleli. Ten to umí, kluk špatná. A co že spíš na zemi?“

„Já v posteli nemůžu usnout.“

„To je jenom nezvyk. Já zase rád do kanafasu. To je moje.“

„Poslyš, co je s tatínkem? Připadá mi celý změněný. Nechtěl se mnou ani mluvit, pořád se utahuje.“

„Tatík?“ opáčil Viktor lítostivě. „To víš... S tím to jde, holenku, z kopce. Má vodu a povídá doktor, že až to přijde k srdci, je konec. Chudák stará, taky nic dobrého neužil. A teď ještě ta válka, to ho nejvíc zdrblo.“

Zamyslí se.

„Pořád si hlavu lámu,“ pravil po chvíli, „jak bych mu opatřil tabák. Jsem mrzutý, když vidím, že nemá co kouřit. Ono je s ním jináčí porřízení, když má tu svoji fajfku...“

Vlezl do postele, zavrtil se a zívá.

„Já, člověče...,“ promluvil po chvíli hlasem slzavým po zívání, „já jsem chytil moc dobrý švindl. Jsem ve skladišti mundurů. Už to tam doválčím...“

V dřímotě slyšel Jaroslav, jak bratr povídá:

„Vzkázali mně, ať se podívám do elektrárny... co bych tam dělal...? Uhlí není, stroje stojí, tak co... a abych se přiznal, nýčkom se dělat nechce... spíš?“

Avšak bratr neodpověděl. V tu chvíli už seděl na zídce, kterou je ohrazena vinice, a patřil na zkroucené révové úponky, ozářené pronikavým svitem měsíce; naslouchal řinčivému zpěvu cvrčků a sen se chopil vlády nad jeho tělem.

6

Potrhané mraky se honily nad střechou okresního hejtmanství; hučel vítr a stromy naříkaly. Obchodník Štědrý se šoural po domě, malý a scvrklý; pobroukával si starodávnou písničku a jeho hlas byl tenký, třaslavý. Služka štípala na dvoře dříví, i bylo slyšet, jak zvonivě odskakují polena. Paní Štědrá chrastila nádobím a mluvila pro sebe. Jaroslav vzal za kliku, ale otec ho zastavil.

„Kampak?“ otázal se podezíravě.

„Trochu ven.“

„Ven...“ křivě opáčil otec. „Toulat se chceš? Víš, že to nemám rád.“

„A co mám dělat?“

„Co máš dělat? Učit se máš. Čas utíká, přijdou zkoušky a nebudeš nic umět. Tolik peněz jste stáli, a nic za to...“

„Nech ho, ať se projde,“ ozývá se matka z kuchyně.

Otec mávl rukou a zahučel.

Na náměstí stojí ve čtverhranu bachraté domy s dřevěnými podloubími a nad nimi strmí radniční věž s barevným městským znakem. Ty domy stojí od věků, ale vane z nich cizotou. Je to neznámé město, osídlené novým obyvatelstvem. Za cizím mladíkem se dívají cizí tváře. Jaroslav svlékl vojančinu a narazil se do civilu. Připadal si neobvykle lehkým; šaty jsou jako z papěrky a nohy se samy vymršťují. Vítr se do něho opře, a zakrouží vzduchem jako kus papíru. Po celém těle se rozložil svěží pocit neobvyklé a znepokojující čistoty.

Pod podloubím se kmitl agent Raboch. Byl ve vojenském a jeho rukáv zdobila lomená páska důstojnického sluhu. Postřehl mladého Štědrého a řítil se mu v ústřety. Hlásil se k němu jako k staré vojně. Zahrnul ho drsně přátelskými slovy; zaklestil se mu pod paži a vlekl ho k svému domu. Jaroslav se vzpouzel, ale agent nedal.

„Musíte ke mně, desátníku,“ naléhal, „něco vám ukážu. Budete koukat.“

Mladík uposlechl a Raboch ho vtáhl do svého domu. Prošli úzkou, tmavou chodbou, naplněnou nějakými balíky, kde páchlo myšinou, a octli se v malé čtverhranné zahrádce, skládající se z rovnoměrných záhonů růží, zdobených skleněnými koulemi. Dva nuzné stromy pohybovaly zkroucenými větvemi; v rohu byla nahnilá besídka.

Avšak uprostřed zela jáma, obložená drnovými cihlami. Ze země trčel plechový komínek.

„Uvidíte věci,“ sliboval.

Do jámy se sestupovalo po schůdkách a chodbičkou přišli ke dveřím, na nichž bylo červenou hlinkou napsáno: *I. Zug. 3. Komp., I. R. 18.*³

Agent otevřel dveře a ukázal mu komůrku. V šeru spatřil Jaroslav stoleček s malou židličkou; blíže dveří stála plechová kamna a nedaleko byl slamník.

Raboch se rozohnil. Pyšně vykládal, že sám si zbudoval tento kryt, který mu připomíná ty časy v poli. Kryt je jako opravdivý, není-li pravda? Agent na něm pracoval čtrnáct dní; zcela sám, nikdo mu nepomáhal. Vodil sem známé, aby se pochlubil svým dílem. Celé město se už zde vystřídalo a každý vyslovil podiv a uznání.

„Bude-li čas,“ mluvil agent, „pak sem ještě postavím španělského jezdce⁴ a kolem dokola rozhodím granátové střepiny. Zdejší balíci mají vidět, jak žije a trpí voják. Oni houby vědí, co je to válka. Nikdo nesmí na ten kryt sáhnout, aby to zůstalo jako památka příštímu pokolení. A tadyhle je šišarda. Na nic jsem nezapomněl.“ A ukázal na střílnu, zrobenou z dřevěných fošen, a zadíval se na desátníka, očekávaje pochvalu.

„Rudolfe!“ rozlehlo se zahradou.

³ 1. četa 3. roty pěšího pluku 18.

⁴ Španělský jezdec – trám (nebo železná traverza) o délce 3 až 5 metrů, posázený ostny a zpravidla i omotaný ostnatým drátem, obrana proti útokům pěchoty. Pospojované k sobě tvořily za 1. sv. války souvislé překážky i mnoho km dlouhé.

„Manželka mne volá,“ děl agent. Po hliněných schůdkách vyšli na světlo. Paní Rabochová, úsměvná a se skřipcem na nose, podávala Jaroslavovi ruku.

„Také se vám pochlubil ten můj blázen?“ otázala se desátníka.

„Manželko!“ urazil se agent.

A paní Rabochová vypravovala, jak její muž, když přijel na dovolenou, vůbec nechtěl spát ve společné ložnici a trávil noci v krytu, který si zbudoval. Opovrhl manželskou postelí, nelíbil se mu měšťanský příbytek s kobercem, nočními stolky, záclonami a zdobený fotografiemi a barvotisky. Nadýmal se a říkal, že válečník je povznesen nad takové hlouposti. Zastihla ho na zahradě, jak chodí sem a tam, s klackem na rameni, který představoval ručnici, jak se otáčí ráznými obraty jako strážní voják před velitelským. Když mu nesla večeri, rozkročil se a výhružně namířil holí. Nepropustil ji dříve, dokud neřekla heslo „kappe!“⁵, načež on odpověděl „brotsack!“⁶ a spustil klacek k noze. Odepřel s ní mluvit; poučoval ji, že voják na stráži nesmí zapřádat rozhovory, aby nerozptyloval bdělost ve službě.

Vypravovala se shovívavým úsměvem, s jakým hovoříme o nezbednostech rozmazleného a svéhlavého děcka, a dodala: „Quelle bêtise!“⁷

„Na nás si nepřijdeš s tou svojí franštinou,“ odpověděl nabručeně agent. „My,“ a položil desátníkovi ruku na ramena, „my jsme staří mazáci, co? My proléváme krev. K sobě věrně držíme a s nikým se nebavíme.“

„Jsi starý blázen, pořád to říkám,“ pravila paní Rabochová.

„Manželko!“ zaúpěl agent.

„A bláznem zůstaneš.“

⁵ Kappe – čepice.

⁶ Brotsack – chlebník.

⁷ Jaká to pošetilost!

„Abtreten,⁸ umazaná civilistko!“ rozzuřil se Raboch. A když Jaroslav odcházel, slyšel za sebou agentův popudlivý hlas a zlehčující smích paní Rabochové.

- Tak, kam teď? - Nevěděl, co si počít s časem. Ozvaly se radniční hodiny a desátník si pomyslíl: - Teď se začíná služba. Šedesátkrát přejdu od jedné traverzy ke druhé, šedesátkrát sem a tam, a pak si mohu jít lehnout. - Jaroslav pocítil, že teskní; stýskalo se mu po drsném, divokém životě v poli, po tom životě plném strastí a odříkání; ale byl tu se svými druhy a nejdůležitější je, aby člověk nebyl sám. Zde, v okresním městě, je osamělý a nuda, sžíravá, neodbytná nuda mu kluše po boku a lepí se na paty.

- Otec říká, abych se učil. K čemu? Na Monte Zebio nepotřebuji civilní soudní řád. Dejte mně najíst a nějakou cigaretu. Víc nechci. Monte Zebio, Monte Verena, Monte Rosa... Itálie není modrá a bílá, jak jsem si ji vymaloval. Šedé, lesklé balvany, zkroucené kleče, huňaté mraky a nepokojný, neúnavný vítr. A jak skučí neviditelné kamení, když vybuchne granát... -

Po ulici poskakovaly děti; klapaly dřevěné podešve. Stařec, podobný vykotlanému kmeni, vlekl pytel s odpadky. Před kořalnou pana Goldsteina stojí zpustlý sládek Vokoun. Nepohnutě patří na železný závěs, zakrývající vchod, a neukojitelná, lítostivá touha po kořalce rozšířila odulou tvář. Pohybuje nozdrami jako větrící pes; snad cítí nasládlý zápach lihu, který se zažral do stavení a do dlažby kolem kořalny pana Goldsteina. Zvadlý muž uviděl desátníka; smekl klobouk a zapitvořil se.

Hle, z knihkupectví vyšel starosta Oktávec v hubertusu a s loveckou puškou. Zestarál knihkupec a jeho záda se ohnula jako luk. Za ním šmajdá jezevčík, nevrlý a dýchavičný, s plesnivou hubou. Uviděl zpustlého sládky Vokouna a úsečně štěkl; v zlostném psím hlase se ozvalo: - Naděl pánbůh, jděte svou cestou, my opilcům nedáváme! -

⁸ Abtreten - rozchod.

Mimoděk zabloudil Jaroslav v čtvrt' chudiny, která se nazývá Chaloupka. Jednopatrové dřevěné baráky se tisknou k opukové stráni; na každém dvoře je otep klestí a vítr tu nadouvá modré a pruhované prádlo. Baráky zírají do strouhy, zbarvené duhovou mastnotou. Hřmotné a řečné ženy tu máchají prádlo. Páchne mydlinkami a koňskou močí. Kdysi, vzpomíná desátník, bývalo tu plno zlých psů a ukrutných dětí, které se vrhaly na městsky oděného kluka.

Nahlédl do zahrady a uviděl bosého muže s modrou zástěrou. Muž stál na žebříku a česal švestky. Ohlédl se, a když spatřil tvář, přitisknutou k plotu, zvolal: „Ty jseš Štědrý, desátník od osmnáctých, co?“

Desátník přisvědčil a bosý muž dodal: „Já jsem Šabata, telefonista od štábu!“

„Aha,“ řekl Jaroslav radostně, „ty jseš ten, co nám jednou dal chleba, pamatuješ se?“

„Pamatuju se a nepamatuju,“ opáčil mužský lhostejně. „Málo-li je těch, kteří u nás obejdovali? U nás to bývalo jako na pražském mostě. Na orlábě?“

Desátník přisvědčil.

„A co ty děláš?“

„Jak vidíš. Češu blumy. Pojd' dál a vem si. Náramné blumy. Ty se najednou snědí a vypijou. Jsou pro chuť i pro žízeň. Letos je dobrý rok.“

„A co vojna?“

„Vojna?“ opáčil bosý s opovržením. „Žádnou vojnu já neznám. Už to tu vedu hnedle dva měsíce. Když přijde četník, tak nejsem doma. Kdepak, holenku, vojna na mě neplatí. Ať si to vyhrajou beze mne, já nemusím být na každém posvícení. Cigaretku bys neměl?“

„Nemám, člověče, nemám.“

„Když ne, tak ne. Jakáž pomoc! Meleme z posledního. Aspoň to už vezme nějaký konec.“

² Na dovolené?

„Měj se parádně.“

„Ty taky a pozdravuj!“

Kolem opukové stráně se vine stezka a ústí do ovocné aleje. Na stromech visí slaměné víchy. Z boudy vyšel hlídač s mosazným cvočkem v levém uchu a podezíravě změřil příchozího. Desátník vystoupil až na vrch, kde boží muka hledí do kraje. V údolí kejhaly husy a hluše rachotil selský vozík.

Z opukové stráně vyrostly strmé zdi gymnazijní budovy, pochmurný obraz citadely. Zastavil se desátník a okamžik naslouchal, neozve-li se z vížky klinkavý hlas zvonku, svolávající studenty k učení. Nahlédl do tmavé chodby, kde se shromáždila zlolajná ozvěna. Zíral na školníkové okno, nemá-li tam dopis. Némé okno bylo zastřeno záclonou. Vzpomínky v něm vyvolaly kořennou vůni uzenek, které školník prodával s chřupavými rohlíky. Zmocnila se jej palčivá žádostivost po něčem horkém a mastném; polkl naprázdno.

- Jsem prázdný, pořád jsem prázdný, - pomyslí si lítostivě. Není to hlad, je to strach před hrozným, strastiplným hladem. Bylo by třeba najíst se do zásoby; honem zpátky do města...

A zase se octl na náměstí. Vyjasnilo se a vítr se utiřil. Nad okresním městem se klenula zářivá obloha a nad střechou okresního hejtmánství si pohrávalo několik kyprých mráčků. Před krámem řezníka Císaře dřímál starý kůň a stříhal uřima, na které chtivě dorážely mouchy. Jakýsi dělník projel na velocipedu, veza na řídítkách dítě. Slučky s konvemi obstoupily hydrant. Krtičnatý číšník vyšel před hospodu a cinkal drobnými v kapse. Slunce zářilo a po ulici běžel stín.

Byl dlouhý, předlouhý čas v okresním městě; zdálo se, že hodinové ručičky trčí na jednom místě. Hejno holubů vzlétlo s hlučným pleskotem a kroužilo kolem radniční věže. Chvillemi se ptáci jeví jako černé body, ale když se obrátili ke slunci, tu jejich křídla se zaleskla stříbrem. Jaroslav zašel do městské čítárny, kamž ho pudila touha po potiřtém papíru. Podle mrzutého a nespořádaného vzhledu této místnosti poznal, že sem už dávno nikdo nevkořil. Z novinových rámu vlály potřhané časopisy; zařloutlé zprávy generálních štábů hlásaly stará vítězství. Desátník se počal probírat v kožených deskách revuí a měsíčníků, rozložených na pultě. Zanechal toho, když pod nápisem *Moderní revue* našel *Cyklistický obzor* a v deskách, které slibovaly *Zlatou Prahu*, se objevila *Výroční zpráva městské spořitelny z roku 1915*.

Klaply dveře a jimi vstoupil profesor Pořusta. Zestárl a jeho tvář se propadla. Nicméně junácky nesl holou hlavu a stále ještě nosil skautské kalhoty, které obnařovaly kolena. Avšak místo lodenové kazajky nosil starý, lesklý císařský kabát, naditý brožurami. Jeho záda tířil nacpaný batoh.

Profesorovy tmavé oči za skřipcem se laskavě usmály; přiduřeným hlasem vítal bývalého žáka. Desátník mimoděk srazil podpatky a studentsky se zarděl.

„Mám před sebou cestu,“ zaševelil profesor. „Jdu do Panenského mlýna za aprovizací. Snad se mi dnes podaří něco sehnat. Vidíte, jaké starosti má nyní váš bývalý učitel.“

Nechtěl by pan Štědrý profesora doprovodit? Ovšem, nemá-li náhodou nic na práci. Profesorovi by to bylo velmi milé; měl by příležitost osvěžit si staré vzpomínky.

Kráčeli kaštanovou alejí, podél hraběcího zámku, jehož čtyři čtverhranné věže posupně trčely nad městem. Alej chrastěla zažloutlými listy, padaly ježaté plody, obnažující tmavé kaštiny, podobné vybroušeným achátům. Profesor se rozpovídal. Mluvil o gymnáziu a jeho tvář potemněla. Málo se učí, zejména v zimě, protože je nedostatek uhlí. Většinu žáků z posledních tříd vzali na vojnu a ti, kteří zbyli, musí se zaměstnávat válečnými úkony. Pravdu dí latiník, že *inter arma silent Musae*¹⁰. Mládež, ponechána sama sobě, divočí. To je špatná prognóza do budoucnosti.

Potkali venkovana s vozíkem, do něhož byl zapřažen starý strupatý pes. Věrné zvíře patřilo na pána nadšeným zrakem; ale venkovan si ho nevšímal, jsa ponořen v myšlenky. V ústí aleje stála socha evangelisty, jenž držel kamennou knihu s vyrytými řeckými písmeny. Slepýma očima zíral světec k zářivé modři nebes. U nohou sochy seděl žebrák Chleboun a počítal mince. Na obzoru vyrostly homolovité hory a nad nimi se tetelil horký vzduch.

Profesor počal Jaroslava zasypávat otázkami. Jak žije, jaké jsou nyní poměry ve vojště? Slyší, že se vojáci bouří a odpírají poslušnost. Desátník odpověděl, že něco takového mu není známo. Vojáci slouží jako dříve. Profesor se zasmušil a hřbetem dlaně zespondu hladil prošeďivélou bradu v podobě lopaty. Mlčky šli mezi strništi, která zarůstala drobným svlačcem a maceškami. Pasáčekové, pokryti pytlouinou, švihali oloupanými pruty a pokřikovali na sebe chraptivými basy. Dým z ohniček se plazil po měkkotách. Potměšile se usmívající koza okusovala hlohový keř.

¹⁰ Když mluví zbraně, mlčí můzy

Za oběma muži se zavřel smrkový les. Černá veverka se zastavila na pěšině a tlapkami si promnula čumáček; pak se rozběhla, vlekouc za sebou huňatý chvost. Zachrastilo ve větvích a na císařském kabátě se zachytila snítka kadeřavého lišeje. Byl tam balvan v podobě kazatelný a kolem něho vířila voda potoka. Les dýchal vlhkostí a nad stezkou se zastavila sluneční skvrna. Hvozď duněl jako prázdný sklep. Profesor se rozhovořil. Brzy bude mír, věštil, a s mírem zahynou autokracie, které štvou lidi do války. V ohni bojišť budou zahlazeny šavle a kropáč a pak bude věčný mír. Budeme svobodni po třistaleté porobě. Náruživě mluvil profesor, a kdykoli obrátil hlavu, tehdy mladého muže ovanul ztuchlý dech hladového člověka, který dýše žaludkem. A Jaroslav nedůvěřivě naslouchal nadšeným věštbám, neboť si nedovedl představit konec války. Co by bylo, kdyby neměla být vojna? To by pak nebylo osmnácté setniny, která se skládá z bodrých hochů, kteří tak krásně drží pohromadě. Jeden za všechny, všichni za jednoho. Pak že by se už nefasoval chléb a nedostávaly by se lístky polní pošty? To že nebude ta bobová polévka, vonná a hustá, ve které plavou kusy slaniny? Kam se poděje ta naše osmnáctá a náš pátý prapor? To jsou hlouposti; nic takového nemůže býti.

Přišli k osamělé chatrči a tam na dvorku štípal stařec dříví, šedivá hlava plná štěpin a třísek. Slepice, hlučně kdákající, se rozběhly jedním směrem. Starý muž se vzpřímil a zaclonil si oči dlaní. Profesor se odmlčel a utřel si krůpěje potu.

Pak se před nimi vztyčila paseka, zpestřená pozdním létem, zarostlá pichlavými křovisky. Z přestálé zeleně zíraly lesklé bobule rulíku. Oloupané kmeny, rozptýlené po svahu, svěže voněly po pryskyřici. Hučel vítr a poháněl ochmýřená semena. Z větve visela housenka na neviditelném pavučinovém vlákně. Nad pasekou nehybně se klenulo nebe s pěti kyprými obláčky. Daleko bylo viděti probraným lesem, jež poplenilo válečné hospodářství. Jaroslav zdvihl kus větve a švihl jí do hustých chumáčů kopřiv a bodláčů. Zastavili se na lávce, která se klenula přes ozářený potok. V průzračné vodě se hráli kropenatí pstruzi, líně ševelíce ploutvemi. Když se jich dotkl stín mužů, vymrštili se jako šípy a zmizeli mezi kamením

Vystoupili na pahorek a tehdy se jim zjevila dědina s červenými střechami a kostelíkem, jehož věž byla štíhlá a útlá jako stvol. Do vesnice vedla cesta hlubokým, kamenitým úvozem. Na pokraji dědiny, ukryt mezi temnými olšemi a vrbovím, stál Panenský mlýn. Byla to velká, zděná budova, ozdobená soškou Madony v blankytném plášti, posázeném zlatými hvězdami. Na dvoře se válelo hospodářské náčiní, hlinou zaplácáný trakař a žebříňák. Volně se tu potuloval kůň s vpadlými boky, drbal se o kůl a chvílemi se zastavoval a tupým pohledem patřil na zástup lidí, kteří naplnili prostranství dvora.

Byl to dav městsky oděných lidí, s pokornými a ukřivděnými tvářemi, s pronásledovaným výrazem úpadců. Na dvoře to vypadalo jako v dražební síni. Shromážděny kolem stolu s mramorovou deskou stály tu vycpané a umně vyřezané židle. Na stole ležel památník s plyšovými deskami a dýmka se stříbrným kováním. Bylo viděti pendlovky, opřené o trakař. Podél stavení byly jako na jarmarce vyloženy kusy nádobí, stojan na hole, hrací obraz, strojek na hole a zchumlané starodávné šátky. Zástup i ty věci měly stydlavý a nepřírozený výraz. Připomínaly nějak starší krasavici za britkého jitra, kterou nenadále zastihne nenalíčenou exekutor.

Zástup se tlačil kolem vysokého muže s prokvetlou tváří a tuhým, smolným kartáčkem pod nosem. Rukávy jeho košile se skvěly bělostí a kvítkovaná vesta svírala špičaté břicho. Mezi žlutými zuby šikmo k nebi trčel doutník. Muž komíhal na špičkách a patách na znamení, že má vystaráno. Vyschlý stařík s podnájemnickým vzhledem strkal mlynářovi pod nos barevný obraz, představující jakousi bitvu s boubelatým kouřem, vzpínajícími se koňmi a malebnými postavami umírajících vojáků. Starce odstrčil muž v tuhém límci a s okrouhlým slamákem; chtěl upoutat mlynářovu pozornost na lampu s růžovým stínítkem.

Stařena v kapižonu¹¹ třímala mosazný svícen a mnoho mluvila slabounkým, kvílivým hláskem. Mladá žena ukazovala na dětský kočárek, ozdobený krajkami.

Zástup hučel a mumlal, chvílemi přehlušuje bublání ukrytého potoka. Bosí a opálení usmrkánkové vylezli na plot a s otevřenými ústy přihlíželi tomu divadlu. Mladá dívka selské tváře, ale s městskou ofinou, vyhlédla z okna a zase zmizela. A lidé žadonivě naléhali na mlynáře, ale muž s tvrdým knírkem se rozháněl rukama a příkře odmítal poloslepé zrcadlo v rokokovém rámcí, gramofon s trubkou v podobě květu i dámský plášť s kožešinou. Pes, uvázaný u boudy, pohlížel na dav s nepokrytou nenávistí a zlost mu vrčela v bocích.

Mlynář se rozkřikoval: „Dejte mi svátek, lidi! Co na mne pořád lezete? Já nic nechci. Mám všeho dost. Nestojím o vaše krámy.“

Člověk v mohérovém kabátě strkal mu pod nos hrst ušpiněných bankovek a prosil o trochu krupice.

Mlynář se drsně rozchechtal: „Krupici chce! Kde bych vzal krupici? Nechte si svých pár tajtrlíků, člověče. Mám těch papírků tolik, že nevím, kam s nimi. A nehlučte mi tu. Vy byste jednoho roznesli, kdyby se vám dal.“

„Krupici! Mouku! Vajíčka! Mléko!“ vykřikoval. „Vy byste si toho naporoučeli. Nic nemám. Všechno musím odvést ústředně. Kvůli vám se nedám zavřít, rozumíte?“

Vyňal doutník z úst a se samolibým výrazem se zadíval na popel, který se usadil na hořícím konci.

Profesor vyňal z batohu haldu knih a rozprostřel před mlynářem spisy Růženy Svobodové ve skvostných vazbách, publikace Zlatorohu a několik barevných leptů. Jeho oči se pokryly smutkem; zavzdychal.

Mlynář se ušklíbl: „Zase knihy? Co já s tím? Mám toho neřádu celou kupu. Podívejte se.“

¹¹ Kapižon – čepec (z franc. capuchon).

Profesor se podíval naznačeným směrem a spatřil vedle převrácených necek ležet zeměpisný atlas, Památník Národopisné výstavy v Praze a knihu, kterou věnovali čeští umělci ve prospěch sirot po příbramských hornících, kteří zahynuli v dolech.

„Mám knih bez počtu,“ děl mlynář chlubně, „a samé hezké kousky.“

„Moje knihy jsou velmi cenné,“ řekl na to profesor, „vesměs jsou to, pane Dlohožko, plody našich předních spisovatelů. Po pravdě musím říci, že se s nimi nerad loučím. Jenomže potřebuji mouky. Co byste za ně dal?“

„Slyšel jste, člověče, že mouku nemám,“ hrubě se na něho osopil mlynář. „Jste hluchý, nebo co? Podruhé nastavte uši, když něco říkám.“

Vztyčil doutník kolmo k nebi a zavrtěl hlavou. Ne, tihle měšťáci... Jací dolezové se z nich stali. A v čase míru byla to náramná chlouba, dobře se na to pamatujeme. Tadyhle vesničan byl jim pro smích. A teď se to všechno obrátilo. My také, holenkové, dovedeme dělat bastanty...

„A pakujte se mi ze stavení, všichni, jak tu jste!“ rozkřikl se na zástup. „Nemám na vás myšlení.“

Pak se zase obrátil k profesorovi.

„Ještě tu stojíte, človíčku? Co? Nač čekáme?“

Ohmatal knihy a zamyslel se.

„Vazbu to má pěknou,“ uvažoval nahlas. „O to nic. Snad, že by jako moji chlapci... Ale ti nejsou na čtení. Možná, že se to někdy hodí, příkladně. No, že jste to vy... Ale mouka není. Tuhle jsem se vydal z posledního. Ještě by jednoho zavřeli. Abysme to domluvili. Když jinak nedáte, nechte mi tu knihy a jděte si nakopat košík brambor. Táhle je motýčka.“

Profesor chtěl něco namítnout, ale mlynář přehodil doutník z levého koutku úst do pravého a zacenil se: „Nenene, přítelíčku. Jak jsme si, tak jsme si. Když nechcete, nechte tak, seberte si ty krámy a hajdy nazad. Pan páter dvakrát nekáže. Domluvil jsem.“

Z otevřeného okna se ozvaly zvuky klavíru. Neumělé prsty nejistě odbrnkávaly jakýsi kuplet. Břinkavé zvuky se smísily s rytmickým buchotem cepů. Unyle šuměl skrytý potok. Do dvora obřadně vstoupily dvě krávy, provázené bosou děvečkou. Chraptivě štěkal hafan, chrastě řetězem, a točil se dokola.

„Tak lidi, že byste šli po svých. Já vás tu nechci mít,“ rozeřval se mlynář. „Co je?“ drsně se obořil na pomoučeného chlapce, který mu cosi vyřizoval. „Že už jdu. Sakramentské živobyť, když se to tak vezme!“

Zástup se mlčky rozcházel. Některý si odnášel v tlumoku trochu živobyť a tvářil se spokojeně. Bosí usmrkánkové seskočili z plotu a upalovali.

Jaroslav doprovodil profesora na brambořiště, které označil mlynář. Bylo to pole už silně přebrané. Profesor se oháněl motykou s onou koketností, kterou dává najevo vzdělanec, když je mu svěřena tělesná práce. Jeho pohyby byly čilé a okázalé. Vybíral brambory z hrud, ukládal je do tlumoku a mluvil: „Tady vidíte, příteli, tu vyživovací kalamitu v plné hrozivosti a bez příkras. To je dobré, velmi dobré...“

Shýbal se nad brázdami a usmíval se.

„Čím hůře, tím lépe. Jen tak dále. Už prý ani armáda nemá co jíst. Také obuv není. Meleme z posledního. Výborně. Děkujeme za to bohům...“

Narovnal záda; jeho obličej ozářil rudý, větrný západ. Okoralé, prachem olemované rty ševalily neuvěřitelnou zvěst o svobodě, rovnosti a národním vzkříšení. Uprostřed dohasínajícího dne se podobal prorokovi; desátník ho poslouchal a cítil, jak mu naskakuje husí kůže; bylo mu, jako by patřil na rozjařený, pestrý průvod a naslouchal hřmící hudbě.

9

V ten čas obcházel anděl smrti příbytky a psal na domovní dveře zhoubné značky. Udeřila morová rána. Mnohý člověk vstal svěží, pobíhal po městě a kalhoty mu čile plandaly kolem vyschlých lýtek. Ale k večeru ho zachvátila mdloba, vznítla se v něm horečka, zčernal a za několik hodin ležel bradou vzhůru a se špičatým nosem. Ta černá rána se úředně nazývala španělská chřipka.

Tehdy dostal obchodník zprávu, že zemřela Klára, manželka Kamilova, a s ní i její malý synáček. Obchodník zavzdychal a váčky pod jeho očima zrudly. Svět se vyprazdňoval a brzy bude prázdný jako zásuvky v jeho regálech.

„Tak mladá a vzala to zkrátka,“ bručel. „A toho dítěte jsem ani neužil. A byl to takový pěkný, čilý chlapec. Všechno uměl říci zřetelně. Nešišlal jako jiné děti...“

„Mladý může, starý musí,“ těšila ho paní Štědrá.

„Pojacháme,“ mumlal obchodník.

„Jak to mluvíš?“ zhrozila se manželka. „Ty máš řeči, já to nemůžu poslouchat.“

Ale obchodníkovi se to slovo zalíbilo, i opakoval: „Pojacháme, pojacháme...“

„Tebe se tak hned nic nechytne,“ chlácholila ho manželka, „jsi jako hříbek. Mnohého mladíka přeskočíš.“

Avšak obchodník umíněně vedl svou: „Pojacháme!“

Někdy se obchodníkovi zdá, že neviditelná ruka píše na stěny ohnivě čmáranice; zavírá oči a odvrací hlavu, ale fantastická písmena, průhledná a třpytná, objeví se jednou zde, po druhé tam, jsou jich plné stěny, kouty i nábytek. Obchodník jde do krámu, ale písmena jdou za ním. Vyskakují z pytlů, pobíhají po pultě a nejvíc jich bývá tam, kde kdysi byly srovnány balíčky cikorky do úhledných ornamentů. Vůbec v temných koutech je největší hemžení.

„Pojacháme,“ mumlá obchodník a odchází na dvůr, provázen ohnivým písmem. Nahlédne do slepičí posady, ale tam také poskakují jiskrné značky. V kuchyni ležela ve výklenku pod kamny kočka, do kotoučku stočená, a labužnický sála do sebe teplo. Obchodník se na ni zachmuřeně podíval, kývl hlavou a pravil: „Ty také pojacháš.“

„A kde jsou ty boty?“ vzpomněl si najednou.

„Jaké boty?“ ptala se manželka.

„Ty, co vždycky se válely pod kamny... jak je naši chlapci nechtěli nosit...“

„Aha, to jsou ty... jakpak jim to jenom říkali? Vymyslili si takové jméno...“

„Kassemovy opánky,“ připomněla služka.

„Správně. Kassemovy opánky,“ opakoval obchodník. Zasmál se: „To si vymyslel Kamil. Ten míval takové nápady...“ Při vzpomínce na svého nejstaršího zesmutněl.

„Kamil... Bodejť by nosil Kassemovy opánky. On vždycky jen to nejlepší. Jako ze škatulky chodil. Lidé se za ním obraceli. Kamil... To se zas musí nechat. Na sebe byl náramně opatrný. Kdepak Kamil... Jestlipak já toho hocha ještě uvidím...“

„Anežko, přineste ty boty,“ přerušila ho paní Štědrá chvatně, „ano, ano, ty boty!“ opakovala netrpělivě, „slyšíte, že pán se po nich ptá!“

Služebná vyšla ze dveří a po chvílce přinesla plesnivé, zaprášené škorně, strupaté a tuhé jako z borové kůry.

„Ano, to jsou ty boty,“ zaradoval se obchodník.

„Pěkné botičky,“ liboval si, „pravé předválečné. Očistí se, dají do pořádku a já je budu nosit...“

Chtěl ještě něco říci, ale vtom pocítil, že se mu dech zúžil; před očima vířivě se sypaly saze. Opřel se o kamna a zasténal.

„Tady...“ ukázal na srdce, „se to zase vaří...“

„Snad nám pán nechce stonat?“ zabědovala služka.

„Anežko, Anežko, honem pro doktora!“ zakvílela paní Štědrá. Služebná zamávala rukama a vyběhla ze dveří.

„Táto, co je ti? Nedělej hlouposti, to přejde, dá-li pánbůh...“

„Černá stodola...“ mumlal obchodník, „saze, samé saze... a taková motanice...“

„No, copak, copak...“ domlouvala mu manželka, „přijde doktor, dá ti kapky, pak si zdřímneš a budeš zase chlapík...“

„Nechci doktora...“ bručel obchodník, „ať si tam zůstane...“

Tu však od dveří zavanulo doktorským zápachem. Lékař, krátkozraký mladý muž s vážným výrazem učeného člověka, se sháněl po pacientovi. Obchodník, jemuž se zatím ulevilo, přijal lékaře v kuchyni, aby naznačil, že pohrdá medicínou.

„Tak, co vám chybí, pane Štědrý?“ otázal se lékař.

„Pojacháme,“ odpověděl obchodník.

„Jakže...?“

„Pojacháme a vy také pojacháte.“

Lékař se vážně pousmál a nařídil obchodníkovi, aby svlékl košili. Obchodník nerad obnažil zarostlou hrud'. Anežka sklopila oči a po špičkách vyšla z kuchyně. Doktor přiložil ucho k jeho zádům a obchodník se zašklebil a vyplázl uličnický jazyk.

„Ale tatínku!“ napomenula ho manželka.

„Copak já něco dělám? Nic nedělám,“ bránil se obchodník nevinně.

„Hm, hm...“ bručel lékař, „to bychom měli...“

„Nedělejte si starosti, pane doktore,“ mluvil reptavě obchodník, „já dobře vím, co mně je. Nemám pořádný tabák a musím kouřit listí. Z toho mně vysýchají vnitřnosti a já pořád musím pít vodu. To mně nedělá dobře. Jsem samá voda, nohy mám oteklé...“

Mladý muž se ušklíbl nad těmi laickými rozumy a pravil: „Tak něco předepíšeme. Hlavní věc je klid a lehkou stravu. Já se ještě na vás přijdu podívat.“

„Nemusíte se obtěžovat, pane doktore,“ zabručel obchodník nevlídně. „Mně nic není. A stejně pojachám, až přijde na mě řada...“

Mladý lékař se vážně pousmál a popadl svůj kufríček. Paní Štědrá ho provázela ze dveří; její obličej byl zalit starostí a ruce svěšeny na znamení bezradného úžasu. Vyšla za ním až na ulici

a vyptávala se; avšak doktor významně krčil rameny a mrkal očima za tlustými skly.

„Lehni si a nehýbej se,“ nařídila mužovi. „Vyspíš se a budeš zase v pořádku.“

Obchodník nevrle uposlechl.

„Máte všichni moc řečí,“ povídal. „Já si tedy trochu zdřímnu, ale kdyby někdo přišel do krámu, tak mne zbud'. Nemám čas na vaše marodění...“

Přitiskl tvář do podušky a zachrápal. V kuchyni si Anežka utírala slzy.

„Jéžišku přesvatý,“ úpěla, „tohle je rána. A copak, že tak najednou? Pořád byl náš pán jako ta rybička a dneska koukám, koukám a on není k poznání, jak ho to sebralo...“

Paní Štědrá po příkladu všech čínorodých žen zaháněla životní svízele hlučným hospodařením.

„Ženská, jak to myjete nádobí?“ zahudrovala drsně. „Pořád abych po vás přemývala. Já nevím, nevím... Taky se jednou vdáte a to vás muž pošle zpátky, když mu budete takhle hospodařit.“

Anežka se zachichotala.

„Jéžíš, milostpaní, co si o mně myslíte? Já bych se nevдалa ani za nic. Každýho muskýho bych zkvakla¹², oni jsou falešný jeden jako druhý. To bych vypadala, kdybych si začala něco s chlapem...“

¹² Zkvaknout – okřiknout, zahnat.

10

„Kdo je tu?“

„Já, tatínku.“

Obchodník si promnul oči a vztyčil se.

„Slyším, že nám chceš stonat,“ pravil Viktor, „už je ti lépe, tatínku?“

„Mně by dohromady nic nebylo,“ vrčel obchodník, „ale že mám takové synové, to mně užívá věk. Kdes byl?“

„Ale venku.“

„Venku, venku!“ zavztekala se obchodník. „Pořád by se jenom potuloval a lajdal. Doma sedět máš, povídám. Sem tam něco pomoci, a ne s kamarádama tento... Týýý! Já tě už dlouho pozoruju!“

Viktor mávl rukou a vyšel ze dveří.

„Pacholek!“ huhlal obchodník. „Nic jiného než pacholek. A ono si to nechá říkat správce elektrárny. Pěkný správce – nevzdělaný člověk. Ani vidět ho nemůžu. Smrdí mazáním nebo čím.“

„Co pořád od něho chceš?“ ujala se Viktora paní Štědrá. „On je spíš pro sebe. A třeba by lidem kamení do zadnice házel, jen když se živí.“

„Kdyby byl studoval, mohl brát peníze zadarmo jako ten doktor,“ reptal obchodník.

Zavzdychal: „Kamil by jistě studoval, kdybych ho byl nechal.“

„Kamil? Ale vždyť dostal reparát z matiky...“

„Nevídáno. Jiní také měli reparát a dneska je máš vidět... Však on by byl reparát udělal a šel by vejš.“

„Ale on nechtěl studovat. Byl spíš pro obchod.“

„Ty bys jim jenom pořád nadržovala. Však počkej, budeš mít od nich poděkování. Já je moc dobře znám, to víš. Měl jsem vzít hůl a zmlátit ho, pak by mu matematika do hlavy lezla. Dneska mohl být hotový člověk, a ne nějaký takový tento ,počkej, pojď sem, vyskoč! Já vím, co mluvím...“

„Ach, Kamilku, Kamilku... Proč nedáš o sobě vědět? Já vím, že bys tu byl jako na koni, kdybys věděl, že táta marodí. U tebe jediného mám zastání... Ááá! Hele ho!“ zavřeštěl náhle. „Pan správce má nějaké řízení. Teď jsem mu poručil, sed' doma, a už zase upaluje. Já ho, mně se zdá...“

Paní Štědrá se podívala oknem a spatřila Viktora, jak vsedl na kolo a ujížděl.

Viktor zasmušile a s čelem zbrázděným křížil se svým velocipedem náměstí. Někdo na něho zavola: „Kampak, starej?“ Ani na tazatele nepohlédl, jenom mávl rukou: „Ále, to víš!“ Byl smuten; hnětly ho myšlenky na otce, který chátral a tál jako starý, zkorinatělý sních.

- On není ani tak nemocný, jako spíš mrzutý, že nemá tabák. To je pro starého člověka velké soužení, to dá rozum... -

Opíral se o pedály, kolo poskakovalo po drkotavém dláždění. Vysloužilý poštovník Pecian, vysoký, s koženým obličejem, vešel do lékárny, aby zarudlému lékárníkovi s hnědou vlásenkou svěřil svá tajemství o politických rejdech, zradě a spiknutí. Nyní už chodí do lékárny sám. Bledý kastelán leží, zlá horečka ho sžírá.

- Kdybych měl motor, - dumá Viktor, - tak to udělám za malou půlhodinku. Kdepak! Maximálně za takových dvacet minut. Ale kde dneska vezmu motocykl? Ten měl jenom speditér Wachtl, jenomže Wachtl je v Rusku. -

Ujížděl podél domů s bachratými podloubími, podél krámů se staženými závěsy a nápisy *Vyprodáno*; mimo zahrádky, v nichž pozdní léto okázale hrálo všemi barvami; mýjel měšťanské vily, oděné štukovou nádherou. Mnohé příbytky duněly prázdnotou; smrt si toho roku počínala obzerně a nestoudně, a pak už vjel mezi chalupy, krivolaké a nahrblé jako kozy, i octl se na silnici, kde stříbřitý prach pokrýval smutné švestky. Zde pustil řídítka, jel se založenýma rukama a přemítal.

- Jo, tabák. Ono se řekne, tabák. To je dneska vzácnost. Kdyby tu byl pan Quaiser, ale on musil narukovat. Kdo by to řekl: Pan Quaiser. Přece už byl starší. Scvrklý, chorý, citronový. Měl něco

s játry. Takový byl špatný, jak říkám, fouknout do něho a on se překotil. Ale veselý, to ano, nikoho nezarmoutil.

– Vidiš, a vzali ho. To bylo tak. Byl bezmasý den a on si dal guláš. Pan Quaiser se nikoho neptal, takový to byl člověk. Posluhovačka mu přinesla do trafiky talíř, obtížený masem ve vonné omáčce. Do abaldy vstoupil strážmistr a čuchal. Pan Quaiser nic – popřává si.

Strážmistr: Copak, copak, pane Quaiser, dneska se jí guláš?

Quaiser: Pročpak ne, pane štábní? Máte říci, pánbůh požehnej, díky tobě za ty dary.

Strážmistr: Žádné pánbůh požehnej. To se nepatří, pane Quaiser. Dnes je bezmasý den. Veškeré obyvatelstvo mocnářství si ukládá újmu a vy si tu debužírujete.

Quaiser: Co bych nedebužíroval? Věru, nevěděl bych proč. Vy mně na to nic nepřidáte.

Strážmistr: Máte moc řečí, pane Quaiser. Jakožto císařský a královský trafikant dáváte ostatním pěkný příklad... No, dobře. Uvidíte. Učiním opatření...

Četník to hlásil nahoru a trafikanta vzali při nejbližší přehlídce. –

Kolo poskakovalo po výmolovité, deštěm vyhlodané silnici, která se prohýbala jako hřbet hladové herky. Hořící slunce vyšlo z mraků a les, dosud temný a nevlídný, zjasněl. V dálce bylo vidět osamělý topol v poli. Tyčil se jako věž. Viktor seskočil z kola a kráčel do kopce, přizvukuje svým myšlenkám rozmachy ruky.

– Já vím dobře, kde bych splášil tabák, – mluvil k sobě. – Kolátor, jako vrátný v Zoufalého fabrice, má tabáku bez počtu. Vojanský i cigaretový, co si přeješ. On má synovce u trénu, to je takový kluk, že krade, nač přijde, a posílá strejdovi. Jak si to holt někdo dovede zařítovat. –

– Jenže za peníze nedá. Dnes nikdo nechce peníze. Tabák? –

Viktor bezděky napodobil vrátného mluvu i způsoby. Tabák bys chtěl, miláčku? Zrovna tabák, ty chytřej, opatřej? A proč jdeš rovnou na pana Kolátora, vrátného? Kdopak ti ho doporučil? Pan Kolátor má ovšem tabák, ale jaksi pro sebe, rozumíme? Ale kdybys, holenku, přinesl pořádný ramfál špeku, pak by snad s panem

Kolátorem byla řeč. Potřeboval bych si pořádně vymastit žaloudek, jsem nějaký špatný. Tak víš co – pohoň špek, bude tabák. –

– Vím, kde dostanu slaninu, ale hm... v tom je ten ouraz. Krucipísek, já jsem otrávenej jako šťovík. Nebýt tatíka... ale mně ho je líto, to je ono... –

Viktor má namířeno do dědiny Přímu, kde žije jeho přítel Smola. Byli spolu v poli. Standu Smolů to sebralo, teď má kratší nohu, belhá. Smola je dobrý kamarád, Viktor má u něho slovo. Dodával Štědrým živobytí, vždycky za maximální cenu, kdyby vzal o krejcar více, dělal by si svědomí. Standa není keřas, je spravedlivý, takoví se dnes nerodí. Přijížděl vždycky v noci, protože za světla se taková věc nedá dělat. Ale ono je všechno odtud až potud, někdo Smolu udal, napařili mu pokutu a teď je utrum.

A v tom Přímu přebývá selka, říkají jí Hanzliánová Na kopečku. Ona je žádostivá po mužských, ten její je ve frontě a ona je v celém baráku sama. Tak to máte těžké. Musela Viktora zahlédnout, to už jinačí nebude. I vzkázala mu: – Vojáčku, až půjdete kolem, měl byste se stavit. – Jářku, co bych tam dělal? – Třeba jen na kus řeči, mohli bychom se pobavit. Nesmějte se, já možná nevypadám k světu, ale mám v sobě víc žáru než leckterá mladice. Když mohou jiné užívat, já snad také, ne? –

– Herdek, taková bába, – vrčel Viktor. – A bezzubá. To mne může nejvíc našňupnout, když ženská nemá přední zuby. –

Vynadal jí, ale ona se neurazila. Zářila červeným obličejem, zamilovaně patříc na vojáka. Však přijdete, mladej, ještě rád, ne že nepřijdete. Oknem mu ukázala kus slaniny. Tohle všechno bude vaše, jestli mne navštívíte a jak si myslím. Potvoro potvorná, po sedmi mezích vyválená! zařval Viktor. Však já vím, že jsem potvora, mrcha jedna, opáčila Hanzliánka lahodným hlasem, my ženské jsme všechny mrchy a já tuplem, to jináč nejde... jen se dejte vidět, vojáčku, dovedu být uznalá. Já vám dám ranec živobytí, že nebudete vědět, kam s tím... Viktor si odplivl velkým obloukem.

Vedl kolo za řídítka, nad hlavou zářilo nebe potrhanou modří a stíny běhaly po strništích. Vítr lichotně mu nadouval košili a laskal

ho po zpocených zádech. Na zkroucených švestkách zrály zaprášené plody. Hlídač seděl vedle slaměné boudy, ježatý a zhnědlý počasím, a sál chlebovou kůrku. Vedle něho hafan pískové barvy honil blechy v kožichu. Když zadul vítr, harašily osmahlé stromy a ševelivě vířilo uschlé listí. Viktor myslil na čtverhranný a vydatný kus slaniny, který se zjevil v okně vedle zarudlé tváře, rozšířené lstivým, chlípým úsměvem. Rozdvojila se jeho mysl; byl žádostiv slaniny a ošklíbal se při vzpomínce na otylou selku.

- Nemám rád ty bezzubé, - mumlal. - Nejdou mně pod nos. U mně musí mít ženská zuby jako křemen, aby se smála bílým úsměvem. Pak má cenu. To je to pravé. U všech sakramentů už jednou! Nejraději bych do toho kopl, ale táta chce tabák a má ho mít. Řekl jsem a moje slovo platí. -

11

Dýchl mu do tváře hvozd vlhkým chladem. Viděl, jak v polích se kmitá stařena, maličká, nalomená; peláší droboučkým krokem. V natažených rukou nese bílý balík, opatrně jako svátost. Zastavila se na kraji lesa a položila balík do houštiny. Pak se vztyčila, přiložila dlaň k očím a zpytovala krajinu. Viktor věděl, pro koho je ten balík.

- Dnes máme sobotu, - mluvil k sobě. - Ona má někoho z přízně u zeleného kádru. Snad syna nebo vnuka. Přinesla mu čisté prádlo, aby nechodil jako ten cikán, a také něco k snědku. Ať se má dobře dezentýr¹³. -

V ten čas mnoho zběhů se toulalo po krajině a ukrývalo se před četníky. Spali v houštinách, ve stozích, po půdách nebo v chlévech, jak se dalo.

- Nikomu se už nechce glančit¹⁴ a já se nedivím, - připojuje Viktor ke svým myšlenkám. - Mne to také nebaví. A možná, že mne vojna už neuvidí. S námi už to nevyhrajou. A ta ženská si to hasí zpátky. Zdrávi pořídili! -

Za lesem se najednou vynořila vesnice. Chalupy, slepené k sobě, stodoly s cihlovými podezdívkami, jednopatrová škola s nápisem *Bohu – Vlasti – Národu*. Na návsi zelená louže a máchaly se tam husy s podškubanými krky. Buch, buch, buch! ozývaly se cepy. Ten třetí statek poblíže shluku okleštěných vrb, tam to je.

Viktor vsedl na kolo a sjel po mírném svahu. Stařec s černými brýlemi tloukl šterk; ustal ve své práci a s kladívkem zdviženým, ústy otevřenými pohlížel na muže na velocipedu. Ženská ve vojenské kazajce šla pro vodu. Bělovlasé děvčátko neslo slepici, která v tupém úžasu otvírala zobák. Středem ulice se žejbrovala¹⁵ žebračka Hladká Ančka; zvadlá hlava se jí trásla na tenkém krčku. Asi šla své vesnické sestře odvádět denní tržbu. Spatřila Viktora

¹³ Desentýr – zběh (z něm. Deserteur).

¹⁴ Glančit – vojančit.

¹⁵ Žejbrovat – šourat.

a zapištěla: „Pane Štědrej, nech mě vyhrát to šťastný numero, já se ti vodsloužím!“

Podle statku u okleštěných vrb jel Viktor zvolna a upřeně se díval na řídítka. Uslyšel volání: „Hej, mladej! Kampak máte namířeno?“

Na prahu domku stála rozložitá žena; ruměný obličej svítil jako pochodeň. Na sukni jí viselo polonahé děcko, které vrnivě se čehosi domáhalo.

Viktor zasalutoval.

„To je vaše?“ zeptal se, pohlížeje na dítě. Děvčátko se schovalo za matčinými zády.

„Moje. A zlobí vám pořád. To víte, rozum to nemá. Tak zlobí, že jsem už z toho, na mou duši, celá pitomá. Koukej, Blaženko, pán! Vidíš pána? To je činanej vojáček, co? Neboj se, on tě neukousne. Ona je ještě hloupá.“

„To jinak nejde. Tak... mějte se dobře. Já zas... tento... musím dál...“

„A kampak, kampak? Já myslela, že se stavíte?“

„Nejde to, až někdy jindy.“

„Vy jste taky, no...“ selka se zachichtla, „jeden by myslel, že se oslejščáte.“

„Že bych se oslejšchal, to se neoslejšchám, ale když já... to víte, ono je pořád něco...“

„O chvílánku snad nebude zle. Pojd'te dál.“

„Co bych u vás dělal?“

„Co byste u mě dělal: Posedíte a budeme si povídat, to byste u nás dělal. Ale musíte bejt hodnej, kdybyste neměl bejt hodnej, tak bych vás hnala.“

„O já! To já nebudu hodnej! Já si moc dovoluju.“

„I jděte, vy kuliferdo! To vy jenom tak...“

„Když vám říkám, paní. Já žádnou ženskou nenechám na pokoji. V tom pádě jsem vám náramnej neřád.“

Selka se rozesmála. Děcko žadonilo: „Mami, mamííí...!“

„Zatracenej parchant! Pořád to na člověku visí. Už si nevím rady. Jdi si hrát, ty! Koukej, Blaženko, tamhle je kočička. Čičí! Honem utíkej, chytň ji, ona bude ráda.“

Dítě se s pokřikem rozběhlo za velikým šedým kocourem s roztřepenými ušima, který ležel na prahu a šklebil se proti slunci.

„Tak co, pane? Řekněte přece spravedlivý slovíčko. Mám kořalku, takovou dobrou.“

„Co vás nemá, já bych se opil.“

„Kdepak! Jenom krapánek si líznout, že jsme tak pohromadě. Já sama tomu pití moc nedám. Človíčku, vy jste oslejhavěj jako slečinka. Já se divím. Vůbec vy muský dáte se nýčko moc prosit. Dříve se vás jeden nemohl zbavit, lepili jste se na ženskou jako podělaná košile. A dneska aby se na kolenou před vámi klečelo. Jste vzácný jako drahá mast. Koukáte se na mne a myslíte si: no... ale já leckterý mladici bych se mohla postavit, když na to přijde...“

„To víme. Copak jsem něco řek?“

„Víte, já na to užívání nejsem zrovna dělaná, já nejsem jako ty druhý, co vidí kalhoty a už jsou celý zjevený, ale zase si myslím: Tak stará ještě nejšeš, abys měla svět zavřenej... a ten můj nedává o sobě vědět, kdyby aspoň slovo vzkázal. Možná, že už má jinou, všechno je dneska možný...“

„No, na chvilku bych snad moh,“ děl Viktor nerozhodně.

Tak přešel práh a selka vešla za ním. Dítě si sedlo na kládu a u vytržení bušilo polínkem do plechového hrnce. Seschlý stařec se zastavil nad plotem a vyhaslými očima pohlížel na dvorek. Žebračka Hladká Ančka vířila bosýma nohama prach a při chůzi prozpěvovala: – Naděl pánbůh, naděl pánbůh... – Černý pes ji spatřil, vyběhl ze dveří, natáhl čumák a zavyl zoufale, výhružně. Starý člověk ustavičně rozbíjel kámen a bílý prach pokrýval jeho obličej. Slunce pražilo do okleštěných vrb a nad zelenou louží kejhalo husy.

Po chvíli vyšel Viktor ze statku. Za ním se ploužila selka, obličej jako červená řípa; rozjařená v širokém úsměvu obnažovala dva žluté pahýly; v chůzi si upravovala vlasy. Blaženka ji spatřila a pověsila

se jí na sukně, vrnivě se dožadujíc pozornosti. Ale matka si jí nevšímalá; celá se viděla ve vojákově; tu se dotkla jeho ruky, kradmo ho zatahala za blůzu a loktem vrážela do něho. Špoulila masitá ústa a roztouženě šišlala cosi nesrozumitelného.

Viktor s odmítavou, soustředěnou tváří připevňoval k velocipédu balík a žena mluvila: „A nech se zase vidět, nebuď takovej vzácnej.“

„Až jak se uvidí,“ bručel voják.

„Ty můj jedinej...“ vzdychala selka, „jako svátost si tě budu považovat...“

„Jakepak jedinej,“ mračil se Viktor. Vsedl na kolo: „Ostávejte tu spánembohem...“

Chtěla ho zadržet.

„Tak kdy? Jsem pořád sama...“

Sehnut nad řídítky, Viktor upaloval z vesnice. Křikla za ním: „Za všechno ti děkuju!“ Ale on už ji neslyšel. Bylo mu stydno a veselo.

– Kdyby mne tak hoši viděli, – ušklíbal se. To bych mezi nimi neobstál. Taková, no... –

Viděl její poprsí, vysoké a dužnaté; i říkal si.

– Náhodou vám řeknu, mládenci, v jednom pádě je správná... Pak se jeho duševní zrak zastavil na obličejí, červené rípě; uzřel bezzubý úsměv, lstivý a vilný; mávl rukou: – Vyloučená věc, po druhé se to nedá dělat... –

Nad silnicí visely rudé hrozny jeřábu. Šikmé paprsky zapadajícího slunce zametaly cestu, hrbolatou a deštěm vyhlodanou. Těžkým letem se vznesly vrány nad polem. Větrík, posel soumraku, čechral jeteliště.

Voják se zamyslíl.

– Jak bych ji měl pojmenovat? –

Pasáckové, kteří opatrovali šišaté kozy, rozkřikli se za cyklistou: „Pane, dejte nám krejcar! Uděláme vám kotrmelec.“

Když Viktor neodpovídal, začali nadávat v zpěvavém rytmu: „Pitomo, hovado, troubo, poďobanče poďobaná, čert tě vezme do pekla...“

Viktor ustavičně přemýšlel.

- Jak bych měl tu bábu pojmenovat? -

A po chvíli: - Já myslím, že by se měla jmenovat Hrombaba. -

Jméno se mu z počátku nelíbilo. Bylo mu mdlé a neurčité. Převracel je a hnětl v ústech.

- Hrombaba, Hrombaba... To není to pravé. -

Brzy však slovo začalo růst a kynout; dostávalo obrysy a tvar. Narostla mu hlava, obraz červené řípy, široký obličej, roztažený a bezzubý úsměv, lstivý a vilný; vyklenulo se vysoké, dužnaté poprsí. I zjevila se komická postava.

Roztrásl se smíchem, nezadržitelným a pištivým.

- Hrombaba! - ryčel. - Ať mi někdo řekne, že to není Hrombaba! -

Přední kolo udělalo náhlou osmičku; málem by sletěl do příkopu. Musel sestoupit z velocipedu, aby se upokojil. Opřel hlavu o telegrafní tyč a dlouho se smál, až se mu hrudník otřásal.

Zalykal se: - Hrombaba, Hrombaba, lidi, já se z toho zjančím... -

- Tak už dost! - napomenul se rázně. - To by vedlo daleko. -

Utřel si rukávem slzící oči a uslintaná ústa a opět vsedl na kolo.

Usilovně se mračil, aby zatlačil hluboko do vnitřností smích, který ho neustále pokoušel. Konec, dost! Žádná legrace. Mám slaninu a to je hlavní věc. Teď už se tabák lehko splaší.

Již se slunce ukrylo mezi mraky a západ zahořel požárem. Měkké stíny se kladly na cestu. Město se ohlašovalo neurčitým šumotem. Potkával chodce, jichž obličej se podobaly bledým terčům.

Když dojížděl k prvním příbytkům okresního města, zase si vzpomněl na Hrombabu a zaryčel smíchem. Odpověděl mu podrážděný štěkot ukrytého hafana.

12

Na náměstí okresního města šuměla večerní promenáda. Ozýval se bezstarostný hovor, mladý smích a klapaly ženské střevíčky. Avšak tato promenáda nabízela jiný obraz než před rokem čtrnáctým, kdy se končil věk nevinnosti. Tehdy na severní straně promenovali úředníci, důstojníci, zámožné slečny s bohatou výbavou a páni s akademickým titulem. Naproti nim se procházeli řemeslníci, obchodní příruční a studenti. A uprostřed po dlážděné úhlopříčně se houpali izraelité, kteří pod tvrdými klobouky nesli obchodní starosti.

Bývalo, že se úředníci vraceli ze svých kanceláří s unavenou lící a zmoženým výrazem, který naznačoval, že se zabývají tajemnou a velmi složitou prací. Prohýbali se v kříži, jako by klesali pod břemenem odpovědnosti. Manželky pak jim kladly na talíř výživná sousta a pod hlavu vyšívaný polštář. Úředníci byli uctíváni a každý se jim kořil.

Ve válce však ženy většinou zaujaly místa úředníků a tím se vyzradilo, že jejich práce není ani složitá, ani tajemná, nýbrž jednotvárné popisování papíru. Odhalení úředníci pozbyli vrtošivé a zpupné tvářnosti. Promenády se smísily. A v jednom proudu se pohybovali úředníci mezi řemeslníky, studenty a dělníky s obličejem hladovým a šaty vyrudlými. Nedostatek a společná svízele zhnětla všechny obyvatele v jeden reptající a zlořečící zástup.

Byla pak tma na náměstí, neboť jediná lampa osvětlovala prostranství. Viktor zahrnul do postranních uliček, minul dílnu kameníkovu, budovu obecné školy a skladiště nádraží, i octl se před tovární budovou, která páchla struskou a zahnívajícím ovocem. Tovární komín hrozivě trčel k bezhvězdnému nebi. V továrních oknech tu a tam zablikalo světélko, někdo asi přecházel dílnami. Viktor seskočil z kola a hmatem našel tlačítko k elektrickému vedení. Kdesi zavrčel zvonek jako zlostný hmyz a vrátka se nehlučně otevřela.

Z lóže vrátného vyšel stín vstříc přichozímu. Zastavil se před Viktorem a tiše se otázel: „To jseš ty?“

„A kdo by?“ odpověděl Viktor.

„Neseš?“

„Nesu, co by ne?“

„Tak pojď dál.“

Vešel za tím mužem do dveří. Člověk nejprve vyhlédl zkoumavě z okna, pak přirazil okenice a spustil závěs. Nato rozsvítil a objevila se dlouhá tvář s rusým knírkem a štětinatou hlavou. Vrátný vězel v domácí kazajce a v modrých podvlékačkách. Na hlavě měl placatou čepici s nápisem *J. V. Zoufalýho továrna poživatin*. Viktor vybalil špek a podal jej vrátnému. Ten potěžkal kus v ruce, čichl k němu, i pravil s uspokojením: „Pravý selský. To se pozná.“

„Máš?“ zeptal se Viktor.

Vrátný se utrl: „Už jednou jsem řekl: mám, tak mám.“

Poklekl u kamen, vyňal několik kachlíků a vstřčil do otvoru ruku. Zasupěl a po chvíli vytáhl balík v hnědém papíře, svázaný motouzem. Viktor soustředěně sledoval jeho pohyby. Všechno se dělalo mlčky. Vrátný vybalil z papíru plátěný pytlík; provázek svinul, papír pečlivě uhladil a obojí uložil do zásuvky stolu. Potom převrátil pytlík a z něho vysypal na stůl hromádku žlutého tabáku. Viktor se zálibně probíral v žlutých vláknech a vrátný k tomu přihlížel se založenýma rukama.

„To je moje?“ zeptal se Viktor po chvílce.

Muž v domácí kazajce přikývl; zachraptěl: „Pravý hercegovský. Je kradený. Takový dneska neseženeš, ani kdybys tento...“ Nedokončil větu a spokojil se tím, že neurčitě mávl rukou.

„Mám také cukr. A medové máslo. Dostávám to od Melichara, co je u městské aprovizace. Ten, panečku, krade, nač přijde. Mám nitě, svíčky, tkaničky, petrolín. A kdybys potřeboval provaz, řekni. To není papírový provaz, ale pravý předválečný. Pod rukou ho dostávám od Fikejze na poště. On vykrádá poštovní zásilky. Takový šikovný člověk. Nic před ním neobstojí.“

Dostal se do proudu a mlel jako vyvolavač před jarmareční budkou: „Cikorie mám bez počtu, fermež, laky, barviva, jáhly, mazání, kovy a šmelc¹⁶. Všechno se u mě najde. Mám velké známosti s ajzenboňáky. Pánek s Trpákem jsou u mne každou chvíli. Oni kradou na nádraží. Tuhle přišli, jestli bych nepotřeboval prasečí štětiny; já: Proč ne? Přineste, hoši. A co ten tvůj špek? Taky je kradený?”

„Není. Dostal jsem ho poctivě,” odpověděl Viktor.

„Neříkej!” podivil se vrátný. Zamyslel se a po chvíli sdělil výsledek svého přemítání: „To si vypravuj své babičce. Dneska není nic poctivého. Všechno je kradené.”

„To je náramně možné,” poznamenal Viktor. Vecpal tabák do sáčku, který ukryl pod kabátem, a chystal se k odchodu.

„Tak se tu měj, jak si myslím.”

Vrátný ho zadržel: „Moment! Mám taky čokoládu, kdybys chtěl. Nějaká ta liberka kávy by se také našla. Nebo kvasnice. Ukradené z konzumu. Všechno mám. Zloději si u mne podávají dveře. Nestačím to vyhazovat. Jenom mýdlo mně chybí a to mne rmoutí. Mýdlo nemáš? Přines, můžeš si za to vybrat nůž, elektrickou baterku, co chceš. Já jsem uznalý.”

„Kdepak, mýdlo bych neměl.”

„A třeba tvůj fotr? V takovém krámě musí být mýdlo. Koukej, staroušku, přines mi dva tři kousky. Tatík houbec pozná, když mu semhle tamhle něco otočíš. Já dobře platím, můžeš se zeptat, koho chceš. Tuhle, na příklad, byl u mne kuchař z nemocnice, znáš ho, taková smrděnka, a přinesl mouku, krupky a masové konzervy. Já mu udělal cenu, moc mně děkoval. Dneska je každý člověk k mání, musí se mu jenom říct.”

„Říkám ti, že mýdlo u nás není, je to zbytečné povídání.”

„Máš strach, vidím ti to na nose, ty troubo. Náhodou se nemusíš bát, mám jazyk svatojánský. Optej se na Kolátora a každý ti řekne: Copak Kolátor! Co slovo, to dukát!”

¹⁶ Šmelc – smalt.

„Ale copak je to všechno platné. Tatík, co měl, vyprodal za maximální cenu a teď tu stojí jako hotový žebrák. Musíš vědět, že má náramný vítr z komise a všelijakých zpytávků, on je ze starého vydání, křivý krok by neudělal, ani za zlaté prase.“

Vrátný úžasem otevřel ústa.

„Povídej si pohádky někomu jinému, ty makovče,“ řekl s nevolí, „a ne tadyhle Kolátorovi. Nejsem žádný mladík a vím, co svět obnáší. Dneska panuje jenom zlodějna. Jeden okrádá druhého a taky musí, kam by přišel? Říkáš, že tatínek nemá mýdlo. Dobře. Dejme tomu. Ale já tě z toho vyvedu. Takový ti dám příklad. Tuhle jsem si skočil na hejtmanství, měl jsem tam nějaké řízení... počkej, kam jdeš?“

„Musím domů. Měj se tu parádně.“

„Po – počkej, já ti to musím vysvětlit...“

„Okamžiček, jenom slovo...“ rozlehlo se na dvoře. Na prahu zašoupaly bačkory a potom Viktor uslyšel zahulákání: „Všichni kradou, to svět dneska žádá...“

13

Do domu obchodníka Štědrého vpadla úřední komise. V ten čas mnoho takových komisí se plížilo po městě a slídilo po mosazných hmoždířích, měděných pánvích, po ukrytých potravinách. Všechno bylo sepsáno, změřeno a spočítáno, nic už nepatřilo obyvatelstvu, všechno se mělo vydat říši.

Byli to tři páni. Starý učitel s chundelatou stříbřitou hlavou představil se jako předseda. Byl v rozpacích, mnul si ruce a tančil na místě. Vypoulené oči a ústa, která se nedovírala, naznačovaly, že stařec nedoslýchá. Představil se zdvořile a omlouvavě pravil: „Přicházíme, pane Štědrý... že ano, zajisté... bylo nařízeno shora, ba že... každému je nyní uložena trudná povinnost, doba je taková vážná...“

Druhý pán byl vyzáblý a ušmudlaný úředník s nečistým úsměvem. Jeho obličej naznačoval svobodomyšlné smýšlení; lstivě a významně mrkal na obchodníka, jako by s ním měl jakési společné tajemství, a mluvil: „Vy se máte, páni obchodníci, kdopak se tak má jako vy!“

Za nimi vtrhl do domu Pecián, poštministr ve výslužbě. Jeho obličej, složený z hlubokých záhybů jako kožená tobolka, křivě se usmíval; syčel a umělý chrup se viklal.

Paní Štědrá se z počátku polekala, ale pak ji posedla zlost. Mlátila dveřmi a hlučně v kuchyni chrastila nádobím. Obchodník přijal komisi se zasmušilou důstojností. Starý učitel se usadil v nabídnuté židli a počal čistit skla brýlí. Uválený úředník chrastil jakýmsi archem papíru a dával okázale najevo svůj nezájem. Avšak penzionovaný poštministr se okamžitě pustil do práce. Shýbal se pod pultem, div že se nedotýkal nosem podlahy, která páchla myšinou. Ťukal holí do regálů a drtil mezi zuby: „Žhidi, žhidáci...“

Obchodník si zapálil dýmku. Poštministr začenichal.

„Máte nějaký dobrý tabák, pane Štědrý,“ děl podezíravě.

„Mám,“ odvětil obchodník pyšně.

„A odkud máte ten tabák, nemohl byste nám povědět?“

„Proč ne? Syn mi ho přinesl.“

„Á, pan syn, pan syn... A kde sebral pan syn takový dobrý tabák. Od Siónu ho dostal, či od koho?“

„Od žádného Siónu, pane Peciáne. Můj syn je voják. Prolévá krev za císaře. Tak může mít tabák. Oni ho fasují. A nechte si ty řeči, pane poštmistře!“ rozzlobil se obchodník. „Já nejsem na vaše řeči zvědavý.“

Pošt mistr v penzi se zachechtal.

„Prolévá krev...“ kvičel, „žádný izraelita krev neprolévá. Na to je příliš chytrý. On raději v zázemí, v zázemí, kšefty má rád, kšefty, kšefty, phenízky, phrocenta, to je jeho, ale střílení, ajvaj! Střílení se bojí...“

Kožený obličej se složil v hluboké záhyby; mezi zkornatělými pysky vyskakovaly bublinky slin; pošt mistr vycenil umělý chrup.

„Znáte to?“ obrátil se k uválenému úředníkovi. „Přijde baronka Rothschildová do nemocnice. Oni jí totiž řekli, že tam leží raněný židovský voják. Konečně! povídá baronka. To jsem sama zvědava. Já jsem ještě raněného od té naší víry neviděla. Ukázali jí lůžko, kde ležel takový Abrhám, nosatý, pejzatý. Vypravujte, vojáčku, jak jste byl raněn. Prosím, povídá ten Moric nebo Abrhám, mně spadl psací stroj na nohu.“

„Hihihi?“ zařičel úředník, ale když obchodník naň hněvivě pohlédl, tu vrátila se do jeho tváře svobodomyslnost a on pravil: „Mně, aby se tak řeklo, je izraelita jako křesťan. Jsem člověk rovnoprávný. Sám mám mezi izraelity mnoho přátel a jsou to upřímní hoši. To můžu s klidem říci. Mnohý z nich se nechá vidět. A my, úředníci,“ dodal, zíraje zpytavě na obchodníka, „jsme lid potřebný. Zato páni obchodníci, ti se mají, to věřím, ti se mají...“

Starý učitel přikládal dlaň k uchu a bezradně se ptal: „Prosím? Prosím?“

Pecián vyšel z krámu a připlížil se za paní Štědrou. Musela mu vydat klíče od spíže a od skladiště. Všude nahlédl, všechno převracel, strkal nos pod starou veteš, slídl po dvoře, ťukal holí do

dlaždiček a mružel: „Tady musí být skříše, každý židovský dům má tajné dveře, za nimi je schováno, co křesťan nesmí vidět. Chci vidět skříši, chci vidět skříši...“

Ostatní členové komise chodili za ním. Učitel si prohlížel v ložnici nějakou starou rytinu a zálibně mumlal: „Skutečně zajímavá věc.“

„To mám po babičce. Starý kousek,“ vysvětlil obchodník a učitel pravil: „Mnohdy se najdou v domácnostech poklady ryzí umělecké hodnoty, že srdce odborníkovo nad nimi zaplesá.“

„Copak obchodníci,“ připojil úředník, „páni obchodníci mají všechno a my, úředníci, nic.“

„A tajné dveře nenajdu a nenajdu,“ huhlal Pecián. „No, pane Štědrý, vám se nemůže nic stát. Sanhédrin vás jistě ochrání. Sanhédrin má dlouhé ruce a všude najaté špehy. Ti se také ukrývají v dvorním hradě. Namíchali starému mocnáři jedu a také usilují o bezžítí mladého císaře...“

Zašťáral holí pod postelí. Otevřel skříň a ponořil svůj obličej mezi šatstvo; hrabal se mezi prádlem a obracel zásuvky.

Huhlal: „Vy, izraelité, držíte k sobě, jeden druhého nevydáte. To my, Slované, máme špatnou povahu, bratr bratra zradí. Potrvá-li slovanská nesvornost, tak židé opanují svět. Tak bylo psáno a předpověděno.“

Obchodník prudce odpověděl: „Nechte si to vaše Sanhédrin, dejte mi pokoj, já ty vaše hloupé řeči nejsem povinen poslouchat.“

Paní Štědrá ho zatáhla za kabát a pošeptala mu: „Nekřič, je to nebezpečnej člověk a ještě nám může uškodit,“ ale manžel se na ni obořil: „Mlč a jdi do krámu, co se tu pleteš?“

Pecián: „Já vím, že tajemství nikomu neprozradíte, protože jste vázán přísahou.“ Trochu se zalekl a dodal chláholivě. „Já vím, že nejste jako ti druzí. Kdyby všichni od té vaší víry byli jako vy, bylo by dobře.“ I pomyslel si: – Takhle na něho nesmím jít. Polehoučku, brachu, jen polehoučku a chytře, potom snad vypáčím z něho židovské tajemství.

Uválený úředník chlemtavě souhlasil s penzionovaným poštovním správcem: „Tak jest, dobře řečeno, pan Štědrý je pašák, pan Štědrý je věrný našinec. On si říká: My, páni obchodníci, se máme dobře, ať se mají dobře také úředníci. Máme všichni držet dohromady, nemám pravdu, pane Štědrý?“

Obchodník neodpověděl, ale mračně sál dýmku a vypouštěl kotouče dýmu. Starý učitel se upřeně díval na ústa hovořících, pohyboval rty a přikládal dlaň k uším.

Sepsali protokol a odcházeli. Ve dveřích se Pecián otočil a pravil na rozloučenou: „Tentokrát jste uklouzl. Nesmírná je lstivost Hebrejů. Ze všeho se umíte vytáhnout. Ale pozor! Jednou vám přijdem na vaše skrýše a pak běda vám! Lépe byste učinil, kdybyste dobrovolně vydal tajemství.“

Syčel a umělý chrup se mu viklal. Dlouhý, koňský obličej se složil v záhyby jako kožený váček na tabák. Bylo slyšeti, jak skřípe: „Židi, žhidáci žhidovatí! Plémě satanovo! Nebude lépe, dokud nebudete zahlazeni z tváře země...“

Uválený úředník přitočil se k obchodníkovi, vzal ho kolem pasu a šeptal: „Kdybyste se, pane Štědrý, nechal vidět, tak bych eventuálně přimhouřil obě oči. Ono kolikrát, víte, jaksi taksi. Rozumíte, co myslím. Ruka ruku myje. Dneska našemu stavu nastaly krušné časy.“ Zamrkal na obchodníka lstivě a spiklenecky; rozhlaholil se: „Copak obchodníci! To jsou páni!“ I následoval starého učitele, který se obřadně poklonil před paní Štědrou a připojil mdlý, omluvný úsměv.

Sotva komise vytáhla paty, přiřítíl se Raboch, provázen svou manželkou. Agentův obličej byl napěchován červenou dychtivostí a oči v jamkách nepokojně tékaly, bažice po novinkách. Z pohyblivých úst prýštily otázky. Co zde chtěli? Co mluvili? Co dělali? Našli snad něco?

Paní Rabochová se smála: „U nás byli tuhle. Všechno prosmýčili, pan Pecián nahlédl i do záchodu. Oni by celé stavení převrátili vzhůru nohama, ale nenapadlo je podívat se na zahradu. Máme tam

zakopány hrnky s vepřovým sádlem, přímo pod besídkou. A tak odtáhli s nepořízenou.“

„Já měl být tenkrát doma,“ horlil agent, „já bych jim byl ukázal! Já bych jim dal, co se nejlí. Po vojansku bych s nimi promluvil, až by se všechno třáslo!“

„Však já jsem také nemlčel,“ vychloubal se obchodník, „povídám: tady nic není, jděte si k Zoufalému.“

Žehrali na ty novoty, agent vypínal hrud', pouličil oči a jeho hlas byl drsný, hřmící.

Mezitím se paní Rabochová odebrala do kuchyně k paní Štědré a obě ženy zapředly náruživou řeč o domácích starostech, o vaření. Do krámu pronikala slova: „... a to zas já, paní, dávám do tuřínu trochu zápražky... bez zápražky to nemá tu chuť... ne, ne, co vás napadá... kukuřice se musí spařit... ano, dáte-li do toho vajíčko, pak to ztuhne a nesete to na stůl jako moučník... včera jáhly, zítra jáhly, jeden už opravdu neví... můj také na to hubuje... a brambory byly zase namrzlé... jsem už z toho celá usouzená... jen aby to vzalo nějaký konec... Bože, co mám vařit, co mám vařit, nikdo mi neporadí...“

Neposedného agenta jala netrpělivost. Zařval: „Giselo! Auf mein Kommando! Einstellen ty řeči und mir nach. Domů! Einrücken!“¹⁷

Z kuchyně mu odpověděl hlas: „Nekřič! Už jdu. Můj muž je blázen, učiněný blázen...“

¹⁷ Všechno na můj povel! Zastavit ty řeči a za mnou. Návrat do ubikací!

14

Toho dne se obchodník dlouho a pečlivě oblékal. Obul si lakové polobotky se širokými stuhami, navlékl si pepitové kalhoty, které lichotivě plandaly kolem lýtek. Život uvěznil v hedvábné vestě, pestře kvítkované jako jarní lučina. Paní Štědrá mu pomohla do zrzavého raglánu v podobě zvonu a podala mu hůl se stříbrným kováním. Obchodník si nasadil cylindr, vysoký, s lesklou srstí.

Kdykoli si obchodník vzal šaty po příručím Kamilovi, který odtáhl do války a nedal o sobě vědět, tehdy odložil tvářnost, kterou za pultem vítal zákazníky, a jeho tvář se proměnila v jinou, slavnostnější. Když vyšel ze dveří, dívala se manželka za ním, jak shrben, maličký, cupitá přes náměstí vedle syna Jaroslava a její rty nadšeně ševalily: – Jako ženich! Nikým se nedá zahanbit při svém věku. –

Obyvatelé se zastavovali a vysílali za obchodníkem pozdravy. Jeho cylindr odpovídal zdvořilým obloukem.

Nad střechou okresního hejtmanství stanul obláček v podobě vějíře. Staré slunce se opřelo o čtverhran náměstí. Obdařilo svou přízní bachraté domy s dřevěnými podloubími, městskou spořitelnu, vyjedené příbytky, vyrabované obchody, i radnici, která na věži nesla barevný městský znak. Ozářilo i sochy svatých, u jejichž pat odpočívali přesporní nuzáci, opálení a štětinatí starci. Hejno vrabců se probíralo v trusu, který tu zanechali koně zasilatele Wachtla. Nespokojeně pokřikovali, neboť v koblihách našli málo ovesných zrněk. Podomek s měděným obličejem stanul před hospodou; podíval se napravo, obrátil se nalevo a zív. Přeběhl obecní strážník s kabelou, naplněnou jetelem pro králíky.

„Kdyby nebylo mne, ani by sis nevzpomněl,“ mluvil obchodník vyčítavě. „Odjel bys na vojnu a ani by tě nenapadlo se podívat na hřbitov.“

„Já bych nezapomněl,“ hájil se Jaroslav, „hned první den jsem si řekl, že musím k mamince.“

Díval se na otce a vysoký cylindr, který na starcově hlavě seděl obřadně a pyšně, i vzpomněl si na bratra příručího. Zase ho viděl kráčet tanečním krokem mladé klisny, elegantního, zženštilého, u vytržení nad sebou. Slyšel jeho hlas, mečivý hlas rozmazleného světáka, který přišel, aby se mu rodné město podívovalo. A v souvislosti s tím zjevila se mu jiná tvář, rozzlobená tvář otce obchodníka. Ona tvář křičela: Nedovolím! Netrpím! Nechci, abys mně chodil po městě v cylindru a v tom hopsafraku! Spatřil obraz nejstaršího bratra, jenž číchal k lokti, rozkoší mhouřil oči a mluvil: To je obleček! Jsem celý z nejjemnější anglické látky...

Potom je zavalil stín gotického kostela, který z mocných kořenů vyrostl nad střechy bachratých domů. Stařec se zastavil a svištivě oddychoval. Odpočal si a stýskavě promluvil: „Jsem žádostiv, jestli se moji synové přijdou podívat také na můj hrob.“ Jaroslav ho těšil, ale obchodník svěhlavě se kochal představou, že jeho hrob bude zapomenut nevděčnými potomky.

„Ale nešť,“ dodal s pochmurnou škodolibostí, „budete plakat na místě, kde vás nikdo neuvidí, a pak si vzpomenete.“ Přejel bosý chlapec na kole a pískal si, nadýmaje ducaté tváře. Uprostřed cesty se uvelebil černý pes s odřenými boky. Prudce dýchal, vyplazuje červený jazyk, a kovové mouchy tančily kolem zahnojených očí. Kráčeli mimo mnohé hospody, ozdobené zkříženými tágy a barevnými kulečnickovými koulemi; byly mrzuté ve své opuštěnosti a ve výkladních skříních se četly tabulky s nápisem Pivo není. Nad městem se rozvalil hraběcí zámek, obraz kamenné pevnosti se čtyřmi věžemi, sveřepými a zamlklými. A pod zámkem se rozběhlo hejno hrbatých chatrčí, i zděných domků s červenými střechami. Bylo slyšet, jak rachotí domácí náradí. Přešli po železném mostě, který křížil línou, lhostejnou řeku, zastíněnou vrbami a olšovím. Bělohlaví usmrkánkové se brodili mezi lesklými balvany a chytali rybičky. Opodál hučel jez a prskal kalnou pěnu. Došli k železniční trati a tam jim bylo čekati, neboť závory byly spuštěny. Stáli, zírajíce na výstražné tabulky, na hlídačův domek, vyšňořený slunečnicemi a popínavou růží. Znenadání vyjel z opukových skal

horlivý vláček, kašlaje chuchvalce kouře; závory se skřípavě zdvihly. Železniční hlídač přál obchodníkovi dobrého dne a stařec smekl cylindr.

Cesta vedla kolem okresní nemocnice, rozložené v zahradě, jejíž stromy ostře vydychovaly karbol. Nevylidné, krátce ostříhané keře připomínaly hlavy trestanců. Souměrné záhony hostily květiny sirotčího vzezření. Nemocní vojáci ve spodním prádle a v šedých županech tiskli obličeje mezi mříže; lazaři vysílali lačné, žebrácké pohledy.

Vystoupili až na nejvyšší ohyb silnice, odkud byl daleký výhled do kraje. Zastavili se před branou hřbitova. Český a hebrejský nápis přál pokoj živým a varoval před rušením klidu mrtvých. Přišla jim otevřít stará žena, jejíž kartounová sukně rozšiřovala zápach voskovic, starých modlitebních knížek a ještě něčeho, co připomíná osamělost a smrt. Pozdravila s kamennou tváří a mlčky se vzdálila, přidržujíc si k ústům žinylkový šátek.

Písková cesta se klikatila mezi hroby, zapadlými hroby, zarostlými modrým zvonkem, mochnami a psárkou; hroby, do nichž se propadaly pískovcové pomníky, podobné deskám Mojžíšovým; čtvero ročních počásí napolo z nich smazalo hebrejská písmena, čtverhranná a teskná, z nichž citlivý sluch slyší zaznívati starodávný žalozpěv. Pod polními květinami, nežádanými a nepěstěnými, leželi staří židé, proměnění v hlínu a beztvary přelud.

Potom již přicházeli k novým hrobům, k pomníkům, připomínajícím lesklé kredence, pokrytým zlatými nápisy a zdobnými ornamenty, které se zhlédly v katolické okázalosti. Kovové a mramorové hrobky hostily továrníky, kteří chodívali do synagogy v lesklém cylindru a kolem krku si kladli hedvábný talis, vyšíváný zlatem; kteří pak vydržovali guvernanky svým dětem, oděným v modré kabátky s blyštivými knoflíky. Nyní tu odpočívali, ovroubeni pestrým kvítím, pod zlatými nápisy, které hlásaly, že prožili svůj věk v blahobytu.

I zastavili se před pomníčkem z měňavého labradoridu¹⁸, na němž byla připevněna fotografie mladé ženy na porcelánu. Desátník se zadíval na hladký účes, mírné a ostýchavé oči, a najednou pocítil, jak její dlaň svírá jeho ruku; a jak kráčí spolu po vonné mezi uprostřed nepokojných klasů. Odlesk červeného slunečníku pokrývá její tvář ruměncem. Ona zírá k modrým horám a vzdychá: – Jaroušku, koukni, jak je tu krásně, jak je tu krásně... – Avšak dítě neposlouchá, protože slídí po kobyilkách, které rozvírají kusadla a z úst vypouštějí jakousi hnědou šťávu.

Položili kamínek na obrubu pomníku a stařec polohlasně počal odříkávati modlitbu za zemřelé. Tmavé, nevinné oči patří na mladého muže a praví: – Hodně jsi vyrostl, Jaroušku, a máš už vousy, podívejme se na to. Pamatuji tě jako malého hošíka, kterému jsem dávala cukrátko, aby bez reptání šel spát a nezlobil. Opustila jsem tě jako malého kloučka. Netušila jsem, že tak vyrosteš... –

– To jinak nejde, maminko, – odpovídá desátník.

– A pamatuješ se, jak jsem onemocněla? –

Voják se pamatuje, jak ji lámal ukrutný kašel, a po takovém záchvatu se vždycky, celá zmořená, rozplakala. Otec běhal do cukrářství a přinášel jí koblihu nebo kupoval u uzenáře tučnou šunku. Tenkrát lidé věřili, že vydatné jídlo zažene smrtelný neduh.

Ukazoval na pocukrovanou koblihu a velel:

– Jez! –

– Nemohu! – naříkala nemocná.

– Povídám ti: Jez! – stál na svém otec. – Vymastíš si hrdlo a odlehne ti. Všichni říkají, že máš jíst, aby ses posilnila. Jak se máš uzdravit, když neposlechněš? –

– Nech mne na pokoji a dej to cukroví dětem. –

Bezradný stál nad ní obchodník. Na očích mu bylo vidět, že by churavě rád byl řekl slovíčko, nějaké to slovíčko soucitné a plné lásky. Nenapadlo mu to slovo; a kdyby ho napadlo, nedovedl by je vyslovit. Rozzlobil se a zakřičel: – Tak si dělej, co chceš, když máš

¹⁸ Labradorit – vápencový kámen.

svoji hlavu. A dejte mi všichni pokoj, já vás mám dost, vy byste člověka umořili! –

Potom se Jaroslavovi zdálo, jako by viděl dvě ženy, které umývají mrtvolu. Mrtvá leží se sklopenými víčky a usmívá se ostýchavě, provinile, že pobouřila dům a způsobila nepořádek. Otec chodí po příbytku, pod očima mu visí těžké, zarudlé váčky, kucká a mluví něco pro sebe.

Obchodník doříkal modlitbu, pohladil si žlutý, svislý knír a pravil: „Hezký pomníček má nebožka. A hrob je také v pořádku. Má to tu pěkné. Pokoj a klid. Tak se to patří. Však ona si to zasloužila, byla na nás hodná. Mírná a tichá, s každým dobře vycházela...“

Vítr spěšně hovořil v korunách stromů a v křoví chrastilo. Z větve, převísle ze sousední zahrady, spadlo jablko a temným úderem uhodilo o zemi; žlutý, červeně žíhaný plod se kutálel mezi hroby. A obchodník mluvil: „Jsem rád, že se nedočkala té války. To by ji znepokojovalo, protože byla taková starostlivá. A dobře, že sis oblékl civil, já bych nechtěl, aby věděla, že jseš voják. Jenom to mne trápí, že tu není Kamil. Ona ho měla ze všech nejraději. A když umřela, tak Kamil řekl: Kluci, neplačte a pojďte si hrát na čmuchanou. Neměli jste ještě rozum.“

Brebtal svoje vzpomínky nesouvisle a překotně a jeho ruka hladila lesklou plochu pomníku, jako by se dotýkala tváře zesnulé.

15

Vyšli ze hřbitovní brány, kartounová stařena zarachotila klíčem v zámku a odplížila se neslyšným krokem strážkyně mrtvých. Bylo slunečno; vlaštovky čírkaly v modrém vzduchu. Pozdní léto probralo krajinu a zotřilo barvy. Na obzoru laskala milostná obloha zemi starobyrou, vážnou a rozmanitou. A pod nimi leželo okresní město, prorvané četnými ulicemi, s komíny, z nichž vyvěrala modravá stužka dýmu, neurčitě šumící rodné město. A obchodník promluvil: „Pěkné to má nebožka. Ticho, klid... nikdo ji neobtěžuje, nemusí si dělat myšlenky. A kolem dokola všechno zelené, slunce svítí. Ale, co když prší?“

Schoulil se do sebe.

„To musí být něco hrozného... Všechno zataženo, studený déšť a ona tu musí ležet...“

Déšť, sněhová metelice. Noc, bezedná noc nad hroby. Svist bludného větru. Ustavičné mlčení a ta vlhká zima. To stařec nemohl pochopit.

Překročili železniční koleje, ale obchodníkovy myšlenky byly ustavičně na hřbitově. Lidé ho zdravili, ale on roztržitě děkoval, nevnímaje jich, a pořád přemítal o tom, že je strašlivé ležet na hřbitově, bezmocný a osamělý, zatím co jiní sedí nad talířem vřelé polévky, při světle, když oheň pokojně hučí v kamnech. Říkal si, že mrtví nic necítí, jsou jako ta hlína; to uspořádalo jeho myšlenky. Avšak vzápětí si zase vzpomněl na déšť, na ustavičný a dotěrný déšť, a zase ho zachvátil zmatek.

- Bylo by dobré umřít, - dumal. - Co mám tady na světě? Ale co když bude pršet? Nikdo si na mne nevzpomene... Budou spolu mluvit, sedávat budou při světle a v teple, ale já budu ležet v mokru. Ve dne, v noci, kdo mne z toho vyvede? -

Když přicházeli k náměstí, tu uslyšeli dutý šumot davu. Před obecní prodejnou se zmítal zástup ženských, vyhublých a žilnatých jako staré slepice. Uzlobené tváře byly poznamenány bezesnými

nocemi, které prostály ve frontách, ustavičnou starostí o živobytí. Dávali jim obecní chléb, suchý a drolivý, plný hořkých jader a slámy, která škrabala v hrdle, posměch chlebu, vzývaného v modlitbě. Tento chléb nesytíl, ale budil hněv. Ze zástupu se ozývalo pronikavé ječení. Obecní zřízenec znenadání stáhl železný závěs na znamení, že je vyprodáno, a padající roleta přiskřípla jedné z ženských vlasy.

Ženy zdivočely a jedna z nich dávala povel: Na hejtmanství! Ukážeme jim, co dovedeme. Všechno rozházíme a vymlátime. Bijte je, bijte, pupkáče, kteří nás krmí hladem. Obecní strážník, zpitomělý strachem, běžel na četnickou stanici, hlasitě nařikaje.

Obchodník se polekal. Pohled na sročený dav vyvolával v něm bezmezný děs. Pamatoval hilsneriádu, kdy řvoucí zástupy táhly městem a vytloukaly židovská okna.

„Honem...“ hýkal, „honem domů... všechno zamknout... nikoho tam nepustit...“

Poskakoval jako kulhavé kuře; Jaroslav ho konejšil.

„Honem domů... copak ty víš...? Budou nás bít... vždycky nás bili, když bylo zle... Bože nebeský, už je to tady... já to čekal každou chvilku...“

Mezi ženskými se objevil občan Pangrác. Vznětlivý radikál vystoupil na schody vroubící sochu svatého a počal řečnit. S divokou radostí hlásal, že se blíží konec třistaleté poroby. Rozhazoval rukama, prošedivělé kučery mu vlály kolem hlavy. Zahyne černožlutá hydra. Propadne se prohnílá monarchie! Avšak jeho slova, pisklavá a vášní zrůzněná, ztrácela se ve zmatku. Ženy zatínaly pěsti a křičely: Na hejtmanství!

Obchodník nařikal: „Jestlipak je maminka doma... a Anežka... ty ženské nemají rozum... ono je nic nenapadne... chvála Bohu, už jsme doma... ty také pojď domů, ať se mi do ničeho nepleteš...“

Přispěchal četník v přílbě se žlutým hrotem, vyzbrojen puškou s nasazeným bajonetem. Byl to mladý muž, růžový a knírnatý. Zaburácel hlasem, zvyklým velení. Vyzýval k rozchodu, jménem zákona. Odpověděl mu divoký jekot a pustý smích.

„Podívejme se na kluka!“ křičela jakási žena s ofinou fabričky.
„Na ženské si dovoluje.“

„Práská fousama. To jsem se lekla!“

Četník strhl pušku a na postrach zarachotil prázdným zámekem.

Ženy zakvičely, ale fabrička ofina je konejšila: „Nebojte se, holky!
To on jenom pro strach.“

„Stojí tu jako svatej utrinos a kouká, jako by nás chtěl sežrat.“

„Co chceš, mládenče? Nech nás na pokoji, my se bereme jen
o svý.“

„Děvčata, on možná si přišel vybrat některou z nás, která by
s ním šla do postele.“

Nevázaný smích se rozlehl náměstím. Ženy si padaly do náruče
a pištěly. Četník se zarděl a v rozpacích si kroutil knír.

„Hele ho, on se červená jako panenka. On třeba ani neví, k čemu
je ženská dobrá. Pojd' se mnou, já ti to ukážu.“ Obklopily
strážmistra a neustávaly dotírat cynickými šprýmy. Každou oplzlost
provázelo pronikavé výskání.

„Tak nekoukej tak hloupě a řekni, kterou si vybereš. My nejsme
takové svaté, taky chceme užít.“

„Pane strážmistr, vemte si mne, já jsem k zadání.“

„Máte to marné, děvčata. Ono to snad není ani mužský. Škoda, že
to nosí kalhoty...“

Četník se nakonec rozzlobil...

„Coury jste všechny, jedna jako druhá, mohly byste se stydět,
láteřil. „Koukejte, ať zmizíte, abych vás nemusel zjistit...“

Odcházel zamračen, s pocitem urážky. Hloučky ženských ještě
hodnou chvíli stály na náměstí, dosyta si poklábosily a pak se
rozešly.

Bily hodiny na radniční věži a soumrak kladl na okresní město měkké stíny. Do lékárny *U milosrdného bratra* vklouzl poštovní správce ve výslužbě, zahalený do hubertusové pláštěnky. Uvítal ho lékárník, usměvavý a zdvořilý, s prokvetlou tváří, s hnědou vlásenkou. Rozmlouvali pod zešeřelou klenbou krámu mezi porcelánovými tyglíky s latinskými nápisy a drogy, prášky a pilulky šířily mdlou, učenou vůni. Lékárník uctil hosta likérem ve čtverhranné sklínce a penzionovaný poštovní srkal nechutnou tekutinu, vyrobenou z náhražek, a potýkal se s divokými, chmurnými přeludy, které naň dotíraly v podobě pitvorných židovských tváří. Skřípěl a huhlal o bratrstvu svobodných zednářů, které v podzemí kuje pikle proti křesťanskému světu; o židech, kteří propichují hostie, otravují studně a sají krev nevinných panen; o Rukopisech mluvil, o nichž nepřítel rozhlásil, že jsou podvržené; o socialistech, kteří se chtějí dělit. Syčel a jeho tvář se skládala ve varhánky jako váček na tabák. Lékárník mu zdvořile naslouchal a staral se o to, aby hostova odlivka byla stále plná.

Ze společnosti, která se scházela v lékárně, zbyli už jenom dva. Agent Raboch a důstojnický sluha odcestoval za svým pánem, nadporučíkem Růžičkou, který ležel nemocen v krajském městě. Také chyběl bledý kastelán Vepřek. Španělská chřipka ho zachvátila, povalila a zardousila. Minulý týden měl pohřeb. Avšak smuteční obřady, kvapné a bez vznětu, neposkytly obyvatelům uspokojení. Zjišťovalo se, že průvod je prořídlý a účastníci roztržiti. Příliš prostá rakev ležela v pohřebním voze bez kovových ozdob a bez věnců. Ošumělé uniformy pohřebních zřízenců visely zplihle a unyle. Zvuk několika trumpet se tvrdě lámal o průčelí domů. Kněz pak, mladý velebníček z cizího města, odbýval modlitby nedůstojným chvatem. Okresní město vzdychalo při vzpomínce na předválečné pohřby, tklivé a velebné, které povznášely duši a rozněcovaly mysl. To nebyl pohřeb, řekl si mnohý, ale jakási válečná náhražka pohřbu.

Pozornost při slavnosti soustředila na sebe Zdeňka, dcera kastelánova. Zahalena v černý, splývavý závoj, kráčela za otcovou rakví. Muži pozorovali, že omládla a zkrásněla dcera kastelánova. Byla štíhlá a křehká; usedavě plakala, neboť se jí zželelo umrlého, ale plakala elegantně jako žena z velkého světa. Ženy pohlížely na ni se zlostnou nevraživostí a odsuzovaly krátké sukně, které odhalovaly plná lýtka. Nejvíce zavrhovala bývalou družku Marie, dcera kloboučnickova. Slyšela, že Zdeňka se přátelila s důstojníky, jezdila po bojištích, přednášela jim básně a konala taneční představení. Jistě, že při tom užívala, hříšně užívala, zatím co Marie trčela v okresním městě a dělala písárku u obecní aprovizace¹⁹.

Na poslední cestu svého přítele vzpomínal poštovní správce ve výslužbě s lékárníkem. Mužové obrátili pohled do minulosti, která před nimi ležela jasná, složená ze smavých barev. Vzdychali, pokyvujíce: „Jojo. Co jsme na tomto světě?“ Pak ale dopili rosolku, pošeptali si několik slov, zrudli a zapištěli. Lékárník poručil svůj závod farmaceutce, černovlasé dívce s bledou a chorobnou tváří učené ženy. Zahalili se v pláštěnky a vyšli.

Vstříc jim vyšla noc tichá a teplá; bachraté domy i radnice, hospody, řemesla i úředníci, všechno spalo, opředeno mátožným snem. A nad střechou okresního hejtmanství viselo skvělé souhvězdí Orionu. Byla tma tmoucí, lampy nesvítily; tma sklepení, plná podezřelých stínů. Starci opatrně našlapovali a šmátrali kolem sebe hůlkami.

Nad řekou spaly uplakané vrby a temné olše v nezřetelné mlze; líně bublala neviditelná voda a nedaleký jez hučel. Pod nohama chodců zaduněla dřevěná lávka, která se klenula přes rameno řeky. Do noci zářilo okno osamělého domku na ostrově jako ohnivé oko. K tomuto domku směřovaly kroky mužů, zahalených v pláštěnky.

Nade dveřmi cinkl zvonek a v chodbě zašoupaly plstěné bačkory. Pan Facalít si mnul ruce a klaněl se. Hlasem vláčným jako teplý

¹⁹ Obecní aprovizace – městský úřad, za války pověřený přidělováním potravin a jiného spotřebního zboží.

žitný chléb vítal hosty. Tváře se mu třásly jako rosol a z uší mu čouhaly chuchvalce vaty.

„Co je nového, Facalíte?“ zaskřípěl penzionovaný správce pošty.

„Všechno v pořádku, pánové,“ šveholil plstěný mužík.

„A co slečna?“

„Slečnu máme novou, vzdělanou a delikátní. Vyjde pánům v každém směru vstříc. Onehdy tu byl pan důstojník a odcházel velmi spokojen. Vyjádřil se, že slečnu možno každému doporučiti.“

V kuchyni cosi zarachotilo a ozvaly se dunivé kroky. Pan Facalít se nepokojně zavrtěl. V kuchyňských dveřích se objevila hrubá ženská tvář; křikla: „Alfons!“

Plstěný mužík rozhodil rukama. „Pardon,“ zaševelil, „manželka si mne přeje.“

V osamělém domku bylo útulno jako mezi polštáři v kolébavém kočáře, který nás unáší luznou krajinou. Válka, která poplenila všechny hostince v městě a vyhnala z nich hosty, vyhnula se krčmě na ostrově. V zimě bylo tu rozjařující teplo, neboť Facalít měl ustavičně zásobu uhlí. Jinde nepodali hostu než sklenici vody. Ale Facalít posloužil kávou; byla to káva z vojenských konzerv, ale chutnala dobře, byla vřelá a sladká. Dostalo se tu víno, kyselé a odporné víno, po němž trnuly zuby a jazyk byl raněn němotou; ale bylo to víno. Plstěný mužík měl četné a vlivné styky, i těšil se otcovské přízni úřadů.

Bylo bezpečno a teplo v domku na ostrově jako v loktech pečlivé chůvy a měšťané tu nalézali útulek před lezavým chladem, svízelemi a dotěrnou nudou. Zde se osvěžili, zdvíhali hlavy a nabývali ducha. V těch místech se rozvazovaly jazyky a myšlenky se křepce rozvíjely. Nebyla to ani zakázaná neřest, která sem lákala obyvatele okresního města; bylo zde jediné místo, kde ještě kvetla družná pospolitost.

V hostinské místnosti všechno připomínalo rodinný krb. Páchlo tu po čerstvě vyžehleném prádle, podlaha byla vydrhnutá, záclony na oknech splývaly tuhé a naškrobené. Nábytek, potažený rudým plyšem, byl chráněn plátěným obalem. Stůl byl pokryt háčkovanou

pokrývkou. Všechno tu dýchalo manželstvím, manželstvím strohým a příkrým, manželstvím, naplněným neúprosnou čistotou, která s křikem zaháněla od prahu zablácené boty. Jenom barvotisk v pozlaceném rámu, jakási odaliska²⁰ s ohromnými prsy, s vějířem z pštrosích per, a dále orchestrion, lačný mincí a vyluzující břeskné pochody a kvílivé valčíky, připomínaly hostům, že jsou v místě zapovězených rozkoší.

Facalít se oženil. Snívá duše malovala mu už dávno přelud rodinného štěstí, pestrý obraz svítivých a sytých barev bez jediného stínu. Pojal za manželku sirotka po vdově penzistce, chudého sirotka bez příbuzenstva, staršího sirotka; tak zasvitlo mu štěstí, ve které již nedoufal. Sirotek měl ňadra plochá jako žehlicí prkno. Tvář v podobě trojúhelníku, úzké čelisti, plné ostrých zubů, vyčnívajících z úst.

Paní Facalítová chodila po stavení dunivě jako sloup a její řeč byla rachotivá jako kastroly ve džberu. Od rána do pozdní noci duněla. Ustavičně drhla, smýčila, prala a žehlila. Kolem osamělého domku na ostrově se vzdouvalo vlhké prádlo. Bylo ji vídati nejinak než se smetákem, dřezem, kartáčem, žínkou a kusem mýdla. Na velkou vzdálenost rozeznala skvrnu a již se po ní hnala s kvákavým křikem. Manželství se nyní plstěnému mužíkovi jevilo jako ustavičné uskakování před smetákem, překračování džberu a chůze po špičkách po vlhké podlaze. Manželka v něm viděla nečistotu, v každém mužském viděla nečistotu, kterou nutno zahladit.

Slečna ležela v hostinské místnosti na pohovce, jejíž plyšové květy byly chráněny před pohromou obalem z hrubého plátna. Četla si v kalendáři, ale když přišli hosté, založila si stránku vlásenkou, upravila účes a vstala. Protože to byla nová síla, zeptal se jí pan Pecían, jak se dostala v tato místa. Nová síla ochotně a jednotvárným hlasem vypravovala starý příběh o tom, jak dcera zámožného továrníka záhy osiřela, jak vychodila tři měšťanky a obchodní kurs, jak milovala chudého hochu a pak ji svedl bohatý

²⁰ Odaliska - bílá otrokyně v orientálním harému (z tur. odalyk = služebná).

stařec, jenž z ní učinil běhnu. Avšak mladí světáci ji znali z krajského města, kde byla za číšnici v nočním podniku.

Penzionovaný poštovní správce vyslechl příběh s pokyvováním a vzdycháním; zardělý lékárník v hnědé paruce se vrtěl a drolivě pištěl. Slečna se protáhla, pohladila hnědou vlásenku a chraptivě se otázala: „Co dáš, milánku, k lepšimu?“

Poskočila jako rozmarná dívenka, našpulila ústa a zašišlala: „Elsičta by chtěla víno, vínečko, Elsičce se chce bumbat.“

Lékárník luskl prsty a Facalít odkvapil. Poštovní správce na odpočinku pak přistoupil k orchestrionu a vhodil do otvoru minci. V přístroji se rozsvítilo a na mlhavém skle se zjevil obraz labuti, která, mávajíc křídly, blížila se k nahé ženě. Stroj zachrčel uvažuje, jaký kousek by měl pánům přednést, a pak spěchavě spustil řinčivý pochod.

Již tu byl Facalít s lahví a úslužně nalil zelenavou tekutinu do dvou sklenek. Pak odstoupil ke dveřím a povzbudivě zíral na slečnu, která hladila hnědou vlásenku.

Rozjímal: – Krásně se baví ti pání. Radost se dívat, jak tiše se baví ti inteligentní a vzdělaní pání... –

Byl pyšný na svůj podnik, vyhledávaný přední společností okresního města, ačkoli ustavičně hýčkal myšlenku, že brzy všeho nechá a odstěhuje se na vesnici. Však už má všeho dost, našetřil si jměníčko a může si popřát odpočinku. Tichá dědina ho pojme v náruč a bude laskati ustaranou hlavu. Koupí si usedlost a bude hospodařit. Ochotná obrazivost mu narýsovala domek, obrostlý divokým vínem, skleněné koule, v nichž se odráží růžový sad a záhony hebkých macešek. Facalít sedí v besídce a nadšený pes mu líže ruku. Slunce patří na Facalítovu usedlost s obzvláštní milostí; v zahradě zraje rybíz; na zeleném pažitě se pokojně pasou funivé krávy. A zejména kuřátka, měkká kuřátka, podobná zlatým koulím na dvou tenkých nožkách... A čiperná veverka v kleci, veverka s černýma očima, jejíž uši jsou ozdobeny štrapečky... Hlavně však, pání moji, dětičky, dětičky, malí batoliví Facalítkové, plstění

mužičkové s vatičkou v uších. Majitel domku na ostrově se zajíkl blahem...

A co se týče manželky... plstěnému mužíkovi se zdá, že blažený život venkovský s ním nesdílí nynější paní Facalítová, nýbrž jakási žena, nalitá mízou, široké boky, ňadra, plná živného mléka... Tato žena obskakuje pana Facalíta, ona se v něm vidí, kráčí neslyšně, protože je celá plstěná, a má pro svého manžela jen hedvábná slova...

Slečna ovívala červenou, prokvetlou tvář navinulým dechem, tulila se k hnědé paruce a chraptěla: „Šel, milánku, se mnou na pokoj. Šel se se mnou pomazlit.“

Hlas jako bič švihl místností: „Elsa!“

Běhna seskočila lékárníkovi z klína. Ve dveřích se objevil obličej v podobě trojúhelníku, ostrý nos, úzké čelisti s vyčnívajícími zuby; jedovaté oči ulpěly na botách návštěvníků, nezanesly-li do stavení svinstvo. Hosté se vzpřímili jako školáci, přistižení při četbě pod lavicí. Zlý duch je rázem přenesl z pelechu hříchu do manželské domácnosti, kde vládne přísnost a rachocení. Facalít se zmenšil.

„Elsa!“ zaznělo po druhé.

„Prosím, milostpaní?“

„Nestůjte jako sloup a pojděte se mnou nahoru. Pomůžete mi odtáhnout kredenc.“ –

„To snad by mělo čásek, Otylko,“ odvážil se namítnout pan Facalít, „máme tady hosty...“

„Mlč!“ zaduněla manželka. Pohlédla opovržlivě na oba pány: „Však oni počkají, nevidáno. Holka jim neuteče.“

I odcházela, následována slečnou, která se rázem změnila v služku. Seshora se ozvalo dunění, bouchání, rachocení. Dům se třásl, lustr se kymácel. Paní Facalítová měla jednu divokou vášeň. Nemohla klidně patřit na nábytek; podezírala jej, že se tak rozložil jenom proto, aby ukryl smetí. Musela ustavičně přestavovat skříně, stoly a postele a její zrak slídl po koutech, pátraje po nečistotě.

Páni seděli s napjatým výrazem jako žadatelé v předsíni úřadu. Plstěný mužík se kroutil, oči se nešťastně usmívaly a tváře se třásly jako zakyslý rosol.

„Slečna tu bude hned,“ pravil omluvně, „za moment, za momentíček. Račte mít, pánové, chvílanku strpeníčko...“

Páni odmítavě mlčeli a bublavě hleděli na zlatý rám, který obkličoval vějíř, ovívající tučná, obrovská ňadra. Nahoře neustávalo dunění a rachocení, do něhož se mísil třeskutý jakot.

„Moje choť je náramná hospodyně,“ ševalil pan Facalít, „všechno musí mít akorát, prosím. Velká puntičkářka je paní Facalítová, to se

musí nechat. Já kolikrát: Ale už toho nech, Otylko, a odpočiň si, dušinko, takhle si uženeš nějakou nemoc. Ale ona: Mlč, tomu nerozumíš, hlupáčku, můj mužíčku zlatý... Taková je to povaha, prosím, pánové... Vstává se slepicemi a poslední jde spát. Pořád v jednom kole..."

„Zlatá, zlatá žena...", zavzdychal.

Avšak hosté tesklivě zírali na tučná řadra, ležící na otomanu a ovívající se vějířem z pštrosích per, a neodpovídali. Dům se otrásal spěšnými, dunivými kroky; ženský hlas ječel. A Facalít v rozpacích rozkládal rukama a spíše k sobě breptal: „Jak říkám, znamenitá ženuška, to musím říci. Dobře jsem volil, buďtež za to bohu díky vzdány. Ona je taková, abych tak řekl, pořádná, starostlivá. Já jsem u ní první, na sebe nemyslí. Jenomže by měla více sedět na místě, aby přibrala. Je taková chudá. Pořád běhat a shánět, to nemá účel, pravda, pánové?"

Hosté zarytě mlčeli; penzionovaný poštministr složil kožený obličej v nesčetné záhyby a syčel; lékárník zrudl ještě více a jeho obličej připomínal dítě, které nakrabuje k pláči. Plstěný mužík vykouzlil oplzlý úsměv a zašvitořil: „Mám tu, pánové, pěkné obrázky. Zaručeně pravé fotografie pařížských modelek, zhotovené pro vědecké účely. Opravdivá pastva pro oči, pánové. Jen pro znalce. Kdyby se pánové ráčili zajímat..."

„Neráčíme se zajímat, ty kacafírku!" zaskřípěl Pecián. „Raději koukej, aby tu byla ta holka."

„Člověk sem přijde, aby se vytrhl z těch starostí a trochu pookřál," připojil lékárník, „a on na jednoho leze s obrázky..."

Facalít se urazil. Dokud byl svobodný mládenec, nikdy se neurážel, úslužný a podlézavý jako chudý pes. Nyní však těžce nesl, že mu hosté tykali... Nesluší se tykat ženatému člověku. V plstěném mužíkovi se probudilo cosi jako občanské vědomí, vědomí mužské samostatnosti.

- To mám za svou ochotu, - řekl si hořce. - Ale tajtrlíka vám dělat nebudu. Jsem zrovna tak dobrý jako ti druzí. -

Slečna se vrátila uhřátá, s rozčuchaným účesem; na tváři jí tkvěl ctnostný výraz, jaký mívají věrné a poněkud hubaté služebné. Lékárník po ní rozmarně rozpráhl náruč; prokvetlý obličej naběhl chlípnou vláhou. Avšak ona se na něho utrhla se služčí nedůtklivostí.

„Nech si to, jo?“ vyštěkla.

V té chvíli se dívala na hosty očima své paní; v mužských viděla nečistotu, cosi jako rezivé skvrny na prádle. Vedena jsouc jakýmsi podvědomým pudem, popadla smeták, obraz neústupné hospodyně, a začala uklízet právě pod nohama hostů.

„Zdvihněte ty hnáty!“ vrčela hašteřivě. „Leze to sem jako ten dobytek do chléva, nohy si to pořádně neočistí. Kdo má po vás stále uklízet?“

Starci, úplně zmateni a osláblí na duchu, svésili hlavu a s provinilým výrazem se odplížili stranou. Plstěný mužík celý jaksi zplihl a schoulil se do sebe. Běhna zametala s umíněným výrazem, zlobně lupajíc očima po mužských. Chlad začísel do peleše rozkoše, chlad z manželské ložnice, kde vládne souměrný pořádek a nevraživá ctnost. Vtom venku zazvonilo a zadusaly kroky.

„Copak, copak?“ znepokojil se Facalít a nahlédl do chodby. Vzápětí byl odstrčen stranou. Jako velká voda vhrnuli se do místnosti dva výrostci, hlučně a neomaleně klapající dřevěnými podešvemi. Nahá kolena, krky bez límečků, nazelenalé obličej mladých šibeničnicků. Jejich kabáty byly vzduty nějakými ukrytými věcmi. Jeden z nich, vytáhlý, s ježatou hlavou a nosem pihovitým, nesl bandasku. Druhý pak byl kulovatý, s hebkýma zakroucenýma ušima; hladká, oblá tvář maminčina mazánka se leskla tukem. Chlapci se chechtali, vráželi do sebe hranatými pohyby a kokrhali přeskakujícími hlasy.

„Tak jsme tady,“ oznámil ježatý.

„Přejeme dobrého večera vespolek,“ zakřehotal kulovatý chlapec.

Starci se podívali na sebe a zavrtěli hlavou. Ježatý si sáhl za řadra a vytáhl zpod kabátu dva balíčky cikorky a kus mýdla.

„Jak to mám, tak to dám, na vejďelek nekoukám,“ počal odříkávati, napodobuje trhovce, a kladl ty věci na stůl.

„Něco pro Pepíka, něco pro Frantíka,“ připojil se tlustý chlapec a vyložil na stůl několik svíček a mazadlo na boty.

Hosté i majitel nevěstince oněměli úžasem. První přišel k sobě Facalít.

„Jak jste se sem dostali, mládenci?“ otázal se.

„Dveřmi,“ odpověděl ježatý.

Kulovatý zakokrhla a obdivné pohlédl na svého druha.

„No, tohle...“ zavzdychali starci. Nával neutišitelného smíchu překotil slečnu na otoman.

„A jak jste přišli k těm věcem?“ pokračoval plstěný mužík ve výslechu.

Ježatý zachrptěl: „Naši muteře jsem to čajznul,“ a ukázal palcem na svého druha: „Tenhle taky.“

Kulovatý chlapec zařičel.

„To se ví, že muteře... ona vám stojí ve frontě a jak stáhli roletu, tak jí přiskřípli vlasy... snad jste o tom slyšeli... a teď, haha, leží...“

„Moc hezké věci slyším,“ děl Facalít káravě, „a co tu chcete?“

„Co tu chceme. Přišli jsme se pobavit,“ objasnil ježatý.

„Vypít pohár rozkoše až do dna,“ připojil kulovatý mladík. Mladí páni se kymáceli smíchem, kokrhali přeskakujícími hlasy a sliny se jim pěnily kolem špinavých zubů.

Penzionovaný správce pošty se zatetelil rozhořčením.

„Výborně!“ zaskřípěl. „Mládež studující. Ha! Studenti v doupěti hříchu! Ha! Velmi dobře. Naděje vlasti. Moderní mládež. Dobře, dobře. Nemyslete si, že vás neznám. To se oznámí řediteli ústavu.“

„Beze všeho,“ odvětil ježatý pohrdavě, „nám říd'á sáčko nenatrhne. Beztoho nás po prázdninách už bouda neuvidí. Já se dám k námořníkům.“

„A já budu myslivcem,“ oznámil kulovatý chlapec pyšně.

Ježatý ukázal na zboží na stole. „Ty věci jsme přinesli jako poplatek,“ vyložil. „Mergle totiž nemáme. Berte, pane Facalíte. Ještě přineseme. Naši schovali zásoby pod kůlničkou.“

„Tak...“ protáhl pan Pecián. „Velmi dobře. Ha! Víc už nemluví, vyvrhelové. Prašivé ovce. Ale s panem ředitelem si to vypořádám. Psaníčko se pošle zemské školní radě, aby se nahoře vidělo, jak nynější pedagogové vedou svěřenou mládež. Taková kluci ve vykřičeném domě. Velmi dobře. Ha, pane lékárníku?“

Prokvetlý lékárník spíнал ruce a vzdychal. Neuvěřitelné, víře nepodobné... Jaké pokolení zrodil tento věk, když se tak povází... Za našich časů, milí hoši, byla jiná omladina. Ve vašem věku, jinoši, vyhledával lékárník samotu s básníkem svých snů. Říkal si verše a jeho hlavu obletovaly luzné vidiny. Hýčkal své preludy a jeho myšlenky byly čiré, průzračné. Na ženu se ani okem neodvážil podívat. Žena stála na vysokém piedestalu. My snili o nevinných polibcích, o čisté lásce, o lásce až za hrob.

Díval se při této řeči na Facalíta a plstěný mužík horlivě kýval na souhlas. Slečna si utírala zarudlé oči, i byla dojata jako družička.

Facalít byl opanován mravním rozhořčením a prstem ukázal ke dveřím.

„Seberte si své krámy a hybaj mně ze stavení!“ zapištěl. „Nechci vás tu vidět!“

„Koho že nechceš vidět, Facalíte?“ ozvalo se ostře za jeho zády.

Plstěný mužík se zachvěl. Pravil pokorně: „Ale tyhle mladíky, Otylko... povídám jim: Pánové, jste ještě nedospělá mládež, máte vlhko za ušima... co by tomu řekli páni rodiče... až budete starší, přijďte, ale takhle to opravdu nemá smysl...“

Paní Facalítová se vrhla ke stolu a do zástěry lačně shrabovala vyložené zboží. Cikorka, svíčky, krystalový cukr. Oči se jí zablyštěly nestřídmou žádostivostí. A mýdlo, dobré jádrové mýdlo. Výborně! To se to bude drhnout, prát, umývat...

Přívětivě obnažila na výrostka ostrý chrup:

„Jen přineste, přineste ještě, mladí pánové. A můžete zůstat. Hezky se pobavte. Neposlouchejte, co říká můj... tady mám slovo já.“

Penzionovaný poštministr se vypjal.

„Dovolte, madame!“ zasípěl.

„Mlčte, vy!“ zahřměla hostinská. „A vůbec, jděte si domů. Já vás tu nechci mít. Podívejme se na ně, takoví parolové plesniví, ono by to chtělo ještě užívat.“

Zadupala.

„A honem! Co tu okouníte?“

Starci zmateni sháněli se po svých kloboucích a halili se v pláštěnky. Lékárník v rozpacích vrazil do orchestrionu, který melodicky zadrnčel. Zapadly za nimi dveře. Osvětlené okno jim zářilo na cestu, když zasmušilí a se sklopenou hlavou dusali po dřevěné lávce, která křížila rameno řeky.

Byla noc, nad řekou zplihle dřímaly vrby, hustá mlha se kladla na cestu. Jednou, dvakrát odbily hodiny na radniční věži. Skomíravý zvuk se sloučil s temnotou. Dobrou noc, lékárníku, pokojně spi, správce poštovního úřadu ve výslužbě...

V okresním městě se šířily podivné zvěsti o porážkách na bojišti, o pozdvižení lidu v různých koutech monarchie a o ustavení české vlády v Paříži. Obyvatelé převraceli noviny, ale nalézali v nich více prázdných míst než tištěných řádků. Úřední zprávy mluvily stále týmž vychloubavým způsobem o slavných vítězstvích a o nepříteli, který se dává na zmatený útěk. Avšak z té úřední nadutosti skřípala jakási rozpačitost. Všude bylo zřítí hlavy nakloněné k sobě a dlaně u úst; pořád se šeptalo, šeptalo se o tom, že vídeňská vláda je v posledním tažení, a z obličejů zářilo potměšilé veselí. Mydlář Pangrác, vznětlivý radikál, shromáždil kolem sebe zástup bosých kluků a počal k nim mluvit o brzké svobodě, o svatováclavské koruně a českém lvu, který rozsápe dvouhlavého orla. Prudce rozhazoval rukama a zalykal se nadšením. Četník ho napomenul a občan Pangrác si ho výsměšně změřil a pak se ubíral domů. Mluvil k sobě a jeho šediny malebně vlály zpod černého širáku. Děti se domnívaly, že přebíral, i běžely za ním, povykující a výskající. K nim se připojil zpustlý sládek Vokoun, tančil jako medvěd a jeho odulý obličej se pitvořil.

Starosta města knihkupec Oktávec a lékárník navštívili poslance dr. Aloise Fáberu se žádostí, aby zavítal do okresního města a výmluvným slovem pozdvihl mysl obyvatelstva. Poslanec Národní strany svobodomyšlné si počínal podivně. Několikrát se dal zapřít, vymlouvaje se tu na množství naléhavé práce, ondy na podryté zdraví. Když pak se k němu přece vedrali, tu našli unaveného člověka se zvadlým obličejem a mdlým pohledem. Kaštanová bradka mu prokvetla a jeho kučery měly barvu pepře, smíchaného se solí. Do šfavnatého barytonu se vplížila chraplavost. Spatřiv svoje rodáky, chechtal se společensky, ale jaksi roztržitě. Pravil, že duchem stále zalétá v ona krásná místa, v město svého mládí, kde žil, rostl a zápasil; leč porušené zdraví mu nedovoluje,

aby své drahé krajany osobně navštívil a stiskl jim pravici. Lékaři ho varují před rozčilením; klesá pod břemenem starostí.

Když občané vyzvídali na něm politické zprávy, tu chmuřil obočí a krčil rameny. Jeho slova byla neurčitá, protkaná temným vzdycháním. Varoval před nerozvážnými skutky; monarchie je stále silná, silnější než dříve. Zavrhoval národní radikály, kteří všechno vsadili na jednu kartu. O politice českého poselstva se zmínil s útrpným politováním. Opatrně a v nejasných narážkách mluvil o intrikánech, kteří mu házejí klacky pod nohy. V jeho hlase se ozývala únava a hořkost. Netajil se nespokojeností nad povážlivými rejdy neodpovědných činitelů. Klid, jen klid! Mějme důvěru v mladistvého mocnáře, jenž okem moudrým a ostražitým bdí nad blahem svěřených národů. Vzdychal a kýval hlavou. Procházel se pokojem, chvílemi zastavoval se u okna a zamyšleně bubnoval prsty na skle. Horké hlavy dlužno ochladit. Nesmíme dávat sluchu demagogům, ovlivněným nepřátelskou propagandou. Situace je vážná, zajisté velmi vážná, a nerozvážné kroky mohly by vésti k nepředvídaným důsledkům.

Starosta odkašlal a učinil posunek, jako by se chystal promluvit. Poslanec ho napomenul pohledem a mluvil, jednu ruku přitíštěnou k hrudi a druhou opisoval malebné oblouky. Jeho ústa se lehce pohybovala a hlas nabýval plnosti a šplhal do výše. Všechny vážné živly se musí semknouti v jeden nerozborný šik, odmítneme falešné proroky, kteří se snaží rozvrátiti naše řady, a pak nám kyne lepší, radostnější budoucnost. Znenadání umlkl, podal deputaci dva prsty a upjatě se uklonil.

Občané opouštěli Prahu zaraženi a zmateni. Spěchali domů, odnášejíce si v hlavě několik obrazů, ponurých a teskných. Spatřili královské město, upadší do nezaviněné bídy, špinavé a pohaněné. V mysli jim utkvěl belhavý voják, který na Uhelném trhu přehraboval shnilé odpadky zeleniny, pídě se po potravě. Setkali se s jízlivými tvářemi vyhladovělých úředníků, naplněných zlobou proti celému světu. Obzvláště je zaujaly uniformované ženy v tramvajích, jež s mužskou hartusivostí proštípovaly lístky. Viděli

vyhlodané obchody s nápisy *Vyprodáno*, oprýskané domy, kde dunělo prázdnotou, školy bez žactva, zástupy toulavých, otrhaných dětí. A ulicemi vanul ostrý, nemocniční pach, dotěrný a neodbytný. Míjeli nehostinné hostince, které na posměch se zdobily malovanými mísami, plnými tučných pokrmů, a zpěněnými sklenicemi piva, šalebné obrazy, které klamou unaveného poutníka ve vyprahlé poušti.

A pak, když přicházela noc, ta tma nad městem, ta smrtelná tma, plná podezřelých stínů...; tma zákeřná, ve které se domy měnily v skaliska, ulice v soutěsky, náměstí v rokle. A v té tmě svítila světla nočních lokálů, kde se veselili oblí muži, podobní moučným červům, nadutí a zpupní, jichž vlasy se leskly brilantinou, a kde jako ve větrné smršti vířily pestře potištěné bankovky. Uzřeli obležené město, kde život uhasínal.

Večer je přilákala zpěvní síň, vyzdobená křiklavými návěstími a četnými fotografiemi umělců. Prohlédli si rozevláté podoby tanečnic, které na nahá prsa tiskly hrst květin, hrubě nalíčené výstředníky a obraz tenoristy ve fraku a s nyvým pohledem. V sále se zmítal v čpavém dýmu hlučný dav, který seděl při stolech a pil šumivé víno. Gumoví číšníci s obličejí bledými jako bramborový klíč, s tvářemi vyžilými a cynickými, mrštně poskakovali a nakláněli se nad hosty s zisťnou uctivostí. Na jevišti se vrtěl lysý komik s hlubokými zářezy v třaslavých tvářích a zpíval v pohřebním nápěvu kuplet o vyživovací bídě. Venkované si vyhledali místo u stolu, kde se roztáhl funicí stařec s hlavou v podobě vyschlé dýně. Nalíčená slečna se vzhledem mezinárodní tanečnice jednou rukou objímala starce kolem krku a druhou mu ohmatávala kapsy.

Lysý komik zpíval:

*„Měl v jedné kapse chleбенky,
ve druhé kapse mléčanky,
ve třetí kapse tučenky,
ve čtvrté masenky.
A nemoh nikdy pochopit,
jak se to může stát,
že při tak krásném pořádku
může mít vůbec někdo hlad...“*

Stařec, zarudlý a zpocený, pištěl a břicho se mu házelo. Mezinárodní tanečnice ho líbala na čelo, které zářilo jako rudá svítlna nad vchodem do vykřičeného domu. Prokvetlému lékárníkovi se v kabaretu líbilo; rozveselil se, pošinula se mu hnědá vlásenka, a zíraje na mezinárodní slečnu, kroutil si staromódní knír. Avšak starosta byl nesvůj a kdykoli jeho pohled padl na umělkyni, mimoděk si sáhl na náprsní tobolku.

*„Člověk je někdy jako malé dítě,
jež mnohým svodům těžko odolá,
tak se stalo, že pan Šejnoha
v bytě byl nalezen co chladná mrtvola...“*

zpíval komik se skvoucí pleší. Vyschlá dýně škytala a řihala. Mezinárodní umělkyně jedním pohledem ocenila lékárníka a pak se úžeji přimkla k starci jako ke ztracenému a opět nalezenému pokladu. Starosta s nevraživým pohledem zíral na jeviště a temná myšlenka mu pravila: Potřebovali jsme sem lézt... Komik se zapitvořil a odběhl za kulisy. Na jeviště vplula dlouhá slečna s vlečkou; zpívala táhlou píseň o beznadějně lásce k továrníkově dceři a v uších se jí třásly velké zlaté kruhy. Rozjařené množství se oddalo citlivé záдумčivosti a v šeru se rozžihaly ohníčky smrdutých doutníků. Dlouhá slečna oznámila v melodii, naplněné táhlým smutkem, že továrníkova dcera právě kráčí k oltáři s jiným, a v té chvíli dva gumoví číšníci vlekli ke vchodu vzpouzejícího se opilce.

A potom jeviště zalilo fialové světlo, hudba v podzemí se zavrtěla tanečním motivem. Muž v širáku a žena v krajkové mantile luskali prsty a podupávali. Hudba zavyla a taneční pár se zatvářil krvežíznivě a démonicky se kroutil. Gumoví číšníci se proplétali mezi stoly, popisovali bloky číslicemi a přijímali řád. Vyschlá dýně, těžce funíc, sahala si třesoucí rukou do náprsní kapsy. Mezinárodní umělkyně se chtivě zadívala do nadité tobolky. Stařec zachytil ten pohled a s blahosklonným výrazem podporovatele umění hodil jí tisícikorunovou bankovku a zabručel: „Do ham’s, b’halten’s den Fetzen.“²¹ Mezinárodní umělkyně se lačně vrhla na modrý papír, sežmoulala jej a vstrčila navyklým pohybem za podvazek. Také venkované zaplatili a hlučný zástup je vytlačil na ulici. Byla tma, byla mlha, tma a mlha, přítel zlodějů a zákeřníků.

Pak seděli naproti sobě ve vlaku, který hřměl průsmykem začouzených domů. Zírali na peřiny, které se větraly v oknech, na zasklené pavlače. Probdělá noc se jim lepila k zdřevěnělému jazyku. Lékárník měl žízeň, pomlaskával, přejížděl si dlaní prokvetlou tvář, i svištěly vousy. Starosta si stáhl do čela myslivecký klobouk a schoulil se do kouta. Chtěl spát, ale nebylo mu to přáno. Na každé stanici se vevalil dovnitř zástup, obtížený tlumoky, kufry, bedýnkami; lidé hledali místo, cenili na sebe zuby a zuřivě ňafali. Mezitím plavně utíkala mimo vlak plochá krajina, vykládaná bílými dědinami a červenými střechami. Starosta se rozžehnal s nadějí, že se mu podaří zdřímnout, a se zlostí vzpomněl poslance dr. Aloise Fábery. Pěkný poslanec, poškleboval se mračně, podařený zástupce lidu. Po zádech voličstva se vyšplhal do výše a nyní se nechce k nikomu znát. Vláda mu slíbila ministerské křeslo a poslanec se už vidí ve vyšíváném fraku. Také lékárník křivil tvář a mluvil o vládním lokaji, který za jidášský groš zradil národ. Nevadí, Vaše Excellence! Sami svoláme tábor lidu a požádáme profesora Pošustu, aby nám promluvil, aby nás povzbudil. Profesor je člověk učený

²¹ Tu máte, nechte si ten hadr.

a myslí neohrožené. Tak promluví, že se budou okna vídeňského hradu třást.

A vlak duněl po železných mostech nad stříbrnými řekami, bílá pára se lísala k oknům, aby se zase objevila na druhé straně, podél trati se zdvíhal strmý násep, zarostlý akátem, nepokojní cestující se hašteřili a z vedlejšího kupé zazníval sem pláč ospalého kojence. Šikmé paprsky odpoledního slunce přeběhly po kufrech, bedničkách, tlumocích, pošádily uzlobené tváře a unikly kamsi stropem. Na obzoru se zjevil modravý řetěz hor a venkované ožili. S pocitem úlevy narovnali hřbet, nabyli ducha a rozveselili se. Uzřeli sedláčka, který po silnici hnal dvě krávy, pokorné a zádumčivé krávy. Na starostově tváři se rozsvítil bledý odlesk úsměvu; také lékárník se rozjařil. I zdálo se jim, že cítí vůni mezí, chlívů, hub, čerstvé oranice, nasáklé deštěm. Vlak stanul, zahemžilo se nádraží, lidé hulákali. Zatmělo se a obklopil je chlad, i slyšeli melodický nárek blízkého lesa.

Vlak hartusil po rozlehlých lukách, nedávno posečených, míjel bažiny, kde svištělo rákosí a křičeli vodní ptáci; vlak se drncal mezi táhlými návršími s kvetoucími pasekami, mezi rozervanými skalami. I vyhouplo se okresní město, tovární komíny, šedé střechy a radniční věž s malovaným znakem.

„Tak jsme doma,“ děl starosta s uspokojením.

„Tak jsme doma,“ opakoval lékárník a uchopil svou brašnu.

Na radniční věži bilo půl osmé a k národnímu domu proudily davy. Na kolech přijížděli venkovští chasníci, žilnatí a hnědí jako hlína. Bylo vidět sedláky v kolébavých bryčkách, tažených lesklými koňmi, sedláky do modra vyholené jako o pouti, v černých obřadných kabátech, s rozšířenými životy, ozdobenými blýskavými řetězy. Někteří nájemci dvorů přisupali v automobilech, které se těšily pozornosti kluků. Mezi těmi vozidly největší zájem budila obrovská limuzína s iniciálkami J. V. Z. Továrník Zoufalý se vybalil z kožišin a vystoupil z vozu, podpírán šoférem v okázalé uniformě.

Viktor, syn obchodníka Štědrého, obcházel parkující vozy s tváří roznícenou dětinskou radostí. Hladil lesklý lak, se soustředěným výrazem odborníka poklepal stroje a rukou, která miluje vše pevné a trvanlivé, ohmatával pneumatiky. Každému, kdo byl ochoten naslouchati, oznámil sílu stroje, tovární značku a vlastnosti vozů. Dával se do řeči se šoféry, chtěl vyzvědět, kolik který vůz spotřebuje benzinu a oleje. Pak se zamlčel a u vytržení pohlížel na automobily milujícím pohledem. I snil o tom, že jednou sám bude mít takový řvavý vůz, který ho bude unášet jako vichřice do širého, neznámého světa.

Zatím se lidé shromáždili v divadelním sále, sezvaní návštějmi, která oznamovala, že profesor Pošusta promluví o posledních událostech a současné politické situaci. Sálem hučel rozmanitý a vzrušený zástup. V sedadlech na předních místech se rozložili nájemci dvorů a zbohatlí sedláci, spokojení a sebevědomí. Uprostřed první řady usedl továrník Zoufalý s hrudí ozdobenou řádovou stužkou. Byl jmenován císařským radou a na jeho tváři se lesklo cosi státnického. Za bohatici se usmívali úředníci, zchátralí a ošumělí, ale obličejů jizlivých a nadutých. Mezi nimi se objevil ředitel gymnázia, jehož černý, obřadný oděv mluvil o klasické filologii. V zadních sedadlech se tísnila řemeslnická drobotina, šumivá a řečná. Dělníci a studenti naplnili místa k stání. V tomto davu se vrtěl mydlář

Pangrác. Vznětlivý občan prudce rozhazoval rukama a natřásal prošedivělé kudrny. Také Pecián, poštovní správce na odpočinku, přispěchal, doprovázen prokvetlým lékárníkem. Hnědá vlásenka se zdvořile usmívala a na všechny strany kynula rukou. Na kožené tváři poštmistrově tkvěl ironický úsměv člověka, který prohlédl veškerá tajemství. Zavítal i starosta města, knihkupec Oktávec. Bohatci mu uvolnili místo v první řadě. Starosta hučivě odpověděl na pozdravy a pak se usadil, složiv do klína myslivecký klobouk; i naklonil hlavu a mračně se zadíval před sebe.

Obecenstvo zpytovalo divadelní oponu, na níž čistými a jasnými barvami byly vyobrazeny výjevy ze života starých Slovanů. Ruměný stařec s vlajícím vousem brnkal na varyto. Hrál k tanci dívkám v nehmotných rízách, jež křepčily kolem hliněné modly. Jiný Slovan, v úboru hornickém, lezl z díry s rozsvíceným kahanem. Pod modrou oblohou s oblaky v podobě peřin opíral se mladý muž o pluh. Opona se vlnila a za ní dusaly kroky.

Viktora Štědrého upozornili kamarádi, že na něho kývá Kolátor z továrny. Ohlédl se a jeho zrak vylovil ze zástupu vrátného, který mával rukou a syčel.

- Co mně chce ten šantala? - přemítal Viktor.

Muž s červenými skvrnami v podobě souostroví horlivě mrkal a ukazoval na dveře na znamení, že s ním chce po schůzi mluvit.

- No jo. Je dobře. Já už vím, - zahučel Viktor.

Pak svinuli barevný dějepis starých Slovanů a na jevišti se objevily kulisy v podobě měšťanského salonu. Uprostřed stál stolec, obtížený sklenicí vody. Z postranní kulisy vyšel profesor Pošusta v tuhém límci a šosatém kabátě. Přes brýle přeměřil posluchačstvo káravým pohledem, jenž nabádal ke klidu a k pozornosti. Pak nespěchaje vytáhl z kapsy čtverečky popsaného papíru a vyměnil si skřípec za brýle. Oznámil obecenstvu, že dříve než dojde k merituu řeči, nastíní historický vývoj našeho národa, letmo se dotkna událostí podružnějších. Sál si povzdychl, obličej se oděly v provinilý výraz školáků, kteří čekají, že se bude zkoušet na známky.

Řečníkův hlas zněl z počátku skřípavě a pedantsky. Profesor se nakláněl nad papíry, jeho pohyby byly střídmé, lemoval svou řeč letopočty a často odkašlával, aby si pročistil hrdlo. V sále se zavrtěl nepokoj a lidé si šuškali. Řečník se několikrát odmlčel, šlehal po posluchačstvu přísným pohledem, který pravil: Již několikrát jsem vás napomenul. Abych nemusel někoho potrestat.

Avšak když mluvil o katastrofě na Bílé hoře a o obnoveném zřízení zemském, tehdy hlas řečníkův nabýval plnosti a jeho gesta náruživosti. Okouzlen vlastními slovy vyrostl, vznášel se a plul. Sál utichl a zraky se soustředily na prokvetlé bradě, která výhruzně trčela dopředu. Profesor hovořil o utištění národa, o třistaleté porobě a zatínal pěsti; také posluchačstvo zatínalo pěsti. Hlas se nesl stále výše a výše; burácel, řečník propadl onomu třeštivému nadšení, které strhuje naslouchající. A když opakoval Komenského věštecká slova o vládě, která se navrátí do tvých rukou, ó lide český, tehdy koktal a v jeho hlase zazněly slzy. Sál zabouřil. Starosta města, knihkupec Oktávec, rozechvěn hladil štětku mysliveckého kloboučku, naklonil se k továrníku Zoufalému a zabručel: „Dobře jim to pověděl. Já bych to tak nedovedl.“

„Opravdu, sebral to znamenitě,“ úslužně odvětil továrník, „jenom lituji, že tu není moje choť, ona ráda slyší něco poučného.“

Všichni byli nadšeni, sedláci s vyholenými obličejí, zchátralí a jízliví úředníci, dělníci i řemeslnická drobotina. Prokvetlý obličej pod hnědou parukou zářil. Agent Raboch významně mrkal na kolemstojící, jako by ne profesor, ale on promluvil tu povznášející a dojmavou řeč. Jenom penzionovaný poštovník mlčel a kožená tvář se zkrivila fanatickým pošklebkem.

Z klubka posluchačů se vynořil mydlář Pangrác. Vznětlivý občan oznámil, že co takový chce promluvit k věci samé. A okamžitě se vrhl na rakousko-uherskou monarchii, aby ji rozsápal. Známi na něho pokřikovali: „Nech si to, Ferdinand! Už's jednou seděl, dej si pozor, aby tě nesebrali podruhé.“ Paní Pangrácová kvílela: „Muži, měj rozum, máš děti!“ Avšak výbušný občan nedbá přátelských napomenutí; prudce rozhazuje rukama a potřásá prosedivělými

kudrnami; zpěněná ústa stříkají hrozná slova, která sepsouvají generály, kněžstvo, panující rod i mladého císaře.

Do vřavy vnikl vrzavý hlas penzionovaného poštmistra. Nad rozvášněné množství se zdvihla kožená tvář. Zakrákorala jako rozeschlá skříň: „A copak, že nemluvíte o židovstvu? A! Řekněte nám něco o Siónu. Nebo vám to zakázala zednářská lóže? A! A!“

Kožená tvář zdivočela. Poštmistr syčel a umělý chrup se mu viklal.

„Tak já vám to povím. Já se nebojím msty Sanhédrinu. A! A! Všim jsou vinni židé... žhidi... žhid'áci...“

Odpověděl mu mnohohlasý dav: „Dolů s ním!“

„Chce tříštit naše řady!“

„Černožlutá stvůra!“

Někdo zařval: „Je podplacený!“

„Udavač!“

„Sám je žid!“

Pecián se zachvěl: „Kdo to řekl? Budu žalovat.“

Tu někdo navrhl: „Vyhoďte ho!“ a kožená tvář zmizela v zástupu. Dva čeledínové s modrýma očima, z nichž zářila úslužnost, uchopili Peciána a vynášeli ho ze sálu. Následoval je šedivý dělník, který vzal na sebe tvářnost dozorce, jehož povinností je dbát, aby byla práce přesně provedena. Když chasníci vystrčili vzpouzejícího se poštmistra ze dveří, šedivý dělník spokojeně přikývl, energicky si otřel dlaně a uznale děl: „Správně, mládenci. Odvedli jste dobrou práci.“

Penzionovaný poštmistr se ocitl tváří v tvář žebráku Chlebounovi, který civěl před dveřmi, neboť vždy ho mocně lákala místa, kde se scházejí páni. Díval se na šedozelený knír, který se zdvíhal a klesal, i řekl plačtivým hlasem: „Žhidi... žhid'áci...“

„Naděl pánbůh...“ odpověděl žebrák a nastavil dlaň. Poštmistr ho změřil zlým pohledem, oprášil si kolena, narovnal si promáčklý klobouk a rychle odcházel. V patách se mu batolil zpustlý sládek Vokoun a škemral: „Milostpane, milostpane... darujte na kořalku chudému vandrovníkovi, co vandroval ve dne v noci...“ Avšak

pošt mistr pelášil, neobraceje se; odolý sládek se zastavil, praštil čepicí do prachu a zaúpěl: „Nedají zavdat a nedají. A já se proto moc trápím!“

Poskočil si a rozpráhl ruce; zavrával, napodobuje opilce, a zazpíval: „Kořalička, teta moje, často se mnou postrkuje...“

Lidé se valili z Národního domu; hučeli a živě posunkovali. Na ulici dostihl ředitel gymnázia profesora Pošustu a pravil: „Měl bych vám blahopřáti, pane kolego. Podívoval jsem se vaší výmluvnosti, jež v mnohém připomínala klasické vzory, ale...“

Profesor v rozpacích hladil svou bradu; rděl se a skromně odmítal gratulaci. Ředitel pokračoval: „Nicméně nemohu se zbavit pocitu, pane kolego, že přednes vaší řeči jevil více ohnivosti, než by bylo žádoucí...“

Ředitel gymnázia by si přál, aby pan kolega nepojímal jeho slova jako výtku, nýbrž přátelsky míněné upozornění. Ředitel gymnázia míní, že je ovšem dobře udeřiti, jak praví známé rčení, hřebík na hlavičku; rozehrátí skryté struny v prsou posluchačstva... Chová však ředitel určité pochybnosti, zda se sluší vychovateli mládeže postavit se na řečníště a bouřiti lehce vznětlivý dav, který vždy jest žádostiv nových věcí. Muž vědy přidržuj se daného tématu a jeho přednes budiž suchý, věcný, instruktivní; vzdělanec zajisté má povinnost přispěti svou hřívnou k šíření vzdělanosti. Ředitel gymnázia rád vidí, když člen sboru zažihá pochodeň osvěty. Avšak nemůže zatajiti, že byl nemile dotčen, když uslyšel věty závadné, pronesené prudkou, útočnou formou. Ne, učitel se nemá účastniti politické agitace a sestupovati do vřavy...

„Nevím, nevím,“ vzdychal, „jak se budou na to dívat nahoře... o svobodě mluvit, o zahraničním odboji... to není dobré, není dobré... jen aby z toho nic nevzniklo.“

Zanechal profesora a odcházel s tváří starostlivou.

„Koukám se, kde vězíš, a ty jseš tady,“ zakřičel vrátný z továrny.

„A co chceš?“ zeptal se Viktor.

„Ukážu ti, cos dávno neviděl.“

„Co by to mělo být?“

Kolátor vzal Viktora pod pažď a odtáhl ho stranou.

„Nemusí to každý slyšet... pojd' ke mně a uvidíš předválečné sukno...“

„No, a?“

Vrátný ho uhodil do boku. Použil oči a skvrny v podobě souostroví mu zfialověly. Rozčilením koktal.

„Předválečný štof!“ hýkal. „Zaručeně mírové zboží. Potřeba na to jen šáhnout, hned se vidí: Pravá vlna, žádný papírový šmejd. Mám to od Voctárky z Panské louky...“

Vlekl Viktora za roh a mluvil, zadýchávaje se rozčilením. To máš tak, člověče. Voctárce to přineslo domů děvče. Pavla, co chodí do měšťanky. Od kohos to dostala? Od koho bych to dostala, pan Zoufalý mně to daroval, abych přišla zas. Vrátný chytrácky mrká a herduje Viktora do zad. Náš starý, to je pálený kostelník. Ten se vyzná v tlačeni. On má rád mladé maso, co je ještě pod zákon. Užívá, starý hříšník. Kolátor se pyšně naparoval, jako by ne Zoufalý, ale on uměl tak užívat. Má těch mladých holek kolem sebe houf. A žádná neodejde od něho s prázdnou, to zas náš starý se umí ukázat. Jedné daruje botky, hadřík na sebe, jiná si od něho odnese živobytí. Matky to podporují, protože každý dnes fretuje²². Pak vyhledávají Kolátora a to zboží mu přinášejí. Ó, Kolátor, copak Kolátor! Ten je známý. Každý najde k němu cestu.

„A co mně to povídáš?“ řekl Viktor s nechutí.

Vrátný užasl.

„Předválečná látka s absolutní zárukou! Jen podívat se pojd', za podívání se neplatí.“

„Jdi ode mne, ty keřasi,“ rozzlobil se Viktor, „nebo ti jednu vrazím, že se otočíš!“

Vrátný se odplížil. „Nono,“ bručel, „to jsou štráchy. Tuhle ti byl Kolátor dobrý, kdyžs potřeboval tabák.“

„Keřas! Tak jsem keřas. Každý se bere o své lepší...“

²² Fretuje – tře bídu s nouzí, má se co ohánět.

Noc zaplavila okresní město a třpytná soustava Velkého vozu zírала na zubaté průčelí obecního chudobince. Na kamenném schodišti shromáždil žebrák Chleboun kolem sebe zástup křivých nuzáků a ztrouchnivělých almužnic. Jejich hnáty se pohybovaly jako větve stromů a nocí skřehotala sípavá slova. Hladká Ančka si plačtivě stýskala, že nemá živé sny, které obsahují čísla, znamenající to velké bohatství. A žebrák Majorek pravil: „V Národním domě mluvil pan Pošusta, jako profesor... Házel to do nich horký a voni poslouchali... A pak strkali do pana Peciána. Upad’ mu klobouk. Křičel, že to dá soudu... A pan Pangrác, jako mydlář z Habrůvek, křičel a moc nadával císaři pánu, že chlastá kořauku. Proč by si nepopřál, když na to má, ty bambulo? Sám by sis zunknul, kdyby tě někdo uctil...”

A doložil hlasem, v němž se ozývalo kvílení podzimního větru, hlasem truchlivým, věšteckým: „Slovo boží zanedbávali a co teď z toho mají? Hospodin se rozhněval náramným hněvem a dopustil zkažení božího daru... a... seslal na lidi železný peníze, za který se nic nedostane... A zle je a bude ještě hůř...”

Okresní silnicí kráčeli bratři Viktor a Jaroslav, rovnoměrným krokem vojenským kráčeli, ráz naráz. Po veškeré krajině se rozprostřela barevná bohatost pozdního léta, které umíralo v mědi a ve zlatě. Ještě žhnulo unavené slunce a vyhřátý vzduch se tetelil nad strništi, nad pahorky a nad červenými střechami rozptýlených dědin. Vlaštovky čírkaly, opisující smělé křivky, a meze voněly. Viktor měl svoji kulatou hlavu pokrytou kapesníkem a na holi, opřené o rameno, nesl svůj kabát jako prapor. Jaroslav zamyšlen hryzl stéblo trávy.

Byla neděle, celý svět vydychoval unylou nedělní náladu. Neděle chrastila v uschlém listí, neděle se vlnila v červeném jetelišti a po strništích poskakoval nedělní vánek. Z dědin se ozývalo klinkání zvonku, kovově zněly fanfáry kohoutů. Nedělí vanulo ze zvarhanělé tváře starého muže, který opatroval hejno husí a tupě pohlížel na své bosé nohy; nedělně hrkotal selský vozík a babka, která se brouzdala prachem silnice, jaksi připomínala kostelík, dunění varhan a modlitební knížky.

Viktor se zalíbením patřil do kraje, ohraničeného modrým pásmem hor, které se na obzoru vzdouvaly jako nepokojné moře; chtělo se mu zapět chvalozpěv na hnědé čtverce čerstvě zoraných polí a na lesy, které z dálky připomínaly černé, chlupaté housenky; i pravil: „Udělalo se nám hezky.“ Miloval tu zemi starodávnou, nevzrušeně se koupající v sluneční záři; chtěl vysloviti podiv nad věčnou spanilostí tohoto kraje a pravil: „Letos se nám to vydařilo.“ Bratr neodpověděl a Viktor připojil: „Mělo by sprchnout. Země je žíznivá.“

Přicházeli ke skupině modřínů, zahalených v modravém průsvitném závoji; rostly nad zbrázděnou opukovou stěnou, pod níž líně bublal mělký potok. Potkali skupinu mladých dělníků, kteří škádlivě doráželi na holohlavého muže, jemuž z kapsy čouhala dýmka se svátečním štrapečkem. Holohlavý muž bručel: „Já se

nechci vyhoudat, ale svý si zastanu.“ Zadíval se na oba bratry, jako by se dožadoval souhlasu; pak bručivě opakoval: „Svý si dycinky zastanu, sám inženýr povídal, můžete se zeptat.“ Mladíci se rozřehtali, holohlavý zlobivě hučel: „S váma, cucákama, se nebudu rovnat. Škoda s váma slovíčko tratit. Jděte si domů, skotáci, utíkejte, máte kafe v troubě.“ Skupina dělníků zmizela za skálou a ještě chvíli bylo slyšet řehot mladíků a bručivé odmítání holohlavého.

Dýchl chladivý stín, světlo zhaslo. Po lesní cestě, písčité a prorostlé tvrdými kořeny, plavně se pohybovaly městské dámy, zbudované ve slohu osmdesátých let minulého století; pestré a košaté, zakryty hedvábnými slunečníky, kolébaly se nedělním krokem. Bratři se dorozuměli zamračeným pohledem a dali se na postranní cestu, aby se vyhnuli pestrým dámám, jež toužily po pozdravech.

Pak stanuli před jezerem, obklopeným zubatou hradbou smrků. Stromy vrhaly svůj černý, nepokojný obraz na vodní hladinu, nad níž šustila modrá a hnědá šídla a rejdivy tučné vážky na neviditelných křídlech. Široce rozkročený hmyz bruslil po vodě, kde prostopášně se rozrostl stulík a leknín rozkládal své mastné listy, Viktor se zadíval do vody, kde jako kusy dřeva trčeli černí kapři, líně ševelíce ploutvemi. Zálibně mlaskl: „Podívej se na ty chlapáky. Byli by dobří na pekáči.“ Vtom Jaroslav uslyšel dobrácký hlas slabomyslného Hynka, který mu radil: Pane kaprále, až přijdou do civilu, koupěj si ryby, to je dobrý žrádlo. Hlasitě se zasmál té vzpomínce.

„Čemu se směješ?“ tázal se Viktor.

„Jen tak.“

Vyhledali plovárnu, která sroubená z borových fošen opírala se z jedné strany o skalní stěnu, z druhé o mohutný, vykotlaný dub. Prkenná bouda byla ozdobena tabulkami s nápisy, které všechno zakazovaly a nic nedovolovaly. Nařizuje se pod pokutou, aby se zachovala čistota. Zakazuje se všeliký křik a povykování, jakož

i dávání pasáka²³. Koupající jsou povinni dbáti všech pokynů a nařízení správce plovárny. Za ztrátu cenných předmětů se neručí. Bylo také možno si přečísti, jaké poplatky jsou stanoveny za půjčení loďky, dále vyhlášku lesní správy o sbírání lesních plodin, výstrahu před vstupováním do pasek a vyhrůžky těm, kteří poškozují lesní kultury a rozdělavají oheň.

Plovárna byla svěřena dozoru paní Wagenknechtové, která mračně vítala obecnstvo a posupně vydávala lístky. Mimo to prodávala zteplalou sodovku a rozměklé švestky. Také pohlednice, kdo chtěl, mohl mít, pohlednice, na nichž veselý a knírnatý měšťan čtveračivě kynul sklenicí piva na podrav okresnímu městu, jakožto celkovému pohledu, zvláště pak radnici, čtverhranu bachratých domů, gotickému kostelu, škole a nádražní restauraci. Wagenknechtová půjčovala na požádání zrezivělé pero a lahvičku inkoustu, do něhož musel plivnouti ten, kdo posílal srdečný pozdrav se stálou vzpomínkou, všichni jsme se zotavili, je tu krásně, počasí je znamenité.

Kolem jezera se rozložili na lavičkách jako v divadle vesničané, uvaření horkem, se svěšenýma rukama, připomínajícíma račí klepeta. Pařili se v tuhých svátečních šatech a zírali pozorně na koupající, spokojeni, že mohou být přítomni představení, při němž se nevybíralo vstupné. Z vody se ozýval výskavý pokřik ženských a štěbetání dětí. Koupali se tu dělníci v modrých podvlékačkách a ženy v košilích, které mokré lnuly k tělu a ukazovaly ženskou nahotu k náramnému potěšení diváků. Mezi koupajícími bylo lze spatřiti několik se zřejmými znameními letních hostů. Po schůdkách, které se končily ve vodě, opatrně sestupovali penzisté se sýrovitou pletí, kteří vystavovali na podívanou zarostlé hrudi, pihovatá a šupinatá záda a zvarhanělé životy. Všelijak zbarvené, puntíčkované, kostkované a květované paní seděly ve stínu na břehu, obírajíce se ruční prací. Vlasy pod sítkou, v obličejích neurčitý, rozmělněný úsměv, rozmlouvaly o počasí a o jídle.

²³ Dávat pasáka – držet někomu hlavu pod vodou.

Výskala dovádějící děcka, a když křik zazněl silněji, tehdy z boudy vybíhala Wagenknechtová a hrubě ječela: „Parchanti jedny nemodlený, já po vás skočím a takovou vám vrazím, jestli mi nepřestanete!“ Kdykoli Wagenknechtka vyběhne z boudy, tehdy ji doprovází hlavatý chlapec, který se žoldněřským pohledem se podívá na povykující děti. Je přísný chlapec, nikdy se nekoupe, protože koupání považuje za prostopášnost. Raději sedává po boku své matky, která prodává vstupenky, a pozorně linkuje ve školním sešitě.

Viktor a jeho bratr vstoupili do vody a kolem jejich chodidel zašumělo měkké, lísavé bahno. Viktor se podrbával v bocích a pleskáním zaháněl tučné hovadice. Jaroslav se díval na nohy, pokryté vzdušnými kuličkami, a pozoroval mřenky, které očenicávaly lýtka. Mladé muže ovanula nálada školních prázdnin, ta doba prudkého smíchu bez příčiny, doba dní příliš krátkých pro ustavičná vyrazení; doba hněvu a hádek bez důvodu; kdy se slídilo po vosích hnízdech, kdy se vraceli domů hladovi, s opuchlými obličejí; doba výprav do cizích zahrad za kyselým ovocem; doba dětských válek, dobrodružných knih, doba divokosti a svévole. A Viktor promluvil: „Pamatuješ se, jak jsme se jednou koupali v noci a jak jsme Wagenknechtovi pustili loďky a naházeli lavice do vody?“

Jaroslav se smál a vzpomínal, jak správce Wagenknecht zuřil, jak chodil po městě a vyšetřoval, vyhrožoval zločincům kriminálem a šibenicí.

„Byly to časy,“ vzdychal Viktor, „dobře a pokojně se nám žilo. Užili jsme legrace.“

Chytil hovadici, podíval se na ni pozorně, smáčkł a pustil ji do vody. Zamračeně pohlédl na zářící nebe, vyčkal, až přejde mráček, který se motal kolem slunce, předpažil a zařval: „Na druhou stranu! Kdo tam bude dříve!“

Voda se rozvířila. Wagenknechtová vyletěla z boudy a hrozebně zabublala. Plovali, prodírajíce se hustým žabincem, a přistali u břehu, udýchaní a rozveselení. Natáhli se do měkké lesní trávy

s rukama pod hlavou, poblíže tabulky, která pod pokutou zakazovala jízdu na kole. Slunce napínalo schnoucí kůži, v lese skřípal jakýsi ptáček, děcka na jezeře žvatlala, kolem spánků se lísalá dřímota, áá!, dobré to bylo...

Viktor se ozval: „Kdypak už pojedeš?“

„Pozítří,“ odpověděl bratr.

Viktor zamyšleně pozoroval loďku, ve které venkovský švihák v tuhém límci a panamském klobouku vozil hedvábnou dívku pod slunečníkem, a zvolna opakoval: „Pozítří... Tak se ti to zkrátilo.“

„Zkrátilo. Co se dá dělat?“

„Co se dá dělat?“ opáčil Viktor s nevolí a posadil se. „Já bych ti řekl, co by se mělo dělat.“ Když bratr neodpovídal, dodal: „Nejed! Jednoduše a zkrátka.“

„Jak si to představuješ?“

„Co bys jel? Podívej se, Jardo, vždyť ono se to beztoho chýlí ke konci. Každý o tom mluví. Všichni hoši mají z toho pojem, a co bys tam cpal? Možná, že naposled... možná, že tam neobstojíš... kdo to může vědět...? Ostatní mládenci si to uměli zaříkovat, jenom ty bys měl být ten hloupý? Zdejchneš se a jakýs byl.“

„Však oni by mne četníci našli.“

„Co by našli. Najdou, nechci říct co. Mládenci tě vezmou mezi sebe, šikovná parta se to scukla dohromady. Ostatně je dneska uvidíš. Tak co?“

„Možná,“ neurčitě odpověděl Jaroslav.

„Jaképak možná? To se musí tu ránu, bez dlouhého rozmýšlení.“

„Když tatínek... Už teď má strach a chodí za mnou: Cože jseš pořád doma? Zmeškáš a bude mrzutost.“

„Na takové řeči nic nedej, kam bys přišel? Co pořád chceš od starého člověka? Má rozumu jako malé děcko. Nemusíš mu nic povídat. Tak heleď se, Jardo... Já už sám budu koukat, aby se to nějak zaonačilo...“

„Ještě si o tom promluvíme.“

„Tak jo. A heleme, kdopak se to šine? Snad to není hejtman?“

Okresní hejtman, drobný, v bílé vestě, blížil se spěšnými kroky. Byl zardělý a jeho císařský vous byl naježen. Zpozoroval naháče, zastavil se před nimi a rozčileně zakoktal: „Hoši, hoši... Francouzové dobyli Bapaume a Péronne...”

„A jéjej!“ udělal si Viktor.

Okresní hejtman se najednou zarazil, pozorně zkoumal Viktorovu tvář a pak suše utrousil: „To je ovšem... úřední zpráva, úřední zpráva...” A bílá vesta se rychle vzdálila.

„Tak vidíš,“ děl po chvíli Viktor, „Francouzi bijí Němce. Sám hejtman to povídá. Už se to dlouho držet nedá a ty bys do toho lezl? No tak... Půjďme se strojit, je čas. Polez!”

Bratři vskočili do vody.

Ale tu se zatmělo a náhle bylo šero jako v kostele. Na nebi se potýkaly rozpustilé postavy, huňaté a pitvorné. Někáký medvěď žral baňatou láhev. Jednooký stařec lezl z bedny a usmíval se tak dlouho, dokud se mu neutrhla hlava. Pak se proměnil v řípu a z řípy se stal žlutý buben. Jednou, dvakrát se zablesklo a s rachotem se cosi sesypalo. Z lesa se ozval pláč a skřípění kmenů. Příroda zatroubila na poplach. Listí si navzájem sdělovalo rozčilenou zvěst, že se něco děje. Zabubnoval déšť a na jezeře vyrostlo strniště. Zástup pestrých paní byl zachvácen panikou. Pestré hedvábí, puntíčkované, kostkované a květované, kvičelo strachem. Nedělní houpavost se změnila v překotné hopsání. Byly poděšeny jako hospodyně, když vroucí mléko vyběhne na žhavou plotnu. Wagenknechtová zakvokala jako zlostná slepice, jako by pokárala přírodu za skotáctví. Také hlavatý synek přísně pohlédl na oblohu, i přestal linkovat a sklapl sešit.

„A! A!“ jásal Viktor. „Udělal se nám deštiček. To je dobře, porostou vlasy.“

Bratři, již oblečení, stáli pod stromem, plavky položené na zádech, aby uschly, naslouchali, jak déšť šramotí v listí.

„Já věděl, že se něco chystá, já to cítil v kříži.“

„To brzy přejde...“

Rrrách! ohnivý hák vyšlehl a praskla nebesa.

„Nebav nás!“

„Někde uhodilo...“

Na nebe vystoupil poutník s rancem; nejdřív ztratil ranec, pak nohu, jitrnice mu přirostla k nosu, poutník se roztrhl ve tři kusy a slunce prokouklo poutníkovým břichem. Dešťové kapky se proměnily v duhový ohňostroj. Jedna hora po druhé se rozsvěcovala a omlazená záře hrnula před sebou pádící stín.

Bratři se vydali na cestu. Z větví kanuly kapky a hoši se ošívali, když jim krůpěj padla za krk. Bouřka ještě několikrát výstražně

zamručela, se mnou si nehrejte, já si to s vámi srovnám; pak se uklidnila. Hvozd si ulehčeně povzdychl a ptáci se dali do vzrušeného rozhovoru, skákajíce si navzájem do řeči.

Byla pak dědina, opřená o vápencovou skálu, prorostlá vrbami a dlážděná husincem. Svatý Jan Nepomucký, ověnčený papírovými růžemi, stál uprostřed návsi, která kořeně voněla rmenem a heřmánkem. Dědině velel kostel s přilehlou farou. Z farského okna se díval jezevčík s několika bradavicemi na tváři, složené z měkkých záhybů; tvářil se důstojně jako velebný pán.

Před klenutou hospodou stál zástup čeledínů. Každý v černých prkenných šatech, s tlustým stříbrným řetězem, který objímal břicho. Každý třimal dýmku s chlubným kováním, nedělní dýmku, ze které se nekouřilo. Stáli v nehybném hloučku, hnědé obličej, vyvalchované dřinou, a zírali před sebe; šířili mlčení a hustý stájový zápach. Každého z nich pokoušela touha vstoupit do hospody, ale bránil mu pocit důstojnosti, jenž káže krotit chtivost; proto nikdo nechtěl jít první. Tu naráz, bez zjevného znamení, jako když holubi naráz vzletnou, obrátili se a mlčky vešli do hospody.

Tam již šrum-šrum, tydlitajta a bumstará, hudebníci zkoušeli své nástroje za vyřezávaným zábradlím. Sál, ověnčený chvojím a barevnými papírky, byl napěchován hlaholivými hlasy, supáním, řehotem a řinčením. Byla toho dne taneční zábava, kterou pořádal *Zelený kádr*. Slézali se zběhové z křoví, z půdy, ze seníků, stájí a stodol, ze skalních slují a stohů; všichni, kteří po celý čas se ukrývali před slídivým zrakem úřadů. Kadeřavé hlavy jevily vyprchalé vojenské šviháctví; v obličejích se mísily zbytky kasárenské kázně s vylekaným výrazem štvanců.

U panského stolu se rozložili sedláci, mezi nimi fořt s farářem, zarudlí a rozpaření, i pleskali rozmachem kartami, bili kotníky do dunícího stolu, trousíce úsečné karbanické poznámky. Fořt byl asi velký šprýmař, protože kdykoli měl zabít ultimo, vystoupil na židli a za družného pokřiku s výšky pustil trumf. Kruh diváků se tlačil na hráče a dýchal jim za krk.

Viktor se ještě nerozhlédl, když mu s radostným voláním vyšel vstříc belhavý invalida. Rozpřáhli náruč, bušili se do zad, rachotivě se smáli a hulákali. Dávali si šňupku do nosu, heleďme ho, kde ses vzal, ty starej votroku? Jak se pořád máš, Stando Smolů? proč se nedáš vidět, Viktore, ty kluku Štědrejch, holomku špatná? Aha! Hoho! Jeden druhého by samou láskou snědl, staré vojny. Však jsme něco spolu prodělali, nám by to nikdo neuvěřil. Pamatuješ se, jak jsme to váleli, jak jsme glančili, pořád jenom spolu, jeden bez druhého by, pánové, nedal ránu. S Moskaly jsme bojovali, kartušky gutovali, herbatu pili a celou ruskou zemi, inu kruci!, od jednoho konce do druhého jsme provandrovali, jestlipak si vzpomínáš? – jak by ne, člověče!

„Tadyhle bráchu jsem přivedl,“ povídal Viktor.

Invalidův červený obličej se zastydlým úsměvem jevil uctivost. Přinesl židli a staral se o desátníkovu pohodlí.

„Račte mezi nás,“ mluvil horlivě, „pánové, sesedněte se trochu...“

„A co je u tebe nového?“ zeptal se Viktor.

„Co by: Všechno při starém. A co ty?“

„Já. Za moc to nestojí. Jak si myslím. A co tvoje?“

„Jako moje? A to víš, ženská. Pořád stejně.“

„A co kluk? Má se k světu, počítám.“

Červený obličej se rozsvítil jako transparent; zastydlý úsměv se roztál. Invalida se blaženě zašklebil: „Copak náš kluk, o já! Samá špatnost!“

„Jdi! A po kom se to zvedl?“

„Chachá! Bůh sud!“

„Však já vím, po kom,“ a Viktor rýpl sedláka do boku. Ten mu to oplatil.

„Počkej,“ povídá, „já ti ho musím ukázat.“ Počal se ohmatávat, sáhl do náprsní kapsy, chvílku se hrabal ve špinavém zápisníku s oslíma ušima a pak vytáhl podobenku. Viktor vzal obrázek a invalida se nadšenýma očima vpil do jeho obličeje.

„Safra,“ udělal si Viktor, „ten se nějak vytáhl, hromský kluk. Myslím, že by tě přepral.“

„To snad přece ne, ale chlapec je to... inu, šikovný... Je ho všude plno, do všeho strká nos, hlavu má dobrou. Ten se ve světě neztratí. Nejraději má koně, to je jeho. Tuhle...“

Tu spustila hudba. V kole se točili dezertéři s nvyým výrazem na obličejích, s hlavami na stranu nakloněnými, jak vyžaduje elegance, a směle podupávali. Otevřená okna se naplnila hlavami, které se sem slezly na čumendu. Babské obličejce, obraz vrásčitých pytlíků, a dětské tváře, do červena rozpálené, se žádostivě dívaly na tancující. Šrum-šrum, tydlitajta a trárará, hudba řinčela a podlaha vrzala. Zběhové prováděli v kole válečné vdovy a ženy, které braly podporu, tenké dívky a rozložitě děvečky, ženské pestré a chtivé. Šenkýř kladl na stůl lahvičky barevné limonády, oslazené sacharinem, které pili čeledínové, kteří se opájeli vzpomínkami na mírové pitky a předválečné rvačky; a když vzpomínky příliš doléhaly, tehdy svírali v kapse nůž.

Viktora vylovila ze zástupu selka Hanzliánka a vyvlekla ho do kola.

„Kdybych se sama nepřihlásila, ani byste mne neprovedl,“ vyčítala mu.

„Co bych neprovedl, já jenom nevěděl, že jste tady.“

„Nebo jste se nechtěl ke mně hlásit. Jako byste se za mne styděl.“

„To zas vůbec ne...“

„Proč jste k nám nepřišel? Já pořád koukám a vyhlídám, a on nikde.“

„Jaksi se to nešikovalo...“

„Najednou nemůžete trefit do vrátek...“

„Když ono to nebylo příležitost a pak jsou všelijaké starosti, to víte...“

„Já vím. Blázen ženská, která dá na mužský řeči. Jo, kdyby takhle kejvla na vás nějaká vymóděná slečna, co má tadyhle fábory a tadyhle fábory, to byste skočil. Já vás mám prokouknutýho. Ale možná, že byste u takový cimfrlíný nenašel to, co u mne, upřímnost

a dobrý pořízení. Ty vaše slečinky mají nos vzhůru, ale jsou samá faleš, vždyť to známe. Ono to krouťí zadnicí, dovede to říkat sladký slova, ale dohromady nic na tom není. To se pozná až pak...”

Muzika zavyla valčík, v kole zašumělo. Juchú! zavýskli zběhové. Ženské se přivinuly k tanečnickům, líc na líci. Jaroslav zpozoroval, že bratr se na něho pitvoří a ústy naznačuje slovo: Hrombaba. Zasmál se: Hrombaba? Viktor příkývl a zašklebil se.

„Nemyslete si, že o vás nějak stojím,“ mluvila vyčítavě Hanzliánka. „Takovejch by se našlo. Na každým prstu můžu mít deset chlapů, ale já o to nedbám. Ale Blaženka se po vás ptá. Pořád: Kde je strejček voják...?“

Karbaníci bušili kotníky o stůl a foťt vykřikoval nasydlým hlasem: „A trumf! A kule! A ještě kule! A jako trumf! A ruce vzhůru!“

Viktor se se svou tanečnicí octl u místa, kde seděl bratr, a mrkl na něho.

– Hrombaba! – zašeptal Jaroslav.

Viktor přimhouřil oči a selka se zeptala podezíravě: „Co máte spolu?“

Kolem hospody skomíral den. Šenkýř rozsvítil petrolejové lampy. Desertéri juchali a ženské pištěly. V oknech přibýlo diváků. Babské obličejy, vráscité pytlíky, a žádostivé dětské tváře. Z kola se vytrácely párky a venku, z tmavých koutů, ze sadu, z křovin, za stodolami se ozývalo lačné domlouvání mužů a spěšný šepot ženských. Svítil měsíc.

„Půjdeme se taky vychladit?“ lákala Hazliánka. „Můžete mít u mne všecinko, hnedky jako posledně...“

Vtom hudba zanotovala starodávnou vojenskou píseň. Viktor nechal tanečnici stát; invalida vstal a vyšel mu vstříc s rozpaženýma rukama. Padli si do náručí a zapěli:

*„Nás starejch mazáků, nás je málo,
nás je málo, nás je málóóó –
a proto nám říkají: stará páro,
holá, holá, stará páro!“*

A zběhové, chasníci, čeledíni a sedláci, všichni nechali tance; i vzpomněli si na ten čas kasárenský a halasně se připojili:

*„Těch mladejch votroků, těch je více,
těch je více a těch je vícééé –
počítá se jich na tisíce,
holá, holá, na tisíce!“*

I hlučel hostinský sál mnohými hlasy, v nichž se chvěly zaškrčené slzy, pozdrav uplynulým dnům mladosti. Zpěváci, druh druha objímající, dupali, hulákali v běsnivém spojení; a šenkýř, podmaněn obecným nadšením, široce otvíral ústa a křičel: „Hoši, já taky vím, co vojna obnáší, já prodělal bosenskou okupaci... Dejme si tu moji: Hercegovina, samá skála je, tu musela vybojovat česká infanterie, chachá...“

Jakýsi výrostek vpadl do dveří a zařval: „Četňasi jdou!“

V sále zabouřil zmatek. Zběhové vyskákali okny a utíkali do polí. Muzikanti nasadili hřmící pochod a v kole poskakovaly jenom ženské. Dva četníci strážmistři se zastavili na prahu a čenichali; zdálo se, že v zápachu po rozpařených ženách ucítili stopy po dezertérech. Avšak neříkali nic, zdvořile přáli dobrý večer a usedli ke stolu karbaníků. Hostinský je uctil skleničkou kořalky, kterou měl v bezpečném úkrytu uschovanou pro nejhorší doby.

Zase mnozí odjeli z okresního města, mezi nimi agent Raboch, důstojnický sluha, jehož zavolal jeho pán, nadporučík Růžička. Toho dne mluvil obchodník Štědrý k svému synu Jaroslavovi: „Všechny jsem vyprovodil, také tebe vyprovodím.“ Kázal manželce, aby mu připravila čistou košili a sváteční šat; placatou čepici vyměnil za tvrdý klobouk; počal se oblékat s vážnou, soustředěnou tváří, neboť pochůzku k nádraží považoval za významný rodinný obřad. Byl rozčilen jako vždycky, když někdo se chystal odcestovat. Bylo mu chladno a křečovitě zíval. Na zmatené tváři paní Štědré bylo čisti úžas; v kuchyni služebná nepokojně chrastila kastroly.

Sotvaže se obchodník začal oblékat, tu zvolna se snášel před jeho zraky hustý, vytrvalý déšť sazí. Choré srdce zabouřilo, jako by chtělo z hrudníku vylétnout oknem ven; zjevila se ohnivá znamení, která se jala klikatě běhat po nábytku, po obrazech, po podlaze; hemžila se na stropě jako čilý hmyz. Nemoc se k němu připlížila a začala jím lomcovat; dech se mu zúžil. I usedl ke stolu, složil hlavu do dlaní a sténal jako malé dítě.

Manželka bezradně pobíhala po světnici a kvílela: „Tatínku, co je ti? Proč nebereš kapky, které ti lékař předepsal? Jsou to dobré kapky, vždycky se ti po nich uleví. A ty neposlechněš a teď to máš...“ A z ničeho nic připojila: „Všechno podražilo. A kdyby jenom podražilo: Už nic není. Ani za peníze, ani za dobré slovo nic nedostaneš...“

„Tatínku,“ říkal domlouvavě Viktor, „odpočiň si. Já sám Jardu vyprovodím...“

Obchodník ho zaháněl nevrlým posunkem a mumlal: „Mlč a nepovídej... Radši kdybys seděl doma a pořád nelandal... když víš, že tu jsem sám... pořád sám... všichni běháte bůhvíkde a na mne se to všechno tlačí... V srdci... tadyhle, jako by se to vařilo... já slyším, jak to bublá... Kam jste mně dali brejle? Všechno musím po vás hledat... není nikdo v krámě?“

„Nikdo. Nestarej se,“ odpověděla manželka a zavzlykala: „Perníčky jsem upekla. Chtěla jsem také udělat rohlíčky, ale máslo není. Jaroušku, nikomu neříkej, že jsem ti dala s sebou perníčky. Oni by ti je snědli...“

Obchodník zdvihl hlavu. „Vařilo se to a už se to nevaří,“ mluvil s mírným, radostným úsměvem, „najednou to přišlo a najednou odešlo... Kde je Jarda?“

„Tady,“ ozval se desátník.

„Aha. Víš, tak já s tebou nepůjdu. Ono je to k nádraží ukrutný lán světa. Ne že bych nedošel, to já bych došel jako nic. Ale tuhle se mně na noze udělal mozol a to je hloupá věc. Rozumíš?“

„Rozumím.“

„Tak je to v pořádku...“ Obchodník chvilku přemítal a pak důtklivě promluvil: „A piš. Kdykoli se to trefí, pošli pár řádků. Všechno, co je potřebí, napiš. A hlavně vem na sebe teplé věci... A nepleť se do toho, ono jde o zdraví. Jsou tam jiní, co by ses ty do toho pletl. Matko, nebreč, není všech dnů konec. A ty, Jaroslave, dojdi si nahoru a řekni těm pánům, ať tě udělají důstojníkem. Ono není o to, ale Raboch se mně posmíval. A co já mám slyšet špičky od takového blbce...?“

„Však já vím.“

„Nic nevíš. A moc mluvíš. Nemluv tolik, já to nemám rád... A co jsem ještě chtěl...?“ Mnul si čelo a hučel: „Jo: Vem si s sebou knížky a uč se. Válka je válka, ale učení je přednější. Přejde tvůj čas, uděláš doktorát a budeš sedět na hejtmanství. Raboch se ti bude klanět až k zemi: Má nejhlubší poklona, pane doktore. Každý řekne, daleko to přivedl syn starého Štědrého, obchodníka. To budu rád, to budu moc rád... A kdybys tam někde uviděl Kamila, tak mu řekni, aby se ozval. Můžeš mu vyřídit, že se moc zlobím, že nedá o sobě vědět, že si nezasloužím takové nesolidní jednání. Já se nezlobím, ale jenom tak příkladně, víš... chytře mu to řekni... Ale ne, abys vyzvonil, že nosím po něm šaty... On by dělal divy, že jeho věci přijdou k zmaření, byl by rámus, vždyť víš, jaký je...“

„A jdi už, abys nezmeškal, nebo z toho můžeš mít mrzutost...“
Těžké váčky pod očima zrudly a obchodníkovy oči se zalily.
Jaroslav ucítil zápach tabáku a kmetství.

Přerývaně breptal obchodník a polykal slzy. „Tak, tak... Všichni běháte po světě, než se jeden otočí, jste pryč... Jako voda v řesetě... a já jsem tu sám, pořád sám... Jste mladí a nevíte, co to je, když je člověk sám...“

A když se Jaroslav obrátil, tehdy viděl před krámem stát malého starce pod tvrdým, vyklenutým kloboukem. Vedle něho trčí paní Štědrá a má ruce složené pod zástěrou. Staří lidé nehnutě se dívají dolů ulicí, která vede k nádraží. Tu desátník ucítil, že už asi nikdy neuvidí ten vyklenutý klobouk, ani ty ruce složené pod modrou zástěrou. Krácel mlčky vedle bratra. Bylo pak ticho v okresním městě, že bylo slyšet chrastění papíru, který vítr honil před sebou.

„Tak přece jenom jedeš?“ vyčítavě se ozval Viktor. „Říkal jsem ti: nejed', nemá to žádnou cenu.“

Desátník neodpověděl, ale v jeho nitru mluvil hluchý hlas:

- A co bych nejel? Tam u nás je odmlouvavý stařec Andrlík, svobodník Semecký a Náhlovský, četař. Vždyť ani nevím, co se tam děje, co ti hoši dělají. Jestli jsou ještě všichni pohromadě. A co tady...? Tady nic není. Nemám, co bych zde pohledával... -

Ještě jednou se otočil a viděl, jak kočka se lísá k otcovým nohavicím. Obchodník se na ni zachmuřeně zadíval; a desátníkovi se zdá, že slyší jeho slova: Špatná jseš kočka, zvíře bezcharakterní, nemůžu tě vidět. Pořád se touláš a minutku se nezdržíš doma. A přece víš, že jsem tu sám... v jednom kuse sám...

„Eh, brácho, brácho...“ povzdychl si Viktor, „zase se cpeš do neštěstí. Takovou volovinu nemůžu vidět. Mládenci by tě rádi vzali mezi sebe, mohs být krásně zdekovaný...“

„Však já vím, co dělám,“ utrl se desátník.

„Ty víš houby s octem...“

Bylo podmračeno, lísavé vedro se lepilo ke spánkům. Někde unyle klinkalo piano. Šli podél laťkového plotu, který ohraničoval kamenickou dílnu. Kameník tesal pískovcový kvádr; jeho placatá

čepice, vous i obočí, květiny a křoví kolem dokola byly pokryty bílou moučkou. Ze země vyrostl Chleboun, zvaný Majorek. Kráčel středem ulice, šedý a zalátaný; šířil kolem sebe žebráckou smrdutinu a kosti mu vrzaly. Zjevoval se v určitou hodinu a na určitých místech jako apoštol na orloji, jenž hlásá plynutí času, zkázu všeho života a život věčný. Za kameníkovým plotem se rozběhl pes; vztekle obnažil bílé tesáky a vynadal žebrákovi pro jeho chudobu. Ale Chleboun si ho nevšímal, ale ubíral se dále, upíraje krhavé oči rovně před sebe.

Potom zahrnuli doprava, kde je skladiště hasičského náčiní. Děti se houpaly na kládách. Bylo staveniště, na lešení stál jediný zedník a pleskal maltou. Z čerstvé hlíny bujela divizna a mezi střepy rostl blín. Z domu vyšel stařec s brýlemi na špičce nosu; za zády držel noviny a v pravé ruce plácačku na mouchy; podíval se na nebe, zavrtěl hlavou a zmizel ve dveřích. Před nádražní restaurací zametal pikolík v zelené zástěře. V zahradě seděla v houpačce hezká dívka, jedla krajíc, namazaný povídlím, a četla knihu. Viktor, neodvraceje zrak od jejího pevného, hrotitého poprsí, roztržitě mluvil: „A třeba v Praze někoho najdeš, kdo by tě ulil. To je mladá Procházková, zahradníka Procházkovy dcera. Ta mladší. Starší je literární učitelka. Tahle chodí do hospodyňských kursů. V Praze musíš mít přece fůru známých, ne?“

„Mám nějaké známé.“

„To bych myslil. V Praze se ztratíš jako nic, když nebudeš hloupý. Jako obrázek je ta žába, Vlasta Procházková. Chodí s jedním koncipou, takovým cintou breptavým, já nevím, co na něm vidí. V Praze mám jednoho kamaráda, nějakého Zámeše, on je skladník v konzumu. Ten by třeba věděl, co a jak. Hej, slečno, dejte mi kousek! Povídám!“ Viktor vložil dva prsty do úst a pronikavě hvízdal. „Neslyší. Však ona by slyšela, kdybych byl ten její ucintaný koncipa...“

Továrna J. V. Zoufalého rozšiřovala mdlý, odporný zápach po melase. Hučely stroje a tovární komín s cárem dýmu padal, zvolna padal. Mezi mřížovím fabriky se objevila tvář s fialovými skvrnami

v podobě souostroví. Vrátný Kolátor zavola: „Viktorku, těbůh, Viktorku! Stav se u mne, uvidíš něco, cos ještě nikdy neviděl.“

„Dej mně svátek, nádivo kolátorská!“ ohnal se Viktor.

„Čestný slovo, to je něco takovýho... inu, primovního. Budeš koulit vočadla...“

„Nechtěl bys mně vlézt na hrb?“ opáčil Viktor.

„Je to kus nácka, dolezy takového...“ hučel mrzutě. „Keťas! Ještě si někdo bude myslet, že jsem s ním spolčený.“

Žebrák Chleboun vnesl do nádraží svou záplatovanou nuzotu. Stál uprostřed nepokojného množství nehnutý a upíral krví podlité oči na syčící lokomotivu. Viktor podal bratrovi ruku a odvrátil tvář. Bručel: „Když jedeš, tak si jed'. Já to myslel dobře. Jestli budeš moci, tak pošli pár řádek... a měj se parádně...“

Lokomotiva prudce zasupala, stroj zaskřípěl. Viktor zíral za ujíždějícími vagony a smutně dumal: – Je sám proti sobě ten kluk. –

Pak se obrátil a vyšel z nádraží, obtížen neveselými myšlenkami. Za ním se šoural žebrák Chleboun a bublal: – Mladý Štědrej odjel... na vojnu šel... –

Okresní město se zvolna zavíjelo do temného pásma lesů a pak se ponořilo do údolí. Vláček se přičinlivě hnál po rozlehlých lukách, kde tu i tam již kvetl mdlý naháč. Před pádící lokomotivou se rozprchávaly osamělé stromy. Desátník, vykloněný z okna, zíral na zalesněná návrší, prorvaná pestrými skalami, které zvolna plynuly jako na vodě. I pozoroval chuchvalce kouře, které se kutálely po trati a přísávaly se k mezím, lesklým balvanům a k hniјícím mokřinám, ověnceným nepokojným rákosím. K těm mrtvým vodám, vzpomínal, k vodám nehybným a tajemným, pořádaly se v dobách mládí dobrodružné výpravy. V hojnosti tu kvetl dužnatý upolín, bujely žluté sasanky. Pod nohama se houpala zrádná půda, zarostlá ostrřicí, jež do krve zraňovala bosá lýtka. Byly to mlčelivé vody; v kyprém bahně si hověl vodník a vypouštěl bubliny; křičet se tu nesmělo jako na řece. Shnilá vrba, hrbatá stařena s tlumokem na zádech, jedním okem potměšile šilhala po dětech; byla nehybná jako ty vody, ale nebylo jí co věřit; znenadání vymrští své dlouhé větve, podobné zmrzačeným hnátům, a stáhne chlapce do vody. Hastrman si ho vezme za uředníka a marně se budou po něm shánět rodiče.

A vlak, ratata-ratata, ponořil se do černého hvozdu, kde za starých časů sídlili obři, černí, opálení a huňatí. Někdy chodili po městě a se lstivou pokorou se nabízeli, že spraví měděné kotle. Jindy sedávali kolem ohňů a brebentili v cizí řeči; asi čarovali. Jejich ženy kouřily z krátkých dýmek. Kradly malé děti a odnášely si je v rancích. Divocí obři nosili v uších houpavé kruhy a bydlili v pestrě omalovaném voze, který jezdil od města k městu. Dovedli mluvit zvířecí řečí, s koněm hovořili po koňsku, s kozou po kozím způsobu. A mívali malou opičku, vrásčitou a zimomřivou, která se odívala v pestrý obleček; také medvěda měli, jenž nosil kroužek v nozdrách a neobratně přešlapoval při vřeštění trubky a za hlučného bubnování.

Opět se vyhouplo okresní město, ale bylo docela maličké. Drobné domky, kostelní vížka, hraběcí zámek, dětské hračky, nakupené ve výkladní skříni. Vlak pádil a za ním klusaly obrazy, mezi nimiž desátník poznával vyklenutý tvrdý klobouk, knihu *Pět neděl v baloně*, starou ženu, která z trouby vytahuje plech se sladkými koláčky; kočku se vztyčeným chvostem, urousanou a s okousanými ušima, která plačtivě se dožaduje svého podílu na obědě; bratra Viktora, jenž pořád cosi kutí a spravuje; pak skříně, jež se otvírají s krákoravým nářkem. Tu však městečko zakryla koruna rozložitého, dubu, shluk olší a železniční násep; pak se na ně naválil selský statek s břidlicovou střechou; okresní město se propadlo do země.

A na stanicích se střídali cestující; s mnohým sténáním vnášeli do oddílu svá neskladná zavazadla, přijímání posupnými pohledy starousedlých. Vesničtí kmotři a tetky se tísnili s pokorným výrazem na kamenných obličejích. Měšťané, zlostní a nevraživí, kteří říkali „s dovolením“, což znamenalo „kéž byste pukli!“. Zatím se setmělo a po krajině, širé a ploché, se rozstříkla světla vzdálených příbytků. Měsíc s jednou tvář splasklou poskakoval po vrcholcích stromů jako rozběhnutý míč. A vlak hřměl vlahou nocí, ulevuje si chvílemi hlučným pískáním.

Byla noc ve vlaku pod blikající lampičkou, noc zkřížených hnátů a zkřivených hřbetů. V sousedním oddílu plačtivě zavržala tahací harmonika a unylý hlas kokrhal: „A já si ten kvíteček za čepici dal...“ Vesničané mlčky střežili svá zavazadla, ale měšťané se dali do hlučného hovoru. Nejprve zahájili rozpravu o počasí. Příroda byla oceněna po všech stránkách; nedostalo se jí mnoho chvály. Pak se hlasy povýšily, neboť přišla řeč na věci veřejné. Nadávaly na nepořádky a spílaly vládě. Holohlavý muž s ostříhaným knírkem v podobě kaňky si přál vládnout hromem na čtyřiaadvacet hodin. Ten by to spořádal! Dostali svůj díl židé, šlechta a kněžstvo. Hřmotná slova se mísila s rytmem vlaku; zavládla politika cestujících měšťáků, politika třetí třídy. Holohlavý muž mluvil s oním sobělibým sebevědomím, které se nelekne žádného úkolu při

pořádání vesmíru. Sklidil chválu a povzbuzení. Měšťané zahanbili vládu i úřady, rozmetali veřejný pořádek.

Znenáhla tichl hovor, na oči se tiskla únava a hlavy se uvadle kývaly sem a tam. Seděli vklíněni mezi sebe, ovívání společným dechem, zahřívání teplem sousedovým, cítili tvrdost jeho kostí. Jaroslav cítil, jak spánek opřádá hlavu svými vlákny a balí duši do teplé vlny. Pojednou měl v ruce tágo a jím strkal do barevných, veselých balónků. Pak zase ležel na ulici v řadě vojáků, kteří měli místo čepic slaměné klobouky. Jaroslav uzmul klobouk svému sousedovi, protože seznal, že je zhotoven ze sladké oplatky. Začal okusovat ten klobouk a snědl celou střechu. Voják se rozzlobil, nasadil si okousaný klobouk a odešel. Hrboilatá dlažba tlačila do boku; desátník se otočil, zamumlal „pardon“ a otevřel oči. Plačtivě vrzala harmonika a unylý hlas zpíval: „Do té ruské země dlouhá cesta, proč mne na tom světě Pánbůh trestá...“ Vlak zvolna zastavoval; brzdy zakvílely. Jaroslav vstal s pomačkanou tváří a s kalnou chutí v ústech; otrásl se chladem, vyšel na chodbu a přitiskl čelo k oknu. Pruh světla, prýstícího z vagonu, ozařoval prázdný peron. Z nádraží se ozývaly dva osamělé hlasy. Parostroj syčel. Holohlavý muž se podíval na hodinky a zareptal: „To je doba!“ Spáči, ukolébání rovnoměrným otrásáním, protřeli slepená víčka a netrpělivě zaševalili. Průvodčí s rozžatou svítilnou procházel oddíly, ale nikde se nezastavil. Byla hluboká noc, propastná noc, jaká bývá, když vlak stojí v osamělé stanici. Z černých polí vanul do otevřeného okna zívající prostor. Cestujících se zmocnil stesk z tohoto naléhavého ticha a v pocitu opuštěnosti se přitiskli k sobě.

Po drahné době ztracený hlas na peroně křikl: „Fertig!“²⁴ Brzdy zaskřípaly a parostroj zasupal. Holohlavý muž s kaňkou pod nosem opět vytáhl své hodinky a udělal si: „Však to byla doba.“ Ratata-ratata, vlak se řítíl do tmavé propasti, hlavy cestujících se kývaly ze strany na stranu.

²⁴ Hotovo!

Potom černé sukno noci prořídlo, i zbledla okna. Počínalo se skleněné jitro, tiché a nehybné. Mlha visela ze stromů a nad zvlhlou oranicí neobratně letělo hejno vran. Oddělení protáhlo přeležené hnáty a mňoukavě zazívalo. Mnozí se chápali tlumoků, vytahovali zásoby a dali se do jídla. Holohlavý muž nahýbal k ústům láhev a žblunkavě se napil jakési žluté tekutiny. Pak dal láhev kolovat po oddělení. Cestující připíjeli, ať slouží ke zdraví, a holohlavý muž chytrácky mhouřil levé oko a říkal: „Ta bere, co? To je pravá domácí.“

Desátník Jaroslav si zapálil cigaretu a lačně polykal štiplavý a hustý kouř. Z ranní mlhy vyvstávaly domky, komíny, vagony na kolejích; po silnici jeli na kolech dělníci do fabriky. Na akátových keřích a na žlutých květech slunečnice u strážních domků se leskla duhová rosa. Vyšlo slunce, krajina zjasněla. Vagony prošla vojenská hlídka, vedená četařem. Jaroslav předložil cestovní průkaz, četař přeletěl očima papír, dotkl se čepice a nahlédl do sousedního oddělení. Holohlavý muž vstal, shledáváje svoje zavazadla, a počal se hlučně loučit, maje dobrou míru člověka, který přetrpěl svízelnou jízdu. V sousedství opět zahrála harmonika a hlas zpíval píseň o řece Drině, tam, kde se slévá se Sávou, se Sávou. Vlak se hřmotně vrátil do stanice.

Na peroně se ozýval rozčilený pokřik; ze směsice hlasů vyvěralo ječivé, táhlé skučení. Cestující se tlačili k oknům, zvědaví, co se děje. Viděli, jak četník zápasil s mladou ženou, snaže se zmocnit jejího batohu. Kníratý, zarudlý strážmistr rachotivě klel; žena útočila nehty na četníkův obličej, zoufale volajíc na kolem stojící: „Lidičky, nedejte mne! Chtějí mně vzít to poslední!“ Lidé přihlíželi zápasu a rozumovali; ženská se vyrvala a zmizela v zástupu. Četník sbíral brambory, které se kutálely po dlažbě. Jeden z cestujících protáhl hlavu okénkem zpátky, rozhlédl se po oddělení a pravil s jakýmsi uspokojením: „Utekla. Chyťte si ji.“ Čekal na odpověď, ale když se nikdo neozýval, připojil: „První právo je dneska četnické, druhé právo je vojenské, třetí kněžské.“ Odpověděl mu pihovatý pán

v listrovém kabátě: „Četníci jsou na tom nejlépe, chytanou samozásobitele a mají živobyť, že nevědí, kam s tím. Ba jo.“

Desátník Štědrý vystoupil z vlaku a počal se procházet po peroně, aby narovnal zmožené údy. Jazyk mu zdřevěněl, ve vlasech lechtala probdělá noc; křečovitě zíval. Z vlakového okna se vysunula hlava a volala na skvrnitého číšníka, který lelkoval opodál: „Haló, máte kafe?“

„Kafe není,“ odpověděl číšník.

„A jináč? Něco k pití?“ vyzvídala hlava.

„Něco k pití by nebylo.“

„A co k snědku?“

„K snědku nemlich to samý. Ale pohlednice máme, kdyby bylo libo.“

„S tím mi jděte do háje!“ rozzuřila se hlava a zmizela. Číšník se ohnal ubrouskem po vose, jež chtěla ochutnat jeho nos, i potřásl hlavou a odešel do nádražní restaurace.

Nádraží poskytovalo obraz hřbitova, kde se rozpadávaly staré vyřazené stroje. Kolejnice byly zablokovány vagony, zvětšelymi a oprýskanými, s rozbitými okny, a zrezivělými lokomotivami, které dosloužily. Všechno bylo pokryto sazemi, unylou, beznadějnou špínou. Přednosta stanice křičel na železničáře s rozepnutou blůzou a ten mu odpovídal zlostnými posunky. Mladistvý praporčík s naivním knírkem kvičivě zaháněl invalidu s obvázanou hlavou a pokrytého vředy, který zastavoval cestující a huhlal o almužnu. „Ich laß dich einsperren,“ vřískal praporčík, „ich werde mit dir fertig, verflucht noch amol!“²⁵ Nemocný voják se odbelhal.

A zase se z okna vlaku vysunula hlava a pokřikovala na přednostu stanice: „Pro Kristovy drahé rány, kdypak se už hneme?“ Přednosta pokrčil rameny, jako že nemůže všechno vědět. „Máme dvě hodiny zpoždění,“ kvílela hlava. „To je k zoufání.“

Přednosta stanice pokrčil rameny na znamení, že za to nemůžeme.

²⁵ Já tě dám zavřít... já si s tebou poradím, set sakra!

„A kdo za to může?“ rozčilila se hlava; zrudla a ze zpěněných úst vycházela prudká slova. „Jenom když na vás platíme. To jsou pořádky!“

„Abych vás nedal zjistit,“ vyhrožoval úředník. „Máte to chování, jen co je pravda.“

„Beze všeho,“ pošklebovala se hlava. „Já mám pro strach uděláno. A chování mám lepší než vy.“

„Je to vidět.“

„Na vás to zas není vidět.“

Úředník chtěl ještě něco říci, ale nenalezl případné slovo. Mávl rukou a odcházel unaveným krokem do kanceláře. Hlava v okně bojovně za ním volala: „Dlouho se tu nebudete roztahovat, Rakušáci.“

„Správně, pane, správně jste mu to vykreslil,“ plesal shromážděný dav. „Oni by si moc foukali.“

K desátníkovi se přišoural stařeček, scvrklý jako sušená švestka, s neobyčejně vysokým škrobeným límcem. Strkal mu pod nos krabici a pokorně svištěl: „Koupějí si cigarety, mladý pane. Jsem starý člověk.“ Jaroslav poznal v kmetovi jednoho z lidí, kteří po ulicích sbírají oharky a tabákem z nich plní dutinky. Koupil si hrst cigaret a stařec, přijímaje peníze, blahorečil: „Uctivé díky, mladý pane! Měl jsem dva synové, ale válka mi je vzala. Ten větší mohl být ve vašem věku.“

A zase pádil vlak, chrлил jiskry a vyplivoval saze. Hromoval přes železné viadukty, které visely nad řekami a stržemi; duněl mezi skalami, jež se podrážděně rozeřvaly; nořil se do tunelů s pronikavým hvízdáním. Mnohé krajiny spatřil a mnohá města navštívil. Byla to města německá. Domy s vysokými štíty, věže štíhlé jako stébła obilí; a hospody s umně malovanými vývěskami a znaky. A na hospodách a na mrtvých obchodech se staženými roletami bylo čísti nápis *Ausverkauft*²⁶. Ze země vyrůstaly hory, divoké a rozeklané, tmavé hvozdy se tlačily až ke kolejnicím. Nad propastmi visely čisté dědiny; horalé s pilami a širočinami se hemžili po pasekách. Lesy dýchaly pryskyřicí a čerstvým dřívím; ve slujích hlučely překotné potoky.

Vlak stoupal stále výše a výše, hulákal mezi balvany, obrostlými mechem a kapradím; bylo chladno. V hlubinách pod vlakem se točila malovaná krajina, zelená a líbezná, s četnými dědinami a bílými silnicemi. Nahoře pak se klenulo dramatické nebe, kde zápasily roztřepené mraky se zářivou modří; dravý pták létal mezi oblaky. Byla noc, přešla noc, bylo jítro; ledovce zruřovely; svěží vítr závodil s lokomotivou. Všechna oddělení ve vlaku se naplnila vojskem. Muži kdákali po německu, kleli maďarsky, drmolili po chorvatsku, zpívali česky. Všichni si dobře rozuměli, neboť je krylo zelené polní sukno. Mezi vojáky se tísnil měšťan s manželkou; měl zelený klobouk a vyšívané šle a ona květované šaty. Manželé se dívali podezíravě na ten hlučný vojenský lid; tvářili se štitivě, měli asi strach, aby nedostali vši. Měšťan zlobně reptal: „Lauter Militär, wo man sieht. A Schweinerei is dös.“ Chvilími se obracel k manželce: „Hast du's bequem, Hilde?“ A ona odpovídala: „Danke. Ruppert, es geht scho.“ Vystoupili po několika stanicích a měšťan bručel: „A anständiger Mensch kann heutzutage überhaupt nicht

²⁶ Vyprodáno.

reisen. Bezahlen muß man, aber kane Komodität hat man.“ – „Reg dich nicht auf, Ruppert,“²⁷ chlácholila ho manželka.

Ratata-ratata, vlak se šplhá po úbočí horského masivu. Desátník Štědrý vyklání hlavu z okna, vítr ho řeže do uší. Nějaký voják, takový šedivec s modrými výločkami, mu povídá: „Tady jsme dělali manévry v roce osmým. Fasovali jsme litr vína denně. To pak byla do všeho větší kuráž než dnes.“ A desátník mu v duchu odpověděl: – Haller: *Die Alpen*.²⁸ – Příklad poezie deskriptivní. Alpy se dělí na prahorní, střední a jižní vápencové. Nikdy jsem nevěřil, že Alpy existují; pokládal jsem to za výmysl profesora zeměpisu a dějepisu, ačkoli někteří zámožnější žáci byli v Alpách a posílali odtud pohlednice. Doma máme obraz, na němž je pastýř se stádem strakatých krav, a v pozadí jsou zasněžené hory. Otec se se zálibou dívá na ten obraz a říká, že je to cenný kousek.

Do vlaku přistupovali italští vesničané, snědí, kudrnatí, s černými pysky a okatí. Jejich posunky byly prudké a slova překotná. Desátník si říká: – Tamhle je městečko Eppan. Tam znám každý domek. Bydlili jsme v jakémsi zámečku, šlo se k němu příkrou, vinutou silnicí. Na dvoře kvetl rododendron fialovými, okázalými květy. Dva kluci od šestnáctky se ožrali a dělali kravál na celé město. Když se to dědek dověděl, strašně zuřil a řval: – Na, ihr niederträchtige Hunde, ich werde euch lernen!²⁹ – Tehdy rozkázal, že celý pluk musí vystoupiti na horu Vysoký Penegal. Nahoře byl sníh a v té bílé pláni kvetly hořce, modré hvězdy v zrnitém sněhu. Dva dny jsme tam byli, spali pod stany, chodili feldmäřig³⁰ a měli jsme Scharfschießen³¹. Byl surový, nehybný mráz a ticho se vznášelo nad propastmi; ruce křehly a oči plakaly chladem. Mnohdy jsme se

²⁷ Samé vojsko, kam se člověk podívá. A je to svinstvo. ... Sedí se ti pohodlně, Hildo? ... Děkuji ti, Rupperte, jde to. ... Slušnej člověk dneska vůbec nemůže cestovat. Platit, to jo, ale pohodlí nemá člověk žádný. ... Nerozčiluj se, Rupperte.

²⁸ Odkaz na básnickou sbírku Alpy Albrechta von Hallera.

²⁹ Počkejte, vy prachspostí psi, já vás naučím!

³⁰ Feldmäřig – v plné polní výstroji a výzbroji.

³¹ Scharfschießen – ostré střelby.

s toužebností zadívali do údolí, které se koupalo ve sluneční lázni; tam byl zelený stín a mandloně rozkvétaly.

Ten s modrým vyložením tahá desátníka za rukáv, prstem obkresluje hory a hučí do něho: „Vojna, kamaráde, vojna je tady prevít náramnej, execírka pro vraha. Kuchyň ti kolikrát nepřijde dva tři dny, není čím si tělo zahřát, darebnej fasunk, zastání žádný. Na Rusku to bylo lepší, taky žádnéj med, toť se ví, ale aspoň nejseš tak zrasovanej.“ Desátníkova duše však odpovídá: – Krásně je tady, nevýslovně líbezně, tomu ty nerozumíš, vojáku s modrými výložkami. Míval jsem velké potěšení, když na mne připadla noční služba. Sedával jsem na kamenné zídce, kterou je ohraničena vinice, a naslouchal jsem tichu, které ševelilo mnohými hlasy. Noc bývala modrá, průhledná, sytě vanul teplý vítr. Spát se nechtělo. Na hlubokém nebi planuly třaslavé hvězdy, hvězdy okaté, ohromné. A v bílém světle se třpytily zkroucené úponky révy, stříbrné prstýnky, co se prodávají na pouti. Náruživě zpívaly cikády, starče s modrými výložkami, a já byl sám v celém vesmíru, desátník ode dne Jaroslav Štědrý, poslušně se hlásím v modrém vesmíru bez hranic. –

A neúnavný vlak má pořád to svoje ratata-ratata; když se skály přiblíží k trati, vlak nadšeně řve: Nazdááár! Železný život řinčí. Dělá se šero; šedivý voják mluví: „Hoši, dejte něco do placu. Ono nám to lepší uteče. Abysme tu neseseděli jako modlivý báby.“ Sám přimhouřil oči, napřáhl ruku a zazpíval:

*„Poslední polibek, poslední útěcha,
dovedou na chvíli zmírniti žal.
Smutek však hluboký v srděčku zanechal,
nikdá již nevrátí, co osud vzal...”*

Dozpíval, klepl si do čepice a široce zavzdychal: „Á jo. Když jsem byl mladej, tak jsem býval veselej. To zas všecka čest. Kampak se to podělo?“

„Za aktiva³²,“ odpovídá mu hlas, „bylo to veselejší. Jsme byli velký štrádové. Nikdo se nám nemoh postavit.“

„Když jsme dostávali obšít³³, tak si nás dědek zavolal a povídá: Kluci, takový vojáky vojanský jsem ještě neměl, děkuju vám, abtreten³⁴. A jeden od nás, nějakej Pepík Mertlů, mu to hodil: Pane hejtman, poslušně hlásím, voni byli jako náš táta a my jejich děti. Na tu jejich dobrotu nikdy nezapomeneme. Dědek si kroutil svoje frňousy náramný a dělal ehm-hm. Ještě jsem ho takovýho neviděl. On doopravdy brečel. Na moutě kutě. A doved to bejt pes na lidi. To zas – maucta pryč!“

„Lidi jsou různý,“ poučně řekl vojín s modrými výložkami.

„Správně jsi děl, sousede. Příkladně dědek nás honil po execiráku, že jsme měli jazyk vyplazenej až na zem, auf-nieder! auf-nieder!³⁵ To šlo v jednom kuse. Neptejte se, jak jsme byli zhindrovaný³⁶. Všechny louže s náma vyválel. Přišli jsme do ubikací jako ty prasata...”

„Náš starej,“ projevil se sípavý hlas, „náš starej říkával: Pamatujte si, hoši, že když jsem ve službě, tak jsem pes, a já jsem ve službě pořád.“

Vypravovatel nespokojeným pohledem napomenul vojáka se sípavým hlasem a pokračoval: „Ale zastání měl u něho každej maník, jenom se ho nesměl bát. Do očí ses mu, brachu milá, musel dívat odvázně, jinács to u něho prohrál na celý čáře. Odvážnej voják moh mít od něho všecko. Sám se taky nebál. Jednou vám, pánové, přihasil si to od chádru takovej panák, vůl s plechovým límcem. Tohle mu nebylo recht, onohle mu nebylo recht, řve jako bejk. Ale náš dědek – nic, šavličkou mu vzdá počestnost a takový mu řekne slovíčko, že plechovej límec zavřel hubu a byl jako pochcanej od čokla. Od tý doby jsme měli od něho pokoj.“

³² Za aktiva – v prezenční, základní službě.

³³ Obšít – propuštění z vojenské služby (z něm. Abschied).

³⁴ Abtreten – rozchod.

³⁵ K zemi! Vztyk!

³⁶ Zhindrovaný – poničený, zubožený.

„Správně to s ním zaválel.“

„S takovejma se to musí umět.“

„Člověk se, pánové, nesmí bát, jinak by byl mezi lidma jako prodanej.“

„Inu, to je svatý a dej ty hnáty pryč, uprdelil ses tady jako Turek na trafice.“

„Když se ti to nelíbí, jdi si do svého salonu. Máš tam kredenc a tébich³⁷.“

„Neotvírej si hubu, u mě jseš mladík.“

„Možná, že jseš ještě větší mladík než já, ty cihláři³⁸.“

„Ááá... kdo že je u tebe cihlář, ty železná moucho lantverácká³⁹?“

„Cihláři, pojd'te šlapat hlínu...“

„Že to neřekneš ještě jednou...?“

„Ale pánové, pánové... Jen klid a svornost. Cihláři jsou náhodou dobrý kluci. Když byl někde fofr, koho že tam poslali? Osmadevadesátý! Ty to měli vytrhnout.“

„Však lantveři taky zkoušeli...“

„To ti nikdo nebere...“

„Čítám, hoši, že jsme na tom všichni stejně. Zadarmo nám lénunk⁴⁰ nedávají...“

„Bať, bať... Nás už nemá nikdo rád...“

Vlak horlivě pádí po úbočích hor, lysých a nízkých hor, vybělených jako zetlelé kosti. Odvíjí se pásma zježených vinic, obtížených modrými a zelenými hrozny; mezi nimi bělají se zděné domky s plochými střechami. Telegrafní dráty ve vlnách se vznášejí do výšky.

– Už přijde brzy Caldonazzo, – říká si desátník Štědrý. – Caldonazzo, Caldonazzo. Tam jsme jednou česali růžové a černé moruše. –

³⁷ Tébich – koberec.

³⁸ Cihlář – přezdívká pro příslušníky berounského pěšího pluku. Vznikla z cihlové červené barvy výložek a lemovek.

³⁹ Železná moucha – přezdívká pro „lantveráky“, domobrance vůbec

⁴⁰ Lénunk – žold.

Tma zaplavila vagony. Bylo dusno a vzduch byl obtížen rezným vojenským zápachem.

„Ááá...“ zazíval sípavý hlas, „v těch našich kasárnách odtroubili. Na mne leze spaní. Maličko se uhněte, pánové, abych mohl složit ty svoje starý kosti...“

Svinul se v koutku vagonu a s povzdechem se přikryl pláštěm. Bylo slyšeti jeho mumlavá slova: „Kdyby se, mládenci, po mně generál ptal, tak mu vyřídíte, že Tošnar Václav, landšturminfanterist od infanterieregimentu numero elf⁴¹, není dneska k mluvení, aby mi to dal písemně...“

⁴¹ Domobranec vojin pěchoty pěšího pluku číslo 11.

Sehnul pod naplněným batohem, opíraje se o klacek, který zdvihl někde při cestě, putoval desátník Štědrý vinutou silnicí. Byl ve vojenské krajině, v týle armády. Mrtvá, dávno opuštěná vesnička se proměnila ve vojenský tábor. Ve strmých uličkách se ozýval hrubý křik mužů v pestrých uniformách. Vodiči mul pobízeli hubená, šedivá zvířata s odřenými boky. Z okna jednopatrového domu visel bílý prapor s odznakem Červeného kříže. Kolem lazaretu se hemžili sanitaři a na zemi, opření o zeď, klímali nemocní, čekající na transport. Bylo cítit pronikavý zápach jodoformu. V sutinách pobořených a vypálených příbytků pracovali zedníci a na silnici supal parní válec. Ruští zajatci, žlutí a zarostlí, ve vybledlých stejnokrojích, tloukli šterk. Když se k nim Jaroslav přiblížil, tu nabízeli mu ke koupi vyřezávané tabatěrky. Napřahovali ruce a mumlali: „Chleba něť.“

Den byl do běla rozpálený; oblaka v podobě rozlitého mléka zakrývala slunce, nehybně visel vzduch mezi skalisky, obrostlými nuznou zelení. Země žíznila; na všem ležel prach, křoviny, střechy baráků, vojenské obličejy i srst loudavých mezků byly pokryty vápennou moučkou. Prach škrábal v hrdle, šimral v nozdrách a zaněcoval oči. A tento šedý příkrov vyvolával pocit nezměrného stesku a mořil duši k smrti. Z dálky bylo slyšet dusný výstřel z děla; hory zahučely; desátníkovi se zdálo, jako by kdosi upustil nějaký těžký předmět. Pomalu stoupal voják po bílé cestě mezi vápennými balvany; bezpečně ho vedly návěstní tabulky, které ukazovaly cestu k jednotlivým částem. Bral se osamocen mezi zástupem sešlých a tichých mužů, kteří byli vysušeni žárem, nepohodou a strádáním jako mořské tresky.

Usedl na bílý valoun a odpočíval; oddychoval pisklavě, stíraje si pot, který zalepoval oči. A tehdy příval neuhasitelného smutku obtížil jeho mysl. Vzdálen všeho života, seděl tu sám na bílé skále, pod nelaskavým nebem, uprostřed neplodných, závistivých hor.

I pocítil takové těžké umdlení, jaké asi zakouší člověk ve chvíli umírání. Zarudlé borovice, truchlivé stromy zkroucených větví, nedávaly stín. Vládlo tu posupné mlčení; ptactvo i ostatní život uprchly před válkou do bezpečí. Jenom mouchy poletovaly, nařikající jako žebrota, tučné, kovové mouchy. Smrt byla nablízku, bílá, zaprášená smrt. Zase zahučelo dělo. Oblázek se utrhl od stráně a kutálel se po silnici; desátník sledoval jeho skákavý běh.

Pojednou se silnice naplnila mnohohlasou řečí, smíchem, povykem a výskáním. Dvě fůry hrkotaly po silnici. Vozy byly naplněny otrhanými muži; někteří měli vojenské čapky, jiní ukazovali ježaté hlavy. Většinou byli jen ve spodním prádle. Bylo viděti muže v ženské košili, jehož kosmatá hrud' byla ozdobena jemnými krajkami. Tento voják vstal a s necudnými posunky zdvíhal košili. Byli to vojáci, které odváželi z fronty, protože stejnokroj se na nich rozpadl a nebylo je do čeho obléci. Vozkové nadávali koním a odraní vojáci vystrkovali nahé zadnice, chechtající se jako nevěstky. Vozy zmizely mezi skalami, ale dlouho bylo slyšeti bezuzdný řehot otrhaných mužů, kteří se radovali nad tím, že je odvážejí do zápolí.

Desátník Štědrý vstal, aby šel svou cestou. Zablesklo se, zařvala ukrytá houfnice. Hory se znepokojily a v odpověď zahulákalo. Štěrk se v proudu sesul do rokle. Desátník si odplívl. Kráčel vzhůru, stále mezi skaliny, které se nad ním zavíraly.

Znenadání se zatmělo, oblak se protřhl a spustil se hlučný déšť; živě zašuměl ve skalách a pokryl chlupy oponou z kovových korálků. Krůpěje se hvězdovitě rozstříkovaly o balvany. Nedaleko zapráskaly výstřely z pušek. Všau! Všau! Všau! znepokojeně odpovídal hvozd. Déšť náhle ustal a zavanulo svěžestí. Z rozedraných mraků vysvitlo slunce, bludný paprsek proběhl rozeklanými slujemi a pohasl. Těsně před sebou spatřil desátník planinu, kde ve větrném víru se točila černá oblaka jako dusivá pára nad kotlem černokněžníkovým. Zahřmělo; byl to hrom nebo zařvání ukryté houfnice? Přihnal se vítr a stromy propukly v nářek. Na silnici se jiskřil zmírající den. V nepořádku přešel oddíl vojáků se

surovými, kamennými obličejí; ze zvlhlých stejnokrojů se kouřilo; jednotvárně zvonily bajonety, které v chůzi narážely na plechové krabice protiplynových masek.

Šero se sbíralo mezi horami, chundelaté křoviny a plazivá kleč se zvolna slévaly v tmavé hradby. Zsinalý přísvit zalil krajinu, která nabývala tvářnosti starodávné, zamklé pověsti. Skály byly obrazem strmých věží. Desátník se pohyboval mezi valy a náspy středověkého hradu. Kmitaly se kolem něho šedé stíny ozbrojenců, sehnutých pod těžkým břemenem. Duchové poháněli přeludy ušatých mezků s ohnivýma, smutnýma očima. Vojenské zjevení s nasazeným bodlem trčelo před obrazem krytu, ověnceným ostnatými záseky.

Pod příkrou skalní stěnou hořela hranice. Desátník ucítil čpavý zápach hořícího klestí. Dýmající plamen osvětloval několik sedících postav. Jaroslav věděl, že pod skálou vyvěrá pramen, jediný pramen z celého úseku, kam chodili kuchaři od pátého praporu čerpat vodu pro své kuchyně. Přistoupil ke skupině a pozdravil: „Dobrého večera vespolek, pánové.“

„Nápodobně,“ zahučely hlasy.

Jeden z mužů si protřel kouřem zaslzené zraky a otázal se: „Orlábník?⁴²“ Nečekal na odpověď, ale strčil do svého souseda a zachraptěl: „Udělej plac.“ Muž se pohnul a desátník usedl do kruhu.

Tenký pramének zpěvavě crčel do otvoru v sudu. Kuchař přiložil větev na hranici; zapraskalo uschlé jehličí a nestřídmý plamen se chtivě zmocnil kořisti. Rozsvítily se tři znavené, umouněné obličejce. Jeden z nich, ovroubený černým pichlavým plnovousem, zvedl těžká víčka a upřel oči na desátníka: „Tak co je nového tam u nás, kaprále? Jestlipak už to sfouknou? Ještě toho nemají páni dost? Nebo tu vojnu chtějí vést až do skonání světa?“

Zul si boty a sušil provlhlé onuce nad ohněm. „Do skonání světa,“ opakoval, „tak je to...“

⁴² Orlábník – dovolenkář, z dovolené.

„Kdyby věděli, jak tu zkoušíme,“ vzdychl si druhý kuchař, „snad by se slitovali.“ Měl drobný obličej, vyhrnutý nosík mezi naivními očima. Podobal se zvířátku, které opatrně vyzírá z doupěte.

„U nich nehledej zastání,“ zavrčel muž s černým plnovousem. „Oni jsou jenom pro sebe. Slyším,“ obrátil se na desátníka, „že někdo Wilson se měl do toho vložit. Nechal se slyšet, že všichni národové mají mít své právo.“

Ještě než mohl Jaroslav odpovědět, vskočil mu do řeči kuchař s veverčím obličejem.

„Němec to nedovolí,“ namítl, „postavil si hlavu a dost. On by chtěl všechno opanovat. Ostatní musí tancovat, jak Němec píská.“

Chopil se opáleného klacku a zašťáral v hranici. Jiskry zapraskaly; zahučel oheň a vybízel k rozhovoru.

Zablesklo se a těžký úder zachvěl zemí; sypalo se jehličí.

Mužové se mimoděk schoulili do plášťů.

„To byla patnáctka⁴³,“ zašeptal kuchař s černým plnovousem.

Tenounce zvonil pramen v sudu. Bylo chladno a padala mlha. Vousatý křečovitě zazíval a pohladil si bosé nohy. Zarachotil kulomet, vššáúú! odpověděla znepokojená noc.

„Život je pravda, lež – smrt. Život zvítězí, třeba se toho už nedočkáme...,“ znenadání se ozval třetí kuchař, který dosud nehnutě seděl, podoben bronzové soše, těžká víčka slepená dřímotou. „Jenom když budeme postupovat jednosvorně. Všichni za jednoho, jeden za všechny, boha vzývej, bližním pomáhej.“ Plecítý kuchař otevřel těžká víčka a kazatelsky zdvihl ruku.

„Mluvíš jako písmo, Venoušku,“ pochválil ho černovousý, „já tě rád poslouchám.“

„Od nepaměti,“ pokračoval plecítý kuchař, „byl český národ pro sebe a bude zas. Sami sobě budeme vládnout a k nikomu o radu nepůjdem. Nedáme se zahanbit.“

⁴³ Patnáctka – střela ráže 15 centimetrů.

Plecitý kuchař byl asi velký čtenář. Vyjadřoval se vybraně, protkávaje řeč neobvyklými, knižními výrazy. Rád mluvil, patrně byl zvyklý, že mu lidé naslouchali.

Hranice hučela, zuhelnatělé větve suše pukaly a nespoutaný dým se valil v hustých kotoučích. Kuchař s černým plnovousem se rozkašlal a odplivoval. Tence zvonil úzký proužek vody do nastaveného sudu. Desátník ucítil, že ho pokouší dřímota. Jeho hlava se obtěžkala snem, který mu zjevil v nespořádaných obrazech shluk olší, starého pána v tvrdém klobouku a sbírku poštovních známek. Zaslechl z velké dálky: „Mladej nám usnul.“ – „Tak ho nech,“ odpovídal jiný hlas. Starý pán v tvrdém klobouku stojí před oltářem a bručí modlitbu. Desátník našel v albu vzácnou známku Zanzibar, na níž je vyobrazen sultán s turbanem. – Ó, andílku spanilej, koupím ti sladkou oplatku, když mně vytáhneš to šťastný numero, – kdáká Hladká Ančka. Žebračka třepe pytlíkem, ve kterém chrastí dřevěné kotoučky, na nichž jsou vyznačena červeně a modře všelijaká čísla.

Pak na chvilku otevřel slepená víčka a uviděl kuchaře s naivními očima, jak nakládá sud vody na černého mezka.

„Ou! Stůj, Elso!“ napomínal kuchař netrpělivě zvíře.

Za kuchařem a mezkem se zavřelo roští. Země se otrásla nedalekým výbuchem. Za tmavou horou vyšlehl úzký proužek světelné rakety. Vousatý kuchař přivalil svůj sud ku prameni. Vysokým hlasem zazvonila voda. Zase se valí na desátníka dřímota a tiskne mu hlavu mezi kolena. Po hřbetu mu přeběhla horká vlna; ve vlasech zaštípalo. Zdá se mu, že sedí ve vlaku. Voják s povědomým obličejem, ale neznámého jména mu nabídl cukrátko. Spáček zamlaskal. Jakýsi hlas mluvil: „Tak náš Tonda si myslil: A co by ne? a proboural kuchyňskou zeď, aby rozšířil kvelb... a přibral si také hliněné nádoby a všechno, čeho je třeba pro domácnost... a co bys řekl, on i knížky půjčuje, na tom se dá dost trhnout...“

„Ale jdi?“ diví se lhostejný hlas.

„Copak náš Tonda,“ hlaholí samolibost, „ve všem se vyzná...“

Desátník s námahou otvírá spánkem opilé oči. Přeležená noha ho zabrněla; zaúpěl. Kuchař s černým plnovousem mluví: „Že se tak ptám. Co je s Mančou Koskovou? Nemáš o ní žádné zprávy?“

Tučný kuchař si pohladil týl a odpověděl: „Je s ní ámen, s Mančou. Docela se spustila. Dává každému, kdo přijde... pěknou radost dělá rodičům.“

„Koskovi vedli niřařství...?“

Desátník už neslyšel, co odvětil lhostejný hlas. Rozvalil se podle hranice a usnul. Probudil ho hlad a nakyslá chuť v ústech. Za horami svítalo, hustá pára se valila z lesů a jehličí zadýchlo vlhkem. Kuchař s odulým obličejem nakládal sud s vodou na černého mezka. Zvíře se zadívalo krásnýma, ohnivýma očima na ležícího desátníka.

„Vstávej, kaprále,“ hučel kuchař, „auf, auf, je čas!“

Kdepak, ruská fronta a italská fronta, to je, pánové, veliký rozdíl. Staří mazáci vypravují výrostkům s odstávajícíma ušima o životě v ruských pozicích. V Rusku, povídají, žili jsme jako doma. Tam byly kryty čisté, podzemní pokojíčky, kam vnikalo světlo zaskleným okénkem. Některé kryty bývaly i nábytkem vybaveny. Pojízdne kuchyně přicházely pravidelně jako hodiny. Jídla bylo dost, a kdo měl málo, řekl si ještě. Měli jsme se jako při masných hrncích egyptských a užili jsme legrace. Tam byl jeden k druhému jako rodný bratr, a ne jako zde, vojáci se na sebe vrhají jako pomnutí psi a to je hanba. Jeden druhému má vyhovět, hlavní věc je svornost. Přece jsme vojáci, a ne cikáni, no ne? Tak mluví staří vojáci a nerozeznávají pravdu od lži. Minulost vidí ozářenou jako ve výkladní skříni.

Domobranec Andrlík se zlostně šklebí na svůj špinavý palec, který vyzírá z roztlemené boty. Jeho obličej je hustě pokryt plesnivými pichláky. Choulí se do ošumělého pláště, jenž je samá záplata. Připadá si jako zpustlý vandrovník; sám k sobě cítí ošklivost.

Slabomyslný Hynek sedí za balvanem, stočen v scvrklý uzlíček; z obličejce, drobného jako pěst, čouhá dlouhý nos s třpytnou kapičkou na konci. Mhourá očima proti slunci a kdáká: „Žebrota jste, žebrota, a ne páni oficiři. Proč vedete válku, když nemáte co žrát?“

„Mlč, Nácku,“ napomíná ho svobodník Semecký. „Měls dneska k mináži ryby, tak co nadáváš?“

Voják Hynek vypouil oči. „Jaké ryby, hlupáku?“ zakřičel hněvivě. „Copak slaneček je ryba? Máš vědět, že kapr, to je ryba. A úhoř se podobá hadu, ale chuť má ze všeho nejlepší. A štika se slíkne jako zajíc...“

Prostáčekův obličej, zvětšely a zvadlý, se roztáhl blouznivým úsměvem; jeho oči, podobné černým, bezlesklým knoflíkům, jevíly širý, neohraničený stesk.

„U nás,“ zaševelil, „u nás doma, hoši milí, je rybník,“ rozpráhl ruce, „... takovýhle velikánský rybník, jdeš a pořád jdeš a není konec... A to vám chci, hoši, říct, hoši, tam je ryb... houf... motá se to v jednom kuse... A ne takoví mrňousi, sami chlapáci. Kdo chce chytat, musí mít lístek, jinak ho vezme četník a vede na obec. Taky se tam půjčují lodičky, kdo se chce jako provézt, to mají rádi mladíci. Lodičku ti za šesták půjčí pan Šámal, jeho dcera, ta mladší, jako Eliška, se vdala do chalupy...”

Zamodralé, bezkrevné rty se mdle usmívaly; prostáček mluvil: „Velikánský, velikánský rybník je u nás. Tady není nic, jenom svrabárna. Čumíme do Itálie, Talijáni čumí k nám. To nemá žádnou cenu, ať se to vezme tak či onak...”

Bledé sluneční skvrny přeběhly po balvanech; na nebi se točila divoká oblaka, nasáklá deštěm; dul vítr, zalykaje se spěchem, a pískal v houštinách. Byl slyšet kovový úder kulky, která se rozpleskla o kámen.

Před desátníkem Štědrým znenadání stanul službu vedoucí šikovatel Wagenknecht. Desátník mu vzdal poctu a hlásil se z dovolené. Šikovatel se díval nikoli do očí desátníkových, ale na štítek jeho čepice.

„Tak z dovolené... hm...“ povídal Wagenknecht a pohladil si trčící knír. Podíval se na boty, zamyslíl se a připojil: „A co se toho týče... jako doma... ve městě... všechno v pořádku?“

Desátník hlásil, že všechno v pořádku, a podotkl, že viděl paní Wagenknechtovou. Šikovatel zamžikal a přešel si prsty pod límec.

„A co se toho týče,“ zeptal se, „Venouška, mého syna, jste také viděl?“

Desátník ho viděl. A co prý dělal?

„Na plovárně byl s matkou. Linkoval v sešitě.“

Šikovatelův knír se pohnul úsměvem a jeho oči zrudly.

„Linkoval v sešitě... tak. Schvaluji. Jen když nevyvádí.“

Pozorně zpytoval desátníkův štítek čepice a pak drsně vybafl: „Půjdete do služby. Korporal und fünf Mann. Volle Rüstung. Antreten.⁴⁴ Koukejte mazat!“

Prudce se otočil a odešel.

Mezi plazivou klečí, mezi valouny omytými deštěm se klikatila opevnění, zadrátovaná chuchvalci zrezivělého drátu. Byl to mělký příkop, často přerванý skaliskem, jež se postavilo krumpáčům pracovních oddílů v cestu. Nepřátelské opevnění bylo vzdáleno jenom několik kroků; často bylo možno ve vytesaných prohlubních zahlédnouti šedou prilbu italské stráže. Prohlubně zaznívaly italskou řečí, čilou a překotnou. Kolem poledne, když se rozdával oběd, zahemžilo se nepřátelské opevnění. Tehdy bylo slyšet cinkot nádobí a italský zákop hlaholil jako tržiště. Rakouští vojáci, vyhublí a hladem usouzení, lačně čichali vůni polévky a záviděli nepříteli tučný pokrm.

Rudý kotouč sluneční se ponořil do rozeklaných roklí a vítr, který provází soumrak, harašil v houštinách. Ze země tryskaly světelné rakety a na černém nebi se rozstříkovaly barevné hvězdice jako o zahradní slavnosti. Hory se vzrušily palbou z pušek, kulometů a drobných zákopových děl. Desátníkovi Štědrému nastala starost, aby si vyhledal bydliště. Plazil se houštím, šplhal po skalní stěně, zachycuje se o roztřepené stromové pahýly, a pátral po nějakém opuštěném doupěti. Bylo to svízelné hledání a desátník nedoufal, že se mu podaří nalézt prázdné doupě, kde by se schoulil jako zajíc v pelechu. Ačkoli každý den pochovávali sapéři nebožtíka a denně se belhalo několik zraněných na obvaziště pod horou, přece se jevil nedostatek obydlí, do skály vytesaných. Z každého pelechu vyzírala hlava, která se otáčela za desátníkem se zlobnou podezíravostí. Vojáci neradi opouštěli svá obydlí, která je chránila před drsnou nocí a před trhavými střelami; i odcházeli na stráž, zmítáni strachem, že se za jejich nepřítomnosti nastěhuje do doupěte nějaký vetřelec.

⁴⁴ Desátník a pět mužů. Plná polní. Nastoupit.

- Jakáž pomoc, - posteskl si desátník, - postavím si zatím stan. Snad se později najde něco příhodnějšího. -

V myšlenkách narazil na postavu, která se šplhala proti němu.

Voják chraptivě zanađával: „Nemůžes dávat pozor, moulo? Tady není žádné promenádování.“

„Kdo je to?“ lekl se desátník.

„Kdo by to byl? Zdejší starosta. Jdu vybírat obecní dávky,“ poškleboval se voják. Přiblížil se k desátníkovi, že se nosem dotýkal jeho obličeje.

„Mladej,“ oslovil ho, „ty bys mi měl bejt nějak povědomej.“

„Maštalíři!“ zaradoval se Jaroslav.

„Ať jsem Franta, není-li tohle náš pan kaprál Štědrý... To jsou k nám hostil!“ rozřečnil se vojáček. „A já jako ten vůl stará koukám, koukám a ono tento... Tak přece jenom k nám zavítali. Moc jsem na nich vzpomínal. Zrovna tuhle povídám: Copak desátník, jak on se teďkom vynachází? Semecký, frajtr umazaný, je svědek, že nevrldloužu. Tak vida, a pak že nic. Ono se to ve světě všelijak motá...“

„A co je s tebou?“

Drobný vojáček v rozpacích zatančil na místě.

„Myslíl jsem, že to máš nadobro vyhrané, a ty jseš zatím tady.“

„Houbeles vyhraný,“ bručel Maštalíř, „copak má malej člověk na tom světě nějaký štěstí? Taky jsem si myslel... jářku, kluku Maštalířskej, teď jseš mrzák, tak si toho važ... ne abys zase tento, rozumíme... nýčkon tě nikdo ze špitlíku nevypáčí. Jenomže člověk nemá bejt žádněj ejchuchu, aby pak nepřišlo ouvej. Ta rána neměla žádnou cenu, to se vidělo až pak, ono se to zahojilo na to tata, do lazaretu vlezla komis, plechový límce, bílý pláště, vyletěl jsem jako švec, bylo nás hnedle třicet, samej starej mazák, hnali nás do rekonvalescentu v Zákupcech, nahnali do cukrovaru, jestli to tam račte znát, topilo se jenom ráno, a to ještě malou půlhodinku, seděli jsme na ústředním topení jako vlaštovky na drátě, abysme nasákli teplem, zima kriminální, každej zmrzlej jako rohlík, vojna jako řemen, honili nás po hroudách, dědek řval direkción der rauchende

kamin, kompaný marš,⁴⁵ den jak den pařená řepa, kafe bylo hořký, kdo měl peníze, ten chodil do cukrářství, byla tam hezká holka, smíšek, chodila si pěkně, macatá, držela s fendrychem, co byl v rekonvalescentu ulitej, mě to tam našňuplo, taková hadrota, nic, co by se jednomu mělo líbit, dali nás na samrštele⁴⁶, tam nás vyausrystovali⁴⁷ a hybaj furt – pryč. Tím pádem jsem tady...”

Drobný vojáček se oddychl, ale hned zase zarepetil: „Ptají se mne, pane desátníku, kde jsem nýčko byl, beze všeho, co bych neřek? U tréňáků jsem byl, čihnout, jestli by jako neftentovoftento... Kluci treňácký, všivatý, hlavatý mne chytili a naložili mně na chrám páně, že jsem nestačil mrkat. Jsou to totiž křupani jedni neužilí... Co se toho teče, že bych jako odešel s prázdnou, to zas ne, to bych nesměl být Maštalír, tak jsem jim sebral kus kůže, hodný ramfál⁴⁸, a co by ne? Z toho si svědomí zrovna nedělám. Oni vědí beztoho starou belu a kůže je dobrá, řek’ bych předválečná...”

Sáhl si pod blůzu a vyňal kus pohonného řemene; pochlubil se: „Schválně si sáhnou, že nelžu.”

„A co dělají obchody, mistře?” zeptal se desátník.

„Obchody!” hořce zasténal malinký voják. „Jaké jsou dneska obchody. Co jim mám povídat, sám to račte znát. Kam se jeden podívá, samá žebrota, zboží není, peníze nejsou, lidi mají hladem oči navrch. Samá smrdina a hadrota. Nejlepší se od toho odtáhnout. Měl jsem jednoho človíčka, šikovnej, šibeničnick takovej, zlodějna mu koukala z očí, všechno mu bylo jedno. Trágtýra⁴⁹ byl, chodíval s fasunkem na Monte Verena, ten mi ještě tak šel na ruku, ale taky přišel k zabítí a tak to máte.”

Rozhodil rukama a odplivl si.

⁴⁵ Direkciön der rauchende kamin, kompaný marš – Směr kouřící komín, roto, pochodem v chod.

⁴⁶ Samrštele – sběrná stanice.

⁴⁷ Vyausrystovat – vybavit a vystrojit.

⁴⁸ Ramfál – kus.

⁴⁹ Trágtýra – zde: vojín, který vodí muly a mezky a dopravuje v horách vojenský materiál.

„Co ti píšou z domova?“

„Ále... oni semhle-tamhle hnedlinko vůbec nepíšou. Kdyby aspoň kartičku... Moje vzkázala po jednom orlábníkovi, že si neví rady. Je sama, nemá u nikoho zastání a živobytí není. Kdo má majetek, ten zas nemá svědomí, lidi jsou jeden na druhého jako ti vztekli psi...“

Přeletěl neviditelný granát se zběsilým nářkem. Vojáci se překotně vrhli k zemi. V rokli vyšlehl červený keř, tma se roztrhla, skály se zachvěly a kamenná tříšť se rozletěla s posupným hukotem. Pršelo jehličí. Po chvíli vojáci vstali a narovnali se s povzdechem úlevy. Maštalíř zabreptal: „To byla dvacítká. Z té baterky, co stojí na Monte Rosa. Házej nám to nýčko, jako by byli zjednaní od kusu, kluci talijánský... A že se tak ptám, pane desátníku, co že tak po noci hauzírujou⁵⁰?“

„Hledám pro sebe dekunk⁵¹, nemám kde být,“ objasnil desátník.

„Dekunk? To bude svízel. Natáhlo se nám teďkomejc všelijakých cizáků, honvédi⁵², co leželi u Asiaga, ti zabrali pro sebe, co mělo nějakou cenu, a náš člověk aby se šel klouzat. Český voják nadělal všude ublikace, ale bydlet v nich nesmí. To se ti tam roztáhne maďarský prdelant s úzkýma nohavicema. Dívat se nemůžu na tu nespravedlnost.“

„Jakáž pomoc. Lehnu si pod strom. Pro jednu noc nebude zle.“

„A co by! Momentíček strpení. Však ono se něco najde, jenom to nechají na mně. Ono se to už nějak spraví.“

Malinký voják se zamyslí, pohyboval rty a pak řekl: „Co se týče toho bejváku... teda jo. Heleďte se. U čtyřky marodí jeden četař, nějaký Mádle Emanuel, oni ho nebudou znát, přišel k nám od tříasedmdesátých, takový nemluva. Roznemohl se, jde z něho krev. Náramně je špatný, je ho už troška. Nechal se slyšet, že půjde na

⁵⁰ Hauzírovat – potloukat se, bloudit.

⁵¹ Dekunk – úkryt, kryt.

⁵² Honvéd – voják maďarské zeměbrany.

hilfsplac⁵³, štába ho jistě uzná. A ten jistý četař má vám dekunk, no něco parádního. Je tam volně jako v sednici. Dva se tam pohodlně srovnají. A teplíčko. Šikovná věc. Já bych se na to příležitostně poptal.“

„Kdybys byl od té dobroty...”

„A jakpak by ne. Přece my dva, že jo... Už to spolu táhnem hezkou dobu. Mne to nic nestojí, na slovo nejsem líný. Jakožto vzdělání lidé máme jeden druhému posloužit, a ne být na sebe jako ta zběř. A tabáček by neměli? Už hnedle týden nevím, co je to kouření...”

⁵³ Hilfsplac – polní ošetřovna.

Jaroslav rozestavil stráže, byla jasná noc, průhledná noc, po nebi plula skleněná oblaka. Vanul vítr, křoví vzdychalo. Na obzoru se rýsovaly černé, nevlídné hory. Stráže stály nehnutě jako balvany. Maštalíř se od desátníka nehnul; stále byl za ním. Když desátník vodil stráže na stanoviště, klopýtal vedle něho přes neviditelné kořeny; desátník si sedl, Maštalíř se k němu přitulil a dýchal mu do tváře.

– Má tabák, nebo nemá tabák? – uvažoval. – Řekl, že nemá, snad by mně neselhal? Nebo má, a nechce dát? To by nebylo od něho hezké. Přece ze známosti... –

Zpytoval jeho tvář, ale nemohl z ní nic vyčísti. Nakonec usoudil: – Nemá tabák. On by neměl to srdce, aby nepodarmoval starého válečníka... –

Podíval se na oblohu a zašvitořil „Dělá se nám hezky. To je dobře. Když prší, je voják mrzutý...”

Jaroslav mlčel a Maštalířem opět zalomcovaly pochybnosti:

– Že by přece jenom měl? Tak je dobře, mladý pane. Však přijde čas, kdy ti Maštalíř bude dobrý... Však já to vyzkoumám. –

Pravil: „Špatné časy, každý to povídá. Pomalu už nic není. Příkladně tabák...”

„Už jsem ti jednou řekl, že nemám, tak nemám,” ozval se desátník. „Jak budu mít, tak na tebe nezapomenu. A nedotírej!”

Malinký voják se zatetelil: „Jezuskonte, pane desátníku, to by měli o mně špatné důvěny, kdyby si mysleli, že jsem doleza nějaký, škaredý. Bůh uchovej, abych loudil, to zas já neloudím, já jenom tak pro příklad, aby řeč nestála...”

I pomyslel si zahanbeně: – Tos to zase jednou vymňouk', kokrho a krákoru. Měls mlčet, každému se musíš zošklivit pro paškrtnost. –

Aby zamluvil nepříznivý dojem, počal horlivě mluvit o obydlí, které desátníkovi zaopatří. Rozkládal rukama po způsobu dohazovačů a živě ševalil. Zdálo se, že nehovoří o podzemní díře,

ale o panském sídle, okázalém a nádherném. To je dekunk, panečku, ne nějaká díra pro sprostého vojáka. Generál by v tom mohl bydlet, aniž by si zadal. Podle řeči malého vojáka mohl se Jaroslav domnívat, že neobyčejně stoupne jeho společenský význam, až zaujme doupě po churavém četaři.

„Ovšem,“ dodal Maštaliř, „musím to mít v merku, to víte, taková příležitostná věc je každému na očích. Musíme dát pozor, aby nám to nikdo nevyfouk’, dneska jsou lidi náramní čímání.“

Zadusaly kroky, křoví zachrastilo.

„Korporal Štědrý!“ zaznělo opodál.

„Tady!“ odpověděl desátník.

Ozvalo se zaklení; hněvivý hlas zavrčel: „To je tma jako egyptská rána... Kde jsi?“

„Pojď sem.“

Před desátníkem stanula postava. „Ty jseš desátník Štědrý? Honím tě po celém úseku, jazyk až na břich, oči navrchu. Nikdo tě nezná.“

„Co mu chceš?“ dychtivě se otázel malinký voják.

„S tebou nikdo nemluví, ty náno,“ pyšně odvětila postava. „Desátníka Štědrého potřebuju.“

„Kdo jseš?“ zeptal se Jaroslav.

„Kdo jsem? Kdo bych byl: Ordinanc od baťáku⁵⁴. Dědek se po tobě ptá. Máš k němu hned jít.“

„Hned?“

„Když řeknu hned, tak je to sofort.“

„A co mně chce?“

„To se zeptej jeho, já jsem imervere⁵⁵ ordinanc a houby se starám copak a kdepak. Tak jsem to vyřídil a ty koukej, abys viděl. Platz!⁵⁶“ houkl a odstrčil Maštaliře stranou. Křoví se za ním zavřelo.

⁵⁴ Ordinanc od baťáku – spojka od velitelství praporu.

⁵⁵ Imervere – pořád jenom.

⁵⁶ Uhni!

Malinký voják se zatetelil zlostí. „Nestrkej, tajtrlíku! Strkej si do toho, kdo je ti růveň, skotáku! Cesta je dost široká, mrholo jedna ordinancká...”

Avšak posel již zapadl v hoře a malinký voják zareptal: „Vidíte, pane, jakou tu máme sortu. Nemá to mravy, nemá to vzdělání. Ba, tady člověk dostane školu...”

Desátník se probral ze zamyšlení. „Opravdu bych rád věděl, co mně starý chce.”

„Co vám chce?” opáčil Maštálíř. „To máte různý. Třeba má pro vás přichystaný nějaký švindl.”

„Jaký švindl?”

„Nemůžu vědět. Třeba bude od vás chtít, abyste mu dělal písaře na kanceláři. Málo-li švindlů při velitelství? Tam se najde švindl pro obyčejného maníka, nerci-li pro desátníka, co má osm latinských. A víte co, já vás tam dovedu, vy se u nás ještě nevyznáte.”

Byla noc, plná prohlubní, klamná noc, jež dávala předmětům potměšilý vzhled. Chuchvalce křoví se měnily ve fantastická zvířata, jež číhají na svou kořist. Viděli babku, schoulenou pod otepí chrastí, a byl to valoun. Pařez se změnil ve vojáka, jenž se náhle pohnul a zařinčel zbrojí. Odkudsi vyšlehl paprsek světlometu a skály přijaly vzhled posupného hradu s nesmírnými valy a strmými cimbuřími. Z propastí vanulo tlejícím podzimem, černá nebesa byla pokryta nepokojnými hvězdami.

Kráčeli vrávoravě po kluzké cestě, opírajíce se o pušky jako o hole. Někdy se rozběhl oblázek a s poskokem spadl do strže. Rachotily výstřely a ve výši jedovatě syčely střely. Viděli osvětlené otvory doupat a mohli pozorovat život skalních obyvatelů. Voják seděl při bedničce, která mu sloužila za psací stůl, a slinil tužku, soustředěně pohlížeje do plamene prskající louče. Důstojník ležel, nohy opřeny o skalní stěnu, a pozorně četl v zašmudlané knížce. Jaroslav poznal praporčíka Riehla a Maštálíř pravil: „Chudák, pan fendrych. On byl tak zvyklý na jednoročního Bureše. Jeden bez druhého nedal ránu a nejčkon...”

„Co je s Burešem?”

„Zlý konec vzal. Zavalilo ho kamení, budou tomu hnedle dva měsíce. Teď je pan Riehl smutný, že nikoho nemá.“

A Maštalíř se oddal rozumování, že osud je osud, co má přijít, to člověka nemine, na osud žádný mudrlant nevyzrál. Sestupovali z hory zakletým městem ve skalách a chladná noc jim věsila na obličej přadena mlhy. Zář z podzemních doupat skrovně osvětlovala cestu; skalní město pak žilo podle svého řádu. Poutníci viděli dva vojáky, kteří hráli dámu, napjatě zírajíce na čtverečkové prkno. Spatřili muže, který čistil pušku a pohvizdoval si při tom. Jiný, nahý po pás, zkoumal při světle záhyby své košile. Důstojnické brlohy vynikaly prostranností; vchod u některých byl zakryt stanovým plátnem, byly i takové, které se pyšnily dřevěnými dveřmi, což ponouklo malinkého vojáka k závistivé poznámce: „Krásně si to dovedli zařídit ti páni, to věřím.“ Ale hned připojil: „Budiž jim to přáno, každý se bere o své lepší.“

Jaroslav neodpovídal a Maštalíř se snažil zachytit výraz jeho obličej. Dupal: – Pořád mlčí a myslí si své. Jako by jedno slovo prodával za sto zlatých. O čem v jednom kuse přemýšluje? –

I rozjímal zarmouceně, že sotva bývalého pána objevil, již mu hrozí, že si ho na praporem velitelství ponechají a Maštalíř se bude opět potulovat jako pes bez pána.

– Dobré by bylo, kdyby si mne vzal k sobě. To bych si zavejskal. Také by mohl za mne ztratit slovíčko, já bych nějakým švindlem nepohrdl. Kdo má nárok na švindl, ne-li starý mazák? To je doba doboucí, co já staré kosti vláčím po cestách necestách, po těch kopcích šeredných. Vždyť já se vyznám, nejsem z dnešních. Řeknou příkladně: Maštalíři doskoč, Maštalíři podej, Maštalíři podrž, a co bych neposloužil? Beze všeho posloužím. Za dobré slovo je se mnou krásné vyjít, to se můžete zeptat, koho chcete. A jsem spravedlivý, ne jako ti zlodějští fajfkové⁵⁷, co koukají, jak by pána roznesli. –

– Jenomže nemám štěstí, v tom to vězí. Ájo! – Maštalíř si vzdychl a zarmouceně potáhl nosem.

⁵⁷ Fajfka – důstojnický sluha

Vyšli z lesa na jakousi planinu; poněkud se rozsvětlo; neúnavně fičel vítr. V šeru spatřili koně uvázaného u stromu; pohazoval hlavou a žvýkal uzdu. Vedle něho schoulen seděl dřímající voják. Pobíhaly stíny mužů, i bylo slyšet volání stráží a odměřené kroky. Nedaleko hořel oheň, rozšiřuje čpavý zápach zvlhlého dýmu.

„Tak bysme byli jako na místě,“ pravil malinký voják.

Do krytu podplukovníkova se sestupovalo po točitých kamenných schodech jako do hospodského sklepa; a jako z hospodského sklepa čišelo tu po zemním zápachu, jenž připomínal klíčící brambory, myšinu, koňské postroje a všelijaké harampádí. Desátník se octl v jeskyni, jejíž stěny se ke stropu zužovaly jako u láhve. Petrolejová lampa osvětlovala skalní doupe, ozdobené obrázky vystřiženými z časopisů. Vstupujícího upoutala podoba mladé ženy s důstojnickou čepicí a obnaženými prsy; nahá bedra měla opásána šavlí se střapcem; i usmívala se unyle, po vídeňsku.

Byl tam stůl, těžký a mohutný, se zkříženýma nohama, patrně ukořistěný v nějaké venkovské krčmě. Za stolem seděli dva důstojníci a před nimi stála láhev v podobě hrozu, naplněná červenou tekutinou. Desátník se vypjal, cvaknul podpatky a poslušně se hlásil do příbytku.

„Vy jste... ééé... desátník Štědrý? Tak se posaďte!“ zaduněl podplukovník. Měl hromový hlas, určený pro velení před šikem, a tento hlas se těžko vtěsňoval do skalního příbytku.

Jaroslav se ostýchavě posadil na kraj koží potažené židle s gotickým opěradlem a zadíval se na valčíkový úsměv obnažené slečny s důstojnickou čepicí. Podplukovník ho odhadl jediným pohledem a pak se odvrátil a hrál si se sklínkou na likér. Světlo petrolejové lampy se zrcadlilo v kulaté, jakoby vysoustruhované lebce; stíny pobíhaly po prokvetlé tváři, odulé pitím a nudou. V plechových kamínkách zpíval plamen a na žhavé plotně vyskakovaly jiskřičky; bylo dusno. Praporeční velitel mlčel, zkoumal skleničku přimhouřeným okem; zasmušile si hladil tvář a pod dlaní svištělo povyroslé strniště. Seděl rozvalen jako hliněný panák a rozhalená košile obnažovala kosmatou hrud’.

„Vy jste... ééé... právník?“ znenadání se obořil podplukovník na Jaroslava, jako by ho chtěl při něčem přistihnout. Desátník se lekl;

ale praporní velitel nevyčkal odpovědi a obrátil se na druhého důstojníka s vysvětlením: „On je právník, weiß du, Štýrský, er ist... nämlich... ein Jurist...“⁵⁸

Mladý důstojník přimhouřil oči a nepatrně kývl hlavou. Tuto hlavu krásil lesklý účes, uprostřed rozdělený jizlivou pěšinkou. Měl i tenký, jizlivý knírek; do modra oholenou bradu podpíral vysoký límec se třemi zlatými hvězdami; když se pohnul, vrzalo na něm nové řemení i vysoké lakové botky; páchnul po diskrétní voňavce; z elegantního zjevu vanula jizlivá uctivost, i patřil na starého velitele se zdvořilou převahou. Byl to plukovní pobočník.

„Máte maturitu?“ zaburácel velitel praporu, a když desátník přisvědčil, bručivým hlasem vysvětlil elegantnímu pobočníkovi: „Er hat... dingsda... Reifeprüfung... weißt du...“⁵⁹

Podplukovník nalil do sklíčky červenou tekutinu a povzbudivě kývl na desátníka.

„Napijte se, mladíku,“ velel.

Jaroslav uctivě do sebe převrátil lepkavou tekutinu, chutnající po skořici. V hrdle mu vyšlehl plamen, v nose zaštipalo a oči se zamžily. Zakuckal se.

„Vy tedy znáte... ééé... tyhle... paragrafy,“ počal opět praporní velitel. „Tak jsem si myslel, že byste mně mohl poradit, protože já... v těch sakramentských paragrafech... nejsem... tohle... nejsem obeznámený. Moje věc je... quasi...⁶⁰ choulostivá... a to, co vám svěřím, je, jak se říká... quasi... věc důvěry.“

Podplukovník byl Čech, ale mluvil onou nadutou, těžkopádnou češtinou, která jakoby čpěla kasárnami, koženým řemením a konírnou. Jazyk se vzpíral; na nose mu vyvstávaly krupičky potu.

„Věc důvěry...,“ opakoval. „Weißt du, Kamerad Štýrsky, das betrifft die schöne Liselotte...“⁶¹

⁵⁸ ... On je totiž právník.

⁵⁹ On má... tentononc... zkoušku dospělosti... víš...

⁶⁰ Quasi – tak říkájíc.

⁶¹ Víš, kamaráde Štýrský, to se týká krásné Liselotty

Pobočník diskrétně přivřel oči na znamení, že porozuměl, a uctivě jizlivý úsměv nepatrně rozšířil hladkou tvář.

„Also, jak bych vám to nejlépe podal... tak tedy dejte pozor, desátníku... genau Obacht geben⁶², abyste měl přehled přes tu věc... kouříte? Vemte si cigáro...”

Do krytu vklouzl důstojnický sluha, mladík s baňatými, jakoby vysoustruhovanými lýtky, umně staženými ovinkami. Točil se kolem kamen, šťáral se v ohni a stříhal po Jaroslavovi zlodějskýma očima. Okolkoval a nastavoval uši, aby vyzvěděl, o čem se mluví.

Podplukovník zrudl a zaburácel: „Ven, holomku! Povídám, ať už tě nevidím, smrade jeden!” Mladík se zavrtěl a vyběhl.

V kamnech nevrle hučel oheň, jako by žehral na těžký vojenský život. Pod kamenným stropem se převalovaly kotouče tabákového dýmu. Ze stěny zírala nahá slečna, opásaná důstojnickou šavlí. Salutovala a desátníkovi se zdálo, že říká: – Seevas, Freiwilliger.⁶³ –

Kdesi vybuchl granát a těžký úder zatřásl petrolejovou lampou. Stíny se zatetelily.

„Bumsti!” udělal si podplukovník.

„Bumsti!” opakoval. „Die Katzelmacher fangen wieder an...”⁶⁴

Soustředěně se díval na popel svého doutníku, špoulil tučně stařecké rty a namáhavě hučel: „Tedy k věci. Dávejte pozor, desátníku... Měl jsem v garnizonu⁶⁵ známost s jednou dámou. Ona se jmenuje, ale to je vedlejší... ich hatte eine Flamme, sie heit Liselotte. Eine reprsentative Erscheinung...⁶⁶ já vám říkám, to byl zjev, boky, poprsí a to všechno... rozumíte, desátníku, vždyť jste právník...”

Stařec se rozveselil a přimhouřil jedno oko. V pleši se zrcadlil petrolejový plamen. Elegantní pobočník si zálibně prohlížel lakové botky.

⁶² Dejte dobrý pozor.

⁶³ Pozdrav tě, jednorocha.

⁶⁴ Talijáni už zase začínají.

⁶⁵ Garnizon – posádka, posádkové město.

⁶⁶ Měl jsem přechodnou známost, jmenuje se Liselotte. Reprezentativní zjev...

„Byla u operety a dávala kuplety. Zpívala, zpívala... wie geht es nur⁶⁷, Štyrsky?“ Podplukovník falešně zapěl: „Nur nit schnell, nur nit langsam...⁶⁸ dál to nevím...“ Zasmál se a chrčel jako staré hodiny; jeho dech svištěl jako kovářské měchy. Náhle vykulil oči na Jaroslava a zařval: „Pijte, desátníku, a dávejte pozor, co se mluví...“

„Tak ona, ta jistá...“ ztěžka navazoval starý důstojník, „přijde mně jednoho dne ta Liselotte Kudlich a já: co má být? Ona, že prý je v tom... na, verflucht nochamol⁶⁹, tu to máme to nadělení... a pak přišlo dítě a ta jistá Liselotte Kudlich na mne dokročila advokátsky, že musím klopit, tak co se dá dělat, platím alimenty bis zur Sinnlosigkeit...⁷⁰“

Podplukovník se harašivě rozchechtal a elegantní pobočník nepatrně přimhouřil oči a roztáhl jizlivý knírek.

„Jetzt gut aufpassen, Korporal,⁷¹ dávejte dobrý pozor... Ona se musela domáknout, že jsem byl povýšen na podplukovníka, víte, já jsem toho prcka upletl ještě jako major. Tak nyní chce, abych platil víc... Máte tu knihu, desátníku?“

„Knihu...?“

„Jo, tu knihu, ve které jsou všechny paragrafy. Nemáte? Škoda. Takovou věc máte mít pořád s sebou. Nu, co se dá dělat. Ale vy máte jistě paragrafy v hlavě. Tak ona chce zvýšení alimentů... das falsche Luder...⁷² plať, myslí si, starý prd'olo, když's přišel k povýšení... tak co, desátníku, musím platit, nebo ne? Jak to stojí v zákonech?“

Desátník Štědrý upadl v rozpaky.

– Pro pána krále... – zděsil se, – chce na mně, abych mu udělil právní poradou, a já jsem se na občana ani nepodíval. Mám mu říci,

⁶⁷ Jak to jenom je...

⁶⁸ Jen ne rychle, jen ne pomalu...

⁶⁹ Krucinál.

⁷⁰ Až do zblbnutí.

⁷¹ A teď dávejte dobrý pozor, kaprále...

⁷² Ta falešná ludra, mrcha.

že nic nevím? To bych si dal. Dědek by mne roznesl na kopytech. To jsem chytil pěkný švindl... -

I počal žvanit bez míry a bez rozvahy, klábosil s jakýmsi jarým zoufalstvím páté přes deváté, že podplukovník bystře na něho pohleděl a nedůvěřivě se otázel: „Máte opravdu maturitu?“

Desátník přisvědčil. Velitel praporu nespouštěl z něho pozorný zrak. Uplynulo několik trapných vteřin. Podplukovník znovu zaútočil: „A tu advokátskou knihu jste vyčet’?“

- Říká se: přečetl, a ne vyčetl, - opravil ho v duchu desátník.

„Celou jste ji vyčet’? Nic jste nevynechal? Tak musíte vědět, co se v takovém pádě má dělat,“ hřměl podplukovník. „Proto jsem si vás dal zavolat, abyste jednomu poradil, ale vy plácáte, jako když kráva kadí do potoka. Jsem zrovna tak chytrý jako předtím. Tak co? Má se sepsat nějaká žádost nebo podání? Já myslím, že by bylo nejlepší udělat na ni trestní oznámení. Nechám ji zavřít, až bude černá, beztoho je to svině...“

Pojednou si na něco vzpomněl a celý se roztrásl pištivým smíchem, kašlal, hýkal a mával rukama. Stařecký obličej naběhl do fialova. Když se poněkud upokojil, snažil se vylíčit jakousi oplzlou scénu, ve které děvka Liselotte Kudlich nahá, s cylindrem na hlavě, s hůlkou v ruce tančila na stole kankán... Už nebylo zmínky o alimentech, o žádosti, o sepsání podání, o trestním oznámení. Velitel praporu zapomněl na své posluchačstvo a ponořil se do svých vzpomínek. V opilém mozku se bez řádu a bez souvislosti prolínaly útržky obrazů, podoby tučných ňader, obnažených břich, pobryndaných stolů a roztržštěného nádobí. Na tučných rtech se rozehrál úsměv, úsměv valčíkový, úsměv bývalého fešáka; i uzřel šumná a jasně osvětlená města svého mládí a sebe samého spatřil, jak s boky, utaženými šněrovačkou, zpupný a blazeovaný odhazuje na promenádě nohou šavli.

Kamenný příbytek se proměnil v restaurační místnost, vyzdobenou štukovými květy. Primáš s černými kučery hrál na housle prapornímu veliteli do vzpomínek. Podplukovník bzučel, obličej zahalený v mátožný úsměv, a dával si pravicí takt. Desátník

seděl, omámen přívalem tlachavých slov, i pociťoval silné hryzení po sprosté kořalce. Elegantní pobočník pohlížel zálibně na svoje boty a bylo viděti, že nic tak nemiluje jako svoje holinky, v jichž lesklém povrchu se zrcadlila důstojnická tvář s jizlivým knírkem.

„Jo, taky jsem býval mlád,“ holedbal se podplukovník.

- Dědku, propusť mne, já chci domů, - sténal Jaroslav.

- Mám nejhezčí boty z celého důstojnického sboru, - těšil se pobočník.

Již svítalo a do skalisek se dral nový den. Huňatá mlha se ploužila po úbočích a všela na křoviny náhrdelníky z šedých krůpějí. Proti blednoucí obloze trčely dvě srostlé sosny jako ohromná vidlice se zkroucenými větvemi. Byl to tichý den, zamklá a posupná byla horská krajina. Neozýval se pokřik ptáků, neboť všechno živé tvorstvo se odstěhovalo z míst, kde se potýkají lidé. Strážní voják s nasazeným bodlem, celý zvlhlý, dupal, aby se zahřál. Vyhublý koník s propadlými boky čichal k zemi a z jeho nozder prýštily kotoučky páry. Jaké to ticho vůkol!

Desátník Štědrý stoupal vzhůru po kamenité stezce a na jeho boty se lepily zhnědlé listy a jehličí. Cítil, jako by měl ústa plná sádry, rty okoralé, hlavu pak opuchlou promarněnou nocí, tabákovým dýmem a podplukovníkovým tlachem. Celý byl zamřelý a zhnísalý nudou, která pochází z bezvýchoďného a pustého života.

Krácelo se mu těžce, neboť na hřbetě vlekl ranec podplukovníkových vzpomínek; viděl kalné hory, kalné slunce, jež vyplynulo nad obzor. Kůži měl svědivou, obalenou tabákovým dýmem, a rychle mrkal, aby zahnal mžitky, jež jako průhledné mikroby tančily před očima. Tehdy poznal, že kocovinu po prohýřené noci nepůsobí ani tak alkohol a tabák, jako rozmělněný a nesouvislý tlach, tlach bez břehů.

Vlekl se houštinami, hučel a rozkládal rukama. Trpce se usmíval a jeho rty propouštěly šelestivá slova. Cítil zlost proti sobě, svíravou zlost, jakou pociťuje člověk, který je si vědom toho, že hloupě mluvil a že nedovedl utajiti svou nevědomost.

– Potřeboval jsem žvanit, – vztekal se. – Když nic nevíš, mlč. Co je ti známo o alimentační povinnosti a takových věcech? Vypadal jsem jako pitomec. Dobře jsem pozoroval, že se ten pobočník šklebil... Ignorant! Naparovač! Hezky jsem vypadal... –

Nějaký voják vyběhl z díry a běžel kamsi se spuštěnými kalhotami. Suše tráskaly výstřely z pušek. Všau! Všau! Všau!

odpovídal les. Bylo slyšet, jak se ulomila ztrouchnivělá větev. Mlha opadla a hory se rozsvítily.

– Právní poradce! – vysmíval se desátník. – Potřebujete právního poradce? Zavolejte si JUC.⁷³ Štědrého, on vám všechno vysvětlí... –

„Jsem blbec!“ zařval.

– Blbec! – přisvědčil horský duch.

– Proč si nezavoláte nějakého advokáta, pane podplukovníku? Já nic nevím, já neviděl z občana ani desky. Jsem rád, že jsem udělal tu historicko-právní státnici. Však jsem taky plaval... Ptal se mne, co vím o vývoji Horní Lužice... co je mně do Horní Lužice? Kdo ví, jestli je nějaká ta vaše Horní Lužice... –

Cesta se stávala příkřejší. Nohy klouzaly po hladkých oblázcích. Desátník se zastavil, odchrchlával a plival. Zdálo se mu, že s chrchem vymětl ze sebe kus podplukovnickových junáckých vzpomínek. Z křoví se náhle vyřítil voják Maštalíř a hnal se k desátníkovi. Zdálo se, že na něho číhal.

„Tak co bylo?“ vyptával se dychtivě. „Bude švindl, pane kaprál, bude nějaký správný švindl?“

„Kuš a koukej mazat, mrťafa!“ zařičel Jaroslav.

– Jejdamáňky! – podivil se malý voják. – Ten je mi nějaký natentočkováný. To asi s tím švindlem moc nepochodil. Myslil si, že bude sedět na kanceláři, a ono mu zkvaklo. Jo, milá zlatá, švindl není pro každého. To jenom když dobrý bůh dá, pak kápne švindlíček. Proto ještě nemusíš dělat dílo. Proti mně jsi uvozený mladík a já u tebe nejsem žádný mrťafa, nýbrž táta od dětí. A kuš! si křič na svého Azora, a ne tadyhle na člověka... –

Pravil důstojně: „Nemusejí být hned kách, já to myslel dobře. A míním, že jsem si to od nich nezasloužil.“

A uraženě ukázal desátníkovi záda. Jaroslav ho chtěl zadržet, ale malý voják se rychle vzdaloval. I na jeho čepici bylo vidět, že je rozlícen.

⁷³ Iuris utriusque Candidatus – kandidát obojího práva, student na právnické fakultě s první státní zkouškou.

Desátník dal mu v duchu za pravdu.

- Nemám na lidi křičet. Může za to, že jsem žvanil hlouposti? Že jsem projevil nevědomost? Hezky, pane Štědrý, móóc hezky... -

Pokořená marnivost mu bolestně svírala vnitřnosti. V rozbouřenou mysl znovu se vetřel obraz podplukovníkův. Pátravě naň hledí starýma očima a nedůvěřivě naslouchá. Máte opravdu maturitu?

- Mám maturitu! - zařičel desátník. - Mám maturitu, ale to nepatří k věci. A neříká se dát informaci *přes* něco a také je nesprávný výraz *vyčíst* knihu, ale *přečíst*, to byste měl vědět, pane podplukovníku... Nechte mne s pokojem, prosím vás o to! Nevypτάvejte se mne, já nic nevím... -

Uviděl Maštalíře, který byl zabrán v rozhovor s šedým domobrancem Andrlíkem. Stáli nad ohněm a hleděli pochybovačně do misky s bublající vodou. Desátník se k nim přiblížil.

„Co to tu máte?“ otázal se.

„Ale, pane desátníku, to je jim taková divná věc...,“ ochotně odpověděl malinký voják.

„Divná věc!“ rozlítil se Andrlík. „Prevít! Já bych do toho nejradši kopl!“

„Po-po-počkej!“ zadržel ho Maštalíř. „Nekopej! To se musí vyzkoumat!“

„Jaképak zkoumání! Kopnu!“

„Moment, člověče bláznivá...!“

Avšak šedivý domobranec, obličej zrůzněný zlostí, skutečně kopl do misky, která se převrhla. Oheň zasyčel, i vyvalil se hustý kotouč dýmu.

Maštalíř uvážlivě zavrtěl hlavou. „Tohle jsem opravdu ještě neviděl,“ pravil vyčítavě.

Andrlík se vrhl na misku, vylovil z ní jakýsi podlouhlý předmět a s hněvivou radostí jím mrštil o zem.

Zazuřil: „Potvoro šeredná! Já ti dám, neřáde!“

Maštalíř ho popadl za ruce.

„Co si to dovoluješ, člověče unáhlená? Jak si to mám vyložit? Lidi, to je janek. Salámem mlátí o zem. Vždyť je to hřích, takhle zacházet s božím darem!“

Šedý domobranec se mu vymkl, shýbl se a opět praštil podlouhlým předmětem o zem.

„To není salám, to je kus železa!“ řval. „Jakživ jsem takový salám neviděl. On mně kope hrob!“

„Tak mi ho dej, když ho nechceš.“

Andrlík zchladl. Ohrnul potupně palcem nos a děl opovržlivě: „Tady. To víš. Dal jsem za něj v Rusku tři koruny a teď bych ti ho měl věnovat. Já mám akorát na rozdávání.“ A mával salámem nad hlavou jako bumerangem. Desátník se smál, až se rozslzel. Ani Maštalír se nemohl udržet smíchu. Jenom šedý domobranec zůstal vážný a nelibě nesl takovou veselost.

„Smějte se,“ bručel, „já nevím, co je tady k smíchu.“

Desátník si přál vědět, co má šedivý domobranec s tím salámem. Andrlík přistoupil až k němu, a dýchaje mu do tváře, počal rozvláčně vykládat. V městě Kovelu uviděl na jarmarku salám. Dobře. Koupil salám, žid vzal zaň tři koruny. Dobře. Andrlík veze salám z Ruska na italskou frontu. Všude ho tahá s sebou, ale nic z něho nemá. Těšil se, že si pochutná, ale ouraz!

„Ono je to jako kámen. Koušu do toho – zuby v tom můžu nechat. Chci si ukrojit – nůž se ohnul. Ani sekyrkou neusekneš. Já už s tím zkoušel všelicos, ale marná práce. Peču to, vařím to a ono, hajzl neřádná, je to čím dál tím tvrdší. Krucipísek, co já vystojím. Tři koruny jsem vyhodil, to je slovo! A pro nic za nic. Já mít toho žida po ruce, já bych mu ten kaftan prohnal! Já ti dám, Jordáne, prodávat salámy z kamene...“

Maštalír vzal salám do ruky a čichl k němu.

„Divná věc,“ povídal znalecky, „že by nevoněl, to zas voní. Je opravdu cítit masem. Pročež zahodit ho nemělo by smysl. Mělo by se počkat. Snad přijde k sobě.“

„Jo přijde! Houby přijde k sobě!“ zaskřípěl domobranec. „To ho zas neznáš. Zuby jsem si na něm vyviklal!“

A opět začal vrískat: „On mi pije krev! On je můj hrob!“

Maštalíř obracel salám v ruce a děl zádumčivě: „Já bych věděl něco lepšího. Uvař ten salám se sušenými švestkami. Nechal jsem si říct, že švestky veškerou tvrdost vytáhnou.“

Ke skupině se přiblížil šikovatel Wagenknecht. Objevil se tak náhle, jako by vyrostl ze země. Sklouzl studeným zrakem z desátníka na domobrance a pak utkvěl na Maštalířovi, který rozpačitě obracel salám v ruce.

„Co tu to máte?“ zahřměl.

„My jenom... salám...“ zajektl malý voják.

„Jaký salám? Žádný salám! Rozdělalí jste oheň. Nevíte, že je to zakázáno? Já vás...“

Napřímil prst a prudkým pohybem ukázal před sebe.

„Já vám dám salám. Vy dva – einz, zwei! Budete kopat latrínu. Vorwärts!“⁷⁴

„Vida!“ zabručel šedý domobranec kysele. „Kopat latrínu. Pak že nic.“ Vyrval Maštalířovi salám z ruky a odcházel, následován malým vojákem.

Desátník osaměl s šikovatelem. Wagenknecht ho měřil od shora dolů, od pat až k čepici, jako by se mu hrabal ve vnitřnostech. Jeho tvář byla kamenná, tvrdý knír trčel do výše smělymi oblouky.

Po drahné chvíli promluvil: „Mužstvo rozdělává oheň a pan desátník se na to dívá, ačkoli ví, že to je plukovním rozkazem výslovně zakázáno. Mužstvo se baví a pan desátník je s nimi hihhihahaha. Pak se má udržet kázeň. Večer se u mne hlásit, desátníku. Já si s vámi o tom ještě promluvím. Abtreten!“⁷⁵

⁷⁴ Vy dva – jeden, druhý. Budete kopat záchod. Marš!

⁷⁵ Rozchod!

Noc vešla do hor, stříbrná noc. Nad zubatými skalami, nad černými rozeklanými roklemi poskakoval uzounký měsíční srp, zachumlaný ve větrných oblacích. Bezedné nebe přetínala mléčná dráha, i chvělo se tisíce věčných hvězd nad drátěnými zásekami. Unylý svit luny spočíval na nehybných balvanech a mlčelivých stromech, tmavých a nevlídných. Křoví vzdychalo.

Byla noc, podobná všem jiným nocím na jižním bojišti. Zase tryskaly rakety odkudsi z podzemí, v ohnivě křivce mířily k nebesům, jedovatě syčíce. Opět rachotily výstřely pušek a dunivě praskaly miny. Páchlo po síře a ohni. V mělkých zákopech přešlapovali nemluvní vojáci, zaboření do límců svých plášťů.

Setník Král vystoupil ze svého příbytku na povrch zemský. Jaký to byl příbytek a zejména, jaké měl okázalé, honosné dveře... Byly to dveře hnědě natřené, se čtyřmi výplněmi, z nichž každá byla ozdobena vyřezávanou růžicí. Nahoře byla zasazena tabulka z mléčného skla; i zámek měly ony dveře, zámek z tepaného železa. Podle těch dveří dalo se souditi, že v onom doupěti nebydlil důstojník lecjaký; každý voják, i ten, který přicházel z daleka, věděl, že za hnědými dveřmi bydlí sám velitel setniny, hejtmán Král.

Byl v bocích stažen řemenem, měl lesklý důstojnický bajonet, ozdobený zlatým štrápcem. Na hlavě mu seděla čapka bez štítku, takovou mívají důstojníci od jízdy, ošumělou čapku, šikmo nasazenou, aby její okraj řezal levé obočí. Rozkračoval se jako zkušený kavalérista, jenž tráví větší část dne v jízdně. Dotýkal se rukou svého límce, kde po každé straně se skvěly dvě hvězdy. Třetí pak byly naznačeny bílou nitkou, kterou mu tam narychlo všil plukovní krejčí. Je tomu již čtrnáct dní, co byl z nadporučíka povýšen na setníka, ale nikde nemůže sehnat dvě zlaté hvězdy. U pluku je nemají, poptával se na brigádě; nikde nic, ani v divizním

skladišti. Neslýchané svinstvo. Unerhörte Schlamperei.⁷⁶ Prosím, nemají důstojnické hvězdy v zásobě. Nač myslí ti pitomci? Co mají v hlavě? Aby tady chodil s hvězdami, vyšitými nitkou, ještě mu třeba někdo neuvěří, že je hejtman Král, ale jenom nadporučík Král.

- Hejtman Král, - šeptal si u vytržení. Usmíval se zasněně a pohyboval rty: - Ich bin der Hauptmann Krall. -

- Seevas, Kamerad, Hauptmann Krall... -⁷⁷

Zasalutoval a srazil podpatky, jako by se někomu představoval.

Na sametovém nebi se motal měsíční srp mezi větrnými oblaky, tisíce hvězd mrkalo na černém nebi. Na nebesích hvězdy, na límci setníka Krále po dvou hvězdách na každé straně a po jedné, vyšité bílou nití.

Hnal svého sluhu do etapy, aby mu opatřil hvězdy, důstojnické hvězdy ze zlatých nití a lesklých kotoučků. Nechť pádí s větrem o závod, aby byl brzy zpátky, ať jede třeba až do Tridentu. Ale hvězdy tu musí být, hvězdy tu musí být co nejdříve.

Pohrozil mu pěstí; ať si s ním nehraje ten blbý fajfka. Nyní ho mrzí, že neuložil svému sluhovi, aby koupil také zlatý límec. Ono, prosím, o nic nejde, ale pro každý případ... Dejme tomu, že se něco stane, co by se tak už mohlo stát... Třeba starší důstojník onemocní nebo ho někam odkomandují. Může také padnout, nyní jsou velké ztráty. Pak je setník Král zase na řadě, major Král.

V hrudi mu zabolelo sladkým pocitem. S rozkoší vtáhl do sebe noční vzduch, napojený chvojm, sírou a ohněm.

- Major Král... -

- Exzellenz, Major Krall stellt sich gehorsamst vor. -

- Danke, Kamerad... -⁷⁸

⁷⁶ Neslýchaný šlendrián.

⁷⁷ Já jsem hejtman Krall. - Servus, kamaráde, hejtmáne Kralli.

⁷⁸ Excellence, major Krall se poslušně představuje. - Díky, kamaráde.

Opravdu měl sluhovi uložit, aby sehnal zlatý límec. Pucflekovi samému to nenapadne. Kdepak! Co se mu neřekne, to neví. Ein fader Dummian...⁷⁹

Přicházel k zákopům a narazil na strážního vojína, který s puškou, položenou před sebe, zíral na druhou stranu k Italům.

- Počkej! Jestli ten voják ví, koho má před sebou? -

„Co je nového?“ vybafl.

Voják se vzpřímil.

„Poslušně hlásím, nic nového, pane hejtman.“

- Pane hejtman... Voják ví, koho má před sebou. Poznal svého setníka... -

„Dobře, vojáku,“ pravil blahosklonně. „Kouříš?“

„Poslušně hlásím, pane hejtman, že bych kouřil.“

„Tak tady máš cigaretu. Ale nesmíš kouřit na stráži. Proti předpisům, to víš. Až po vystřídání. V dekunku, rozumíš?“

„Poslušně hlásím, pane hejtman, že rozumím,“ zachraptěl voják.

„Tak, tak...“

Hodný voják, správný voják. Tak to má být. Hejtman Král má setninu dobře vycvičenou, vzorně ukázněnou. Radost se na ni podívat. A vojáci by za svého setníka skočili do ohně. Hejtman Král je jejich otec, oni jsou jeho děti. Ale dovede být pes, panečku, lítý pes, když něco není, jak by mělo být. Malíčkem ohně i nejvzpornějšího muže.

Jak krásný je život, krásný je život i mezi skalami, kde se ustavičně točí neumdlévající vítr. Sladko žít, když je člověk mlád a už je setníkem. Jarost se rozlévá v údech a žilách, člověk stoupá po zlatém žebříku, přistaveném k nebi; stoupá až k těm chladným hvězdám, které pomrkávají v hlubinách. Stoupá setník Král z jednoho přičle na druhý, hle, již je major, pak je jmenován podplukovníkem, plukovníkem...

- Generál... - mumlá a sladké mrazení mu běží po zádech. Až budu generálem, přijedu do okresního města, kde jsem nebyl ničím.

⁷⁹ Nudný hlupák.

Generál se prochází po čtverhranném náměstí, kde jsou bachraté domy s dřevěnými podloubími, kde tiší obyvatelé prožívají svůj váhavý věk. Projde třídou Palackého, kolem lékárny, až do čtvrti poslance dr. Aloise Fábery. Na chvíli stane před radnicí s barevným znakem města. Zajde do městského parku, kde kvete zlatý déšť, a tam potká starostu, knihkupce Oktávce. Starosta uctivě pozdraví a generál se dotkne štítku čepice a roztržitě zírá na štětku mysliveckého klobouku.

Večer zahučí na náměstí promenáda, hovor a smích, zvoní ženské podpatky o dláždění. Únavně voní rozkvetlá lípa a z luk zaválo posečenou otavou. Na budovu okresního hejtmanství se snáší měkký soumrak a nadutý měsíc se vyhoupne z komína městské spořitelny. Hlaholí bezstarostní studenti, rozumují řemeslníci; od kašny je slyšet pištění služek, které pokoušejí obchodní příručí.

Generál se prochází sám, generál je vždycky sám. Kdo by se mu směl přiblížit, kdo by se mu chtěl rovnat? Zvolna se prochází, boky utažené, hrud' vypjata, junácky kráčí pružným, poněkud belhavým krokem a nohou odhazuje šavli. Proti němu jdou městské slečny, nadbíhají mu, aby ho víckrát potkaly. Kdykoliv ho mívá, tu jedna druhou šťouchne do boku, skloní hlavu, a tajíce smích, dají se do běhu, hloupé slečny, chechtavé slečny.

Kdo je ten generál? ptá se obyvatel, který není obeznámen s dějinami města, a jak přišel k nám? Co zde pohledává? Proč není v sídelním městě? Vždyť musí být těsno vznešenému hodnostáři v našich ulicích. Že ho napadlo poctit právě nás, kteří jsme nepatrní před jeho tváří?

Vy nevíte, kdo je ten generál? odpovídá starý pamětník. Hned vám to povím, dávejte dobrý pozor. Generál je bývalý náš učitel, jenž po městě běhal s vyšívanou košilí, četl básně a plašil holčičky.

Dejte pokoj! diví se nový obyvatel, a jak to, že takového vysokého stupně dosáhl? Žáčkům do hlavy vtloukal nauky, na kůře zpíval a šlapal měchy u varhan a nyní je generálem, pomyslete si!

Starý pamětník, polichocen pozorností a pyšný na to, že generál je jeho rodák, vykládá. To je to právě. Ale už tenkrát měl cosi na čele

napsáno, zvláštní znamení, které zvěstovalo, že mladý učitel je předurčen ke skvoucí dráze...

Hejtman Král zvolna prochází zákopy, které se mu změnily v ulice okresního města, a v hrudi hýčká smělé, vzrušující pocity. Nad hlavou syčí neviditelné projektily, šrapnel rozsypal s ohlušujícím třeskem olověné kuličky, ale to nic není; co jsem chtěl říci, nač jsem to myslel? Tamhle stojí desátník Štědrý, stojí tiše, opíraje bradu o ústí pušky. Zvláštní pohnutí se zmocnilo setníka Krále, srdce se vzedmulo dobrým citem.

- Měl bych mu říci něco pěkného, co by ho potěšilo. Vždyť je to krajan, viděl mou nepatrnost a nyní je svědkem mé slávy. -

„Co je nového, desátníku?“

Desátník sebou trhl, vypjal hrud' a odpovídá nepřírozeným, dřevěným hlasem: „Poslušně hlásím, pane hejtmane, nic nového.“

- Poslušně hlásím, pane hejtmane... - myslí si setník zasmušile, - to není ono, tak jsem to nemyslel... -

Snaží se svému hlasu dodat bodrosti, nenucenosti: „Jak se pořád máme, kamaráde?“

„Poslušně hlásím, pane hejtmane, dobře.“

- To zas není ono... - Setník namáhavě shledává v sobě srdečná, civilistická slova, ale proti vůli jeho mluva se zabarvuje nadutou, oficířskou úsečností. Nemá slova, jež vážou člověka k člověku, má jenom slova, která oddělují představeného od podřízeného.

Desátník poznal jeho rozpaky; i pocítil jakousi nejasnou, ale tím prudší lítost k mladému důstojníkovi. Litoval jeho jezdecké čapky, litoval důstojnický bajonet se zlatým střapcem, neutišitelná vroucí lítost zalévala jeho nitro. Ze zjevu setníka Krále sálala zářivá hrdost, opojení sebou samým; a desátník ho litoval. Proč ho lituji? ptal se svého srdce, a proč nelituji sebe? Patrně proto, zněla odpověď, že já jsem stár, on pak je zcela mladý. Já zestárl uprostřed válečných strážní; strasti přidávají roky; já jsem kmet, on pak je děcko, omládlé svým úspěchem. Jsem vyschlý věkem, on pak je plný šťávy a důvěruje v svůj slunný osud.

Jaroslav poznal v setníkovi sebe sama, když zmítaly jím nejasné vzněty a naděje. Uchopila ho vzpomínka na to, jak kdysi také blouznil o své budoucí nádherné dráze. Vzpomínka ho citlivě bodla; zastyděl se. To bylo tenkrát, když do okresního města přijeli vojáci a dcera kastelánova jím pohrdla, neboť jí učarovaly důstojnické stejnokroje. Tenkrát, pomyslí si stydlivě, dumal jsem o tom, že přijedu domů jako vysoký hodnostář, celý vykládaný zlatem, a zahanbím nevěrnou dívku.

Setník Král přerušil mlčení.

„Slyším,“ pravil, „že budete... že budeš brzy povýšen na četaře. Návrh... příslušný návrh jest už v plukovní kanceláři. Věc je takřka perfektní. Sám se přimluví. Ono přece jenom... četař je víc než desátník. Máte... máš radost?“

„Poslušně hlásím, pane hejtmane, že mám radost.“

– Proč poslušně hlásím? Proč pane hejtmane, když já chci s tebou po kamarádsku? – pomyslí si setník smutně.

Přemýšlel chvíli a pak úsměvně připojil: „Potom budeme mít oba tři hvězdy na límci. Jenomže já zlaté a vy... ty jenom celuloidové...“

Sklonil hlavu a ryl podpatkem v zemi. Opakoval: „Já zlaté, ty pak celuloidové. Tři hvězdy na límci.“

Náhle se vztyčil a jeho hlas komisně zaskřípal: „Všechno v pořádku?“

„Poslušně hlásím, pane hejtmane, všechno v pořádku.“

„Gut.⁸⁰ A kdyby něco, všechno hlásit.“

Nedbale se dotkl prstem čapky a vzdálil se. Jeho nálada se zatemnila. Chvilková náklonnost k druhovi z mládí se změnila v nevraživost.

Mnoho jsem se namluvil, mumlal. Já jsem setník a ty kaprál. Tak jaképak řeči?

Zalomcovala jím prudká hněvivost.

– A já jim ukážu, kdo jsem! –

⁸⁰ Dobrá.

Skokem se vymrštil na zákop, vztyčil se s hrudí naběhlou zlostnou pýchou. Ozářil si elektrickou lampičkou obličej a nocí zazněl jeho řvoucí hlas: „Italové! Slyšíte mne, Italové? Já jsem setník Král!“ A ihned seskočil dolů.

Vzápětí zarachotily výstřely.

31

Přišel rozkaz, že se první, čtvrtý a pátý prapor mají připravit k odchodu a poddůstojníci hartusivě vyháněli mužstvo z úkrytů. Vojáci neradi opouštěli doupata, kde jim bylo měkce a útulno, doupata, nasáklá jejich zápachem. S nechutí vynášeli svoje svršky a plnili jimi mělký příkop, umazaní hlínou a s kousky slámy ve vlasech.

- Zase nás budou honit po všech sakramentech. -
- Ouvej, ty naše nožičky ubohé, ty se pomějou. -
- Namažte si paty sádlem, budou kvaltmarše⁸¹. -
- Co od nás zase chtějí ti páni nahoře! Nebylo nám tu dobře? -

Nebylo jim tam zrovna dobře. Noční stráž roztrásal ostrý horský chlad, dotěrná mlha mrazila uši, nosy a kotníky, nebylo kde si ohřátí prostydlé duše. V doupatech bylo těsno, nepohodlné, brněly přežené údy. Byl to mrzutý, hladový život, který ustavičně ohrožovala smrt v rouše železném a ohnivém. Avšak voják ví, že neštěstí nemá hranici a že peklo je bezedné. Do nebes hlavou nedosáhneš, ale do podsvětí se můžeš propadat nekonečně.

„Hoši, půjde se do lezerva na retablírunk⁸²,“ hlásá svobodník Semecký. Oblíčeji šviháckého svobodníka jaksi připomíná smetiště, na němž se povalují rzivé krabičky od konzerv; je zarostlý řídkými žlutavými chlupy; avšak knír má pod páskou, to se ví; náramně si potrpí na parádu svobodník Semecký, jehož plášť je na několika místech propálen.

„Do lezerva se půjde, to máte sichr⁸³,“ opakuje a významně pomrkává.

⁸¹ Kvaltmarš – usilovný pochod.

⁸² Do lezerva na retablírunk – do záložních postavení za účelem vyzbrojení a vystrojení mužstva, odpočinku a doplnění početních stavů.

⁸³ Sichr – jistě.

Domobranci Andrlíkovi se nelíbí to pomrkávání. Nemá rád, když se v jeho přítomnosti tváří významně umazaný frajtr. Při pohledu na knír, vtěsnaný pod pásku, jímá ho dusná zlost.

Vrhl kosý pohled na svobodníka a zaskřehotal: „Odkud to víš, že se jde na retablírunk?“

„Já to mám z jisté ruky,“ odpověděl svobodník vypínavě.

„Ó, ty jistá ruko!“ křivě se poškleboval zlostný domobranec. „Kéž bys nás nebavil, vole štepovanej!“

„S tebou nemluvim, dědku šeredná,“ utrl se svobodník. „Já jen tak všeobecně. A toho vola štepovaného ti nedaruju. Já to poženu vejš.“

„Ani všeobecně, ani zvlášť nemáš co povídat. A vůl štepovanej jseš, to dostaneš nahoře potvrzené.“

Příchod šikovatele Wagenknechta ukončil hádku. Šikovatel zmrazil muže vrchnostenským pohledem a proměnil je mocným slovem v řadu nehybných balvanů. Rozdělil několik štulců, zahulákal a pak se jal sčítati mužstvo. Několikrát se spletl a počal znova. Učinil součet, nahlédl do kusu papíru a pak se odebral k setníkovi Královi s hlášením.

S jeho odchodem pominulo kouzlo, balvany se opět proměnily v muže a v řadách zašumělo.

„Podle všeho to nevypadá na retablírunk,“ ozval se hlas. „Lezervo z toho nekouká.“

„A kdyby! Z toho by stejně nekynulo nic dobrého. Budou nám honit kostry po kopcích.“

„Pravda, pánové. S execírkou nás neuctíte. Dejte nám místo toho kus masa, pak budete mít u nás dobré oko.“

„Nebo flaši rumu.“

„Haha, kluku ušatá, tys to vystih.“

„Nemá ruma, nemá šturma, jak říkají Bosňáci.“

„A co bysme se starali,“ usoudil slabomyslný Hynek, „však oni nás už někam zadundají.“

„Mluvíš jako kalendář, Nácku,“ pochválil ho četař Náhlavský, „jseš u mě správný mužský. Já tě nedám.“

„Féla si odejde, neřekne ani mú, copak tu budeme stát do večera?“ zareptal Maštaliř. „Páni, vezměme plac.“

„Tohle je přece slovo do pranice,“ ozývaly se hlasy libosti. „Usedněme, pánové, abychom svým oudům odpočinku dopřáli.“

„Ájo... Eh, živote, živote jeden zvrzaný...“

Byl krásný den, byl den utkaný z modrého a zlatého sukna. Vysoké a strmé bylo nebe, jež se klenulo nad jižním bojištěm. V korunách borovic pěl vítr svůj zádumčivý, jednotvárný žalozpěv. Slunce ozařovalo rozsochaté chlomy, vlídné slunce svítilo na zubožené vojsko. Někteří muži rozpínali blůzy a počínali se vysvlékat z košil. Obnaženi po pás hledali v záhybech košil vši. Při hubení vši se pěkně povídá jako při přástkách. Hubenci mačkali hmyz a rozumovali, že je rozdíl mezi ruskou a italskou vsí. Italská veš je prý na zadečku ozdobena křížem.

V nepřátelském zákopu zaznívala čilá, překotná řeč a jeden voják poznamenal: „Kluci talijánský mají valnou hromadu, to je řečí jako vody.“

„A co by ne? Před tebou se budou žinýrovat.“

„Já jenom, že je huba nebolí.“

„Jen je nech. Však oni taky vědí svý.“

„Bať, bať... Jednou nahýbáme kvartýr jim, po druhé oni nám. Každý chvilku tahá pilku.“

„Ba jo, mládenci. To se mně jednou přihodil takový pád... Byl jsem tenkrát k šestnáctce přidělený, fíra povídá: Pepíku, vem celtu a šup pro fasunk. Jářku, že jo. Tak si to šinu furt rovně, že bych na něco myslil, to jsem nemyslel, najednou mně přijde kouknout, tak koukám a vidím, že bych byl v talijánském štelunku...“

„Hrom tě ťuk!“

„Co slovo, to pravda, jak je pánbůh nade mnou, pánové. Ale tady není nic k divení. Ono je to v těch kopcích tak nějak popletené, že kolikrát nevíš, kde jsou naši a kde jsou oni...“

„A co bylo dál?“

„Hned jsem u toho. Já vám, děti, vrazím jako ten beran rovnou do talijánského posta⁸⁴.“

„A kruci! Co on?“

„On vám zůstal celý tumpachový. Patrně si myslel: Kamarádi, teď je se mnou ámen. Ale mně taky nebylo dvakrát, už jsem se viděl tím jeho fidlátkem přišpendlený jako motýl.“

„No, pomyslení to muselo být šeredné, himl, když se to tak vezme...“

„Jenomže, pánové, český voják se vyzná. I osvítil mne duch svatý a já se ho ptám: Hej, mladej, máš doma mámu? – Mám, on nato, co bych neměl?“

„Počkej! Řek ti to česky?“

„Česky. Tak čistě vám česky mluvil jako našinec.“

„I nemel!“

„Co se divíš, makovče? Ty taky víš, co svět obnáší. Náhodou ti řeknu, že u nás, já jsem totiž od Jaroměře, do města je malá půlhodinka... u nás pracovali talijánský dělníci na dráze a ti vám uměli tak krásně česky nadávat, že to bylo radost poslouchat. Obyčejně večer nadávali a kleli, bavili se parádně.“

„A umějí zpívat, uličníci, jejkote, ti mají notu...“

„Počkej, trumpeto, nech mluvit Pepíka. Tak co bylo pak?“

„Co bylo pak. Povídám mu, totiž tomu talijánskému postovi: Tak když máš mámu, tak koukej mazat, ona se po tobě shání, bude tě koupat.“

„No a?“

„No a nic. Otočil jsem se a jdu pryč. Já se s každým nebavím.“

Zase přiklusal šikovatel Wagenknecht, rudý v tváři, a očima koulel. Něco mu nešlo pod vousy. Huhlal, vrčel, knírem práskal. Mocným slovem postavil oddíl na nohy, herdami vyrovnal řady a počítal, opět počítal, pletl se a zuřil. Pak zase odkvapil se svým archem papíru.

⁸⁴ Post – strážný.

Domobranec Andrlík hodil za ním jedovaté slovo: „Jeden počítal, až se přepočítal.“

Zamlel naprázdno pysky a dodal: „Moc tě toho, pane šikovateli, ve škole nenaučili. Řekni učiteli, ať ti vrátí sobotáles⁸⁵.“

„To mne může nejvíc dožrat,“ podotkl jeden voják, „když je samé auf, auf! a honem-honem a pak zase nic. Když se má jít, tak ať se jde, a ne žádné tento... To by namíchlo i brigadýra.“

Bylo odpoledne, byl večer. Rudý kotouč sluneční se nabodl na zubaté skály, slunce se rozkrojilo jako zralý meloun, soumrak se shromažďoval ve slujích, z plazivých klečí vanul libovonný dech. Přišel kuchař, rozdal vojákům ustydlou polévku, ve které plavala sušená zelenina a hubené kousky masa, jenom tak, aby se neřeklo. Muži se rozptýlili, každý se uchýlil se svou miskou v ústraní a soustředil se s náruživou lačností na jídlo. Zasmušile pojídali, až jim vystávaly bubliny na vpadlých skráních. Dojedli, vytřeli misku kusem hadru, neboť se musilo šetřit vodou, a lžíci zastrčili za svinovací kamaši.

Došla jim řeč a schouleni do nuzných plášťů čekali na to, co přijde, a o každého se pokoušely neveselé myšlenky. Naslouchali večernímu tichu, drásanému suchým praskotem pušek a kvílením neviditelných střel, jež zněly jako nárek nemocného dítěte. Bručivý kuchař naložil kotel na trpělivého mezka, mlaskl, zvíře se pohnulo a dlouho bylo slyšet dupot kopyt a jasné cinkání postroje.

Potom se dostavil poddůstojník se dvěma muži, kteří ve stanovém plátně přivlekli kukuřičný chléb. Poddůstojník vyvolával jména, vojáci nastavovali čepice, do nichž jim desátník sypal rozdrobené pečivo. Jaroslav jedl kukuřičné drobtý, jež chutnaly hořce, a rozjímal o čase, kdy měl v zásobě celou šišku chutného černého chleba; nyní pak nemá nic, je žebrák v zástupu hladovců. Na ten černý, vláčný chléb myslel nyní s takovou palčivou žádostí, až ho slzy polily. Mlčel malý voják Maštalíř po jeho boku; mlčel

⁸⁵ V dřívějších dobách „mzda“ učitele ve formě naturálií (potraviny, otop) nebo peněz, kterou mu žáci nosili o sobotách.

i švihácký svobodník Semecký; všichni byli obklopeni mlčením a nikomu nebylo do zábavy. Jenom šedivý domobranec Andrlík kdákal nad svou čepicí a zlořečil chlebu, který v ničem nebyl podoben božímu daru. Nebyl kulatý jako svět, nebyl kyprý jako ornice a neměl hnědou a bílou kůrku.

Dav čekajících vojáků splynul s temnotou, která rozpouštěla postavy a měnila je v stíny. Mnozí usnuli, majíce tlumok pod hlavou jako podušku. Usnuli náhle jako poražení těžkou ranou, zatím co železná a ohnivá smrt obcházela kolem hledajíc, koho by pohltila. Někteří pak, opření o skalní stěnu, pohlíželi k hvězdnatému nebi a sledovali modrý paprsek světlometu, který prohledával krajinu jako celník. Četař Náhlavský točil se na jednom místě jako medvěd, podupával a prozpěvoval si zaschlým tenorkem jakousi cituplnou melodii. Desátník Štědrý viděl zcela zřetelně malého starce s tvrdým kloboukem na holé lebce, jenž reptal: Kam jste mi zase založili tu knihu? Pak se procházel chodbou starobylého gymnázia a zíral na fotografii Měsíce s okrouhlými horami; seděl před vchodem hraběcího zámku, zastřeného dříšťalovým keřem; mladičké slečny s nechutí kouřily cigarety a pomlouvaly rodiče; spatřil mnoho starobylých obrazů a ty obrazy se svinuly a Jaroslav střemhlav sletěl do černé tůně, do spánku beze snů.

Malý voják Maštalíř náhle vyskočil; měl lehký spánek, spánek psa, jenž spí s jedním uchem vztyčeným, větře cizince. Oddíl vojáků vcházel do zákopů; dusaly kroky, zvonila zbroj; ozývaly se syčivé povely důstojníků. To jsou muži, kteří nás mají vystřídat, pomyslně si Maštalíř. I vyšel vstříc vetřelcům; s mnohými se pobratřil, s některými známými se nadšeně přivítal. Byl žádostiv novinek a posedla ho naděje, že od některého získá špetku tabáku. Dostalo se mu zklamání; noví vojáci přicházeli z jiného úseku, a nikoli ze zázemí. Byli to chudáci a malý voják, vrací se na své místo, vzdychal: – Samá žebrota, kam se člověk podívá. Inu, sakramentský život, já to pořád říkám... –

Vtom se přihartusil šikovatel Wagenknecht a vzbudil kolem sebe vír a pohyb. Mával rukama a kopal do spáčů, kteří byli zkrouceni v uzlíček; byl celý zpěněný horlivostí.

„Auf, auf,“ povykoval, „nebo vám pomůžu!“

„Auf, mládenci!“ opakoval po něm četař Náhlovský. „Všechno nastoupit a Vergatterung⁸⁶!“

Balvany se pohnuly, muži se protahovali a kvílivě shazovali ze sebe spánek, drkotajíce zuby. Dotěrný chlad roztrásl údy.

„Auf, auf! Bude se to bourat,“ breptal svobodník Semecký, vytřásaje svůj plášť...

„Tak co, bude to?“ vztekal se šikovatel. „Já vám skočím do žaludku.“

Muži nastoupili v řady, funíce a mhourajíce očima, aby se zbavili posledních zbytků snu, který jim uvázl na víčkách. Šikovatel začal počítat, pletl se, hartusil a opět počítal. Potom odevzdal velení četaři Náhlovskému a sám se propadl do tmy.

„Ááá... tetete... to zas máme pěkné nadělení,“ sténal šedý domobranec Andrlík, „to zas bude štrapác a putování, no nazdar... A ty moje nohy, ty moje staré nohy, ty se budou mít... kde jste kdo, pomozte mi s tím ruksakem...“

Rozhlédl se, postřehl svobodníka Semeckého, i obořil se na něho: „Frajtrisko, nestůj jako sloup a pomoz mi s tím pavoukem na hřbet, když vidíš, že nemůžu... jsem jako ten Lazar... rechma mě celého zkroutilo, mám já to radosti...“

Domobranec rád koketoval se svou starobou. Kmetství je jediná hodnost, která ani toho nejmenšího nemůže minout, a domobranec si liboval ve vážnosti, kterou získává pokročilý věk.

Svobodník přiskočil a zdvihl těžký batoh.

„Šup, strejdo!“

„Nejsem u tebe žádný strejda...,“ hučel šedý domobranec, „a ty máš pomoci bez říkání... Když jsem byl v tvých letech, to jsem byl jako vítr. Přiskočil a posloužil. A co jsem facek užil, když jsem byl v učení, a to bylo jenom dobře, aspoň se ze mne stal vzdělaný člověk. Dnešní mládež nemá tu úctu. Je víc pro sebe... Au, au...! Jako by mně žhavým nebozezem v údech vrtal... to bude suché lámání... a uznání žádné...“

⁸⁶ V řad nastoupit.

„Už je to, starý.“

„Zaplať pámbůh, frajtře, a požehnej ti na dětech. Až přijdeme na místo, tak mně připomeň, dám ti retku, mám ji extra pro tebe schovanou.“

„No, to jsem sám žádostivý...“

Oddíl se pohnul. Sestupovali po lesních pěšinách mezi pařezy a stromovými pahýly, prodírali se pichlavými houštinami a okované boty klouzaly po nastlaném jehličí. Plížili se jako spiklenci, ale nepřítel asi zpozoroval podezřelý pohyb. Neboť co chvíli vybuchnuvší šrapnel rudě posvítíl vojsku na cestu a po každé se ozval nelidský nářek raněného. Muži se tlačili k sobě jako ovce, omámeni tmou, obklopení zlověstným, neviditelným nebezpečím, které číhalo za každým valounem, za křovím a za zubatými štíty. Rachotil kulomet a s výše se sypalo suché jehličí.

„Tady je to nejhorší,“ bručel Maštalír a Jaroslav poznal, že se mu třesou rty. „Proklaté místo. Zde už něco lidu vzalo za své.“

„Jak budeme za tou zatačkou,“ připojil po chvíli, „pak jsme z nejhoršího venku, pak jsme páni...“

Nikdo mu neodpověděl; muži s rameny schoulenými a s bradou dopředu nataženou klusali jeden za druhým, namáhavě zadržující svištlivý dech. Poněkud se rozsvítilo, i zabělala se silnice.

„Buď pochválen Hospodin, pastýř můj,“ zbožně vydechl malý voják. „Jsme na mrtvém fleku. Tady koule přeletují...“

V řadách se zakmitl pocit úlevy; tu a tam se rozpředl tichý hovor. Pokročila hodina, slité předměty od sebe odstupovaly, pařezy, houštiny i plazivé kleče ponenáhlu ztrácely svou nevlídnou, zlostnou tvářnost; noční stíny prchaly a svět se prohloubil; za zubatými štíty pobledlo nebe, i nastávalo skleněné jitro. Vlhkost pokryla krajinu a v rose se zrcadlil nový den.

Pochodovali po šterkované silnici již s myslí bodrou a hlavami zdviženými. Navlhlá vůně mladého dne se mísila s nakyslým, rezným zápachem vojska. Nad hory se vyhouplo slunce; svět zrůžověl; v řadách se rozproudilo veselí.

„Mělo by se něco zazpívat,“ navrhl nějaký hlas. „Aby se vidělo, že jsme osmnáctí, a ne nějakí hadrníci.“

„To by se jako mělo,“ souhlasili vojáci. „Jenomže jakou?“

„To je právě to. Jakou?“

„Já myslím, pánové, tuhlenc tu: – A červen, červen, červen a růže červená...“

„To není to pravé. Já bych spíš myslil, nějakou tu... víme... třeba: – Jaké je to hezké v tom hradeckém městě nebo něco na způsob toho.“

„Frajtře, dej něco k lepšímu.“

Svobodník Semecký si povytáhl řemen a nadhodil pušku. Byl polichocen, ale upejpal se: „Já znám jednu takovou, ale nevím, hoši, nevím... Třeba se vám nebude líbit...“

„Jen to smáčkni, frajtře, s chutí do toho!“

Ale svobodník ani nečekal na vyzvání. Tvář oděl v junácký výraz, snivě přimhouřil oči, rozmáchl pravicí a čapku si pošinul štítkem na ucho. Zazpíval:

*„V jednom polském městě
žilo krásné děvče.
Ona byla ze všech nejkrásnější,
Z celého předměstí,
ona mně pravila: Já nelíbám...“*

Přerušil se a pravil omluvně: „Ale třebas to neznáte.“

„To nevadí, svobodníku, však my to chytneme.“

A skutečně ti, co měli otevřenější hlavy, brzy si osvojili slova i melodii a počali přizvukovat.

*„Když jsem ji ved k tanci,
k Zelenému věnci,
upadla růže, já ji zved:
Prosím o políbek,
ona mně pravila: Já nelíbám...“*

Zpíval voják Maštalíř, zpíval desátník Štědrý i četař Náhlovský; všichni se tužili. Také šedivý domobranec pobrukoval; štětinatá tvář se vyjasnila; zapomněl na své bolesti a rázně dupal. Nade vše miloval zpěv, jenž v jeho nitru uvolňoval vybledlé obrazy ze zasutého života. Píseň mu vykouzlila sklenářský krámek v horském městečku. Vidí výkladní skříň zmenšenou jako v obráceném dalekohledu; a v té výkladní skříni porcelánové sošky s malovanými tvářemi, zrcadla a zarámovaná boží požehnání. Po melodii jako po chodníku kráčí k zákazníkovi zasklívat okna, celý umouněný sklenářským kytlem. Bručel a vzdychal: – Copak je to všechno platné... –

A svobodníková čepice je už štítkem otočena dozadu; široce mává pravicí, zcela sám v sobě ztracen, zalit lyrickým výrazem kolem přimhouřených očí, rokotá:

*„Když bylo konec tance,
vzala mne za ruce a pravila:
Pojď sem, ty hrdý vojíne,
tu máš políbení, vzpomeň na Marušku,
polské děvče.“*

Pěli strejdové-domobrancí, pěli mladí zelení rekruti kokrhavými hlasy kohoutů, jimž hlas ještě přeskakuje; basovali staří mazáci. Otvírali ústa na celé kolo a pošilhávali po setníku Královi: Líbí se důstojníkovi jejich zpěv? Avšak setník kráčí po kraji silnice, kráčí zcela sám, obklopen oficířským oblakem, jímž neproniká žádná hudba, žádné slovo. Pošvihává rákoskou po žlutých kamaších a kope do oblázků; usmívá se v sebe pohroužen, myslí na sebe a na svou hodnost.

Zpěv umlkl a bylo slyšet pouze dupot a rytmické řinčení bajonetů, které v chůzi narážely na plechové krabice škrabošek proti plynům. Zářil jasný podzimní den a kolem pochodujícího oddílu se zdvíhal kotouč stříbřitého prachu.

K poledni došli do jakési strže, snad opuštěného lomu, uzavřeného mezi hladkými stěnami, řídce zarostlými zrezivělými ostružinami. Zde byl nařízen odpočinek. Avšak dříve, než jim bylo dovoleno se usadit, ještě jednou spočítal šikovatel Wagenknecht své mužstvo, aby se přesvědčil, že nikdo nechybí. Pak teprve se vojáci rozptýlili; rozložili se mezi kameny a šterkem, rozepjali blůzy a odpočívali, s rozkoší dýchající svěží, štiplavý chlad. Opodál si sedl hejtmán Král a zkoumal generální mapu. Dva mladí důstojníci se honili, se smíchem a křikem přeskakující balvany. Praporčík Riehl s tváří potměnou zamyšlen ryl cosi bodlem do skalní stěny.

Přidrktal se vozík, pokrytý šedou plachtou v podobě klenby, s kozlíku seskočil voják a sňal z vozu brašnu. V táboře vznikl pohyb: Polní pošta přijela! Muži vyskakovali a s dychtivostí obklopili vůz. Avšak šikovatel Wagenknecht vnikl mezi dav, a mávaje holí, drsnými slovy hnal vojáky od vozu. Přijal brašnu, ale tvářil se, že nebude rozdávat poštovní zásilky, jako by chtěl potrestat mužstvo, jako se kárají děti, když projeví překotnou radost a nemírnou všetečnost. Bledýma očima, které nařizovaly klid a kázeň, se rozhlédl po vojácích a pak se jal zvolna probírat dopisy a zásilkami.

Potom nařídil nástup. Nástup podle jeho mínění nebyl dosti hbitý; velel rozchod a hned zase nástup. To opakoval třikrát, aby dal poučení, že voják i ve chvílích radosti má si býti vědom toho, že je voják, že volně nenakládá svými pocity a že v každé době jest podroben vojenské kázni. Mával holí a plýtl kletbami, dokud nezjistil, že žádný muž nevybočuje z rovné řady. Chtěl vojákům osladit vzrušení, které vzbuzuje příchod polní pošty.

Když se komisní duše nasytila pocitem moci nad shromážděním, počalo se vyvolávání jmen. Každý adresát musil s vypjatou hrudí pravou rukou salutovat a levou rukou přijmout poštovní zásilku. Potom se voják hnal s růžovým lístkem polní pošty či s dopisem

někam stranou jako dítě s pamlskem vyhledává ústraní, aby nerušen mohl vychutnat poselství z domova.

Obdarovaní se cítili povýšení mezi ostatními; růžový lístek polní pošty, poselství z jiného, vzdáleného světa, naplnil je svíravým štěstím. Avšak ti, kteří nic nedostali, měli v srdci lítost: Nemáme nikoho na světě, nás už nemá žádný rád. Zachmuřeně nahlíželi šťastným druhům přes rameno a s nimi četli naivní, kostrbaté řádky, psané inkoustovou tužkou a špatným pravopisem; i zavanulo z těch řádků vůní domova.

Šikovatel vyvolal pěšáka Hynka. Prostřáček se zachvěl a zbledl; brada se mu rozklepala, rozhodil rukama a bezradně se rozhlédl po kamarádech, jako by se dožadoval zastání.

„Kolikrát mám volat?“ zlobil se Wagenknecht. „Infanterist Hynek! Bude to? Nebo si mám podat žádost? Polez!“ Voják Hynek se přišoural k šikovateli. Nerozhodně přešlápl z nohy na nohu a zakroutil krkem.

„A kdopak si to na mne vzpomněl, pane féla?“ otázal se dětinsky.

„Co? Jak?“ vybafl Wagenknecht, rozezlen tímto důvěrným oslovením, a vyslal na vojáka hrozný pohled. Avšak na tváři prostřáčkové nemohl odkrýt žádné úmyslné porušení subordinace, žádnou stopu po opovázlivosti, ale laskavou náklonnost k celému světu.

I zamručel: „Copak já vím? Přišla ti nějaká bedýnka.“

„Bedýnka...?“ podivil se Hynek. „A od koho by měla být ta bedýnka, že jsem tak smělý, pane féla?“

„Tak ber a koukej mazat!“ rozkatil se šikovatel. „Halt!⁸⁷ Salutovat neumíš? Herstell!⁸⁸ Kdo tě učil salutovat?“

„Mnoho pánů mne to učilo,“ pokojně odvětil Hynek. „Pan lajtnant Salingr, pan četař Víšo, pan kaprál Laube, on si mne vzal stranou, nepustím tě, Hynku, dokud to nebudeš umět, kdybysme tu měli být do soudného dne, já se skrz tebe zavřít nedám, křičel, pak

⁸⁷ Stát!

⁸⁸ Zpět!

šel do hospody, stejně mne to nenaučil. To bylo ještě za času míru, v Jičíně, pak mne supravitovali⁸⁹ a já sem šel domů. Ale mám radost. Pořád nic a pořád nic a najednou bedýnka. Uctivě děkuju a pánbůh zaplat' za všechno.“

Šikovatel zadupal a jeho tvář se podlila krví.

„Utíkej, figuro!“ záúpěl bolestně, s ošklivostí pohlížeje na sešlou, otrhanou postavu. „Jdi mi z očí, ty nejseš voják, ty jsi děvka od krav nebo co...“

Voják Hynek se s bedničkou vrátil mezi vojáky. Zástupu, který ho obklopil, vykládal s rozjasněnou tváří: „Však já dobře vím, od koho je ten vertsendunk. Hned jsem to uhodl.“

„Tak od koho, Nácku, od koho?“ tázal se svobodník Semecký.

„Že se tak hloupě ptáš, frajtre. Přece od tety Cecilie, co měla Duspivu, dělal v lomech. Víte,“ obrátil se na kamarády, „strejda Duspiva přišel v lomu k zabítí, ona brečela, teď je deputátnice, nechodí prosit, ale když jí někdo něco dá, tak vezme, ona mě má ráda, Nácku, povídá, ty mně posloužíš do hrobu, protože jseš upřímný, a ten cinkostn a všechno šatstvo je tvé, nedej se ošidit, ty jseš velký dobrák...“

Semecký významně mrkl po vojácích na znamení, že bude legrace.

„A tam, kde byl strejda Duspiva, je prý rybník?“

„Tam není žádný rybník. U nás je rybník, velikánský. Strejda Duspiva chodil do hospody, kamarádi na něho pod okny křičeli, Vašku, pojď už, ona ho nechtěla pustit, hostinskému namlel pro nic a za nic, vedli ho na úřad, teta plakala, lidi, kam se poděju, muže mám ludráka, ale on volal, pánové, jsou zlé časy a budou ještě horší, pročez bud'me jednosvorní v lůně církve svaté, a zavřeli ho do šatlavy, on se vyspal a jako by nic.“

Ozval se hlučný smích, také Hynek se rozveselil a pravil: „Vy si třebas, hoši, myslíte, že to není pravda, ale je to pravda. Proto mně teta Cecilie poslala bedýnku, protože nikoho nemá než mne.“

⁸⁹ Supravitovat – přezkoušet zdravotní stav (z lat.-něm. superarbitrovat).

„Tak už to otevři,“ pobídl ho svobodník Semecký, „abychom viděli, co v tom je.“

„Hned. Jenom mně, frajtře, podej bajonet.“

Odloupl bodlem víko, rozbalil papír a objevila se mákem sypaná houska.

„Houska!“ zaradoval se Hynek, „to si dám líbit. Ona ví, co je dobré. A psaníčko přiložila. Frajtře, přečti to, abysme věděli, co nám píše.“

Svobodník přiložil k očím kousek papíru a namáhavě četl: „Draze milovaný Náco, předem přijmi srdečný pozdrav se stálou vzpomínkou, co pořád děláš, já se mám dobře, živobytí není, co mám to dám, kdyby byl té války konec, tak bych byla spokojenější, tohle píše Toník, mně neslouží oči, ještě jednou tě srdečně zdraví teta Cecilie, jestli pak to v pořádku dostaneš?, dalo mi to shánění než jsem trochu té mouky sehnala, ještě měli na mně hubu, houska se mně slehla, to je skrz mouku, ale snad ti přijde k chuti, tak to posílám, takový lán světa, jestli to dojde?, jsem starostlivá, ještě jednou tě srdečně zdraví tvá věrná teta Cecilie, jseš dobrák, jsem zdravá, kdo ti ubližuje, má hřích.“

Svobodník četl s komickým přízvukem, divadelně se pitvořil, aby vzbudil veselost. Hynek se radostně rozhlížel po tvářích svých druhů, i bylo mu lehké a svobodně kolem srdce; radoval se, že má tetu, která kdesi v dálce myslí na něho s věrností a láskou.

Když Semecký dočetl, vydýchl zhluboka, pečlivě složil a uschoval papírek s poselstvím a pobídl svobodníka: „Vem si kousek housky, frajtře, nevoslejchej se. To je za to, žes to tak krásně přečetl.“

Svobodník se chopil zavíráku a žádostivě se naklonil nad bedničkou. Ale dříve, než mohl pečivo nakrojit, přiskočil domobranec Andrlík a zadržel mu ruku.

„To by ses nestyděl,“ zasyčel zlostně, „žebráka vyjídát? Ó, ty obejdo jeden nenažraná!“

Semecký upadl v rozpaky.

„Já jenom na košt...“ zabreptal.

Domobrancova tvář byla zrůzněna hněvem.

„Na košť!“ poškleboval se. „Na košť! Na chudákovi loudí. Fuj, to jsem neviděl, to jsou mravy!“

„Nemusím od všeho mít...“ bručel svobodník v rozpacích, „nač ten křik? Nejsem lačný na kus žvance.“

„Nechte ho, pane Andrlík,“ horlivě domlouval Hynek. „Já mu to přeju. A vy si také ukrojte. Hoši, okuste housku, je dobrá... A víte, pane Andrlík, já nejsem žádný žebrák. V civilu jo, chodím po domech, prosím, někdo dá, někdo ne, podle toho, ono to bývá různé. Ale na vojně je jeden jako druhý, a když mám, tak dám. Všem je přáno. Tetička Cecilie to sama pekla, ona je taková spravedlivá, jsem rád, že je zdravá, ona je špatná na nohy, se strejdou nic dobrého neužila, dal se na kořalku, kumpánisti byli u něho přednější, měli chlapce, umřel na spálu, strejda se držel víc v hospodě, a to nemá cenu...“

Na silnici se objevil podplukovník na koni a za ním klusal elegantní pobočník. Už z dálky bylo vidět na obličeji praporečného velitele, že je nespokojen a rozladěn. Dojel na místo, seskočil z koně, hodil oprat' sluhovi a svolal důstojníky. Dlouho a rozvláčně jim cosi vykládal, pak mávl rukou, vlezl na koně a odcválal. Po jeho odchodu šikovatel Wagenknecht mocným slovem postavil setninu na nohy. Muži se seřadili k pochodu.

Byl večer, byl mračný soumrak, deštěm nasáklá oblaka rejčila kolem vrcholu hory. Les nevlídně pohlížel na tábořící vojsko, stromy se zachvívaly, větve skřípaly, listí šelestilo. Někteří vojáci si zbudovali stany a chystali se k odpočinku. Jiní pak nanosili klestí, zažehli oheň a v kruhu usedli kolem hranice. Jednotvárně hučel oheň, jako by po něčem toužil, plameny se zmítaly, metajíce oháňky jisker, žhoucí uhlíky zhasínaly ve vlhkém mechu. Někdy se utrhl kus plamene a sám třepetal se ve vzduchu jako ohnivý motýl. I přemítali muži, že je dobré sedět u ohně a dát si celé tělo prostoupit teplem; ale že by bylo ještě lepší, kdyby bylo co vařit a péci, neboť u hořící hranice nemá se jen tak sedět se svěřenými rukama.

A voják Maštalíř se obrátil na domobrance Andrlíka, který mlčky si nahříval onuce; pravil: „Tak mi přišlo myslet na to, co je s tvým salámem, Andrlíku.“

Šedivý domobranec cosi zabublal a Maštalíř rozkládal: „Zkus ho opékat nad ohněm. Snad pustí mastnotu a změkne. To by v tom musil být čert, aby nezměkl. Já na tvém místě bych to zkusil. Schválně, co to bude dělat.“

„Nic to nebude dělat...“ vrčel Andrlík.

„Co můžeš vědět, kdyžs to nezkusil?“

„Já už zkusil všechno a dohromady to nic nepomohlo. Dal jsem ho nad oheň, ale on hoří, potvora, jako větev. A smrdí, neřád, jako když se pálí sukno.“

„Tak to není salám,“ s rozhodností usoudil malinký voják.

„Jak by to nebyl salám, když jsem zaň dal tři koruny?“

Proti tomu se nedalo nic namítat a Maštalíř umlkl. Četař Náhlovský sledoval očima ohnivé křivky plamene a tichounce bzučel vyschlým tenorkem: – Jestli já tě, milá, nedostanu, vylezu na skálu, slezu dolů... – Přetrhl zpěv, podíval se na svobodníka

Semeckého a pravil: „Slyšel jsem, frajtře, že máš zimní hospodářskou školu.“

„Mám,“ pyšně se vypjal svobodník, „a kdo ti to řekl?“ Četař přeslechl tuto otázku; zvolna sáhl do kapsy, nasypal drobty tabáku na papírek a svinul smotek; pak se ušklíbl a děl: „Když tedy máš tu hospodářskou školu, tak skoč pro chrástí. Vidiš, že nám dochází.“

Domobranec Andrlík se skřípavě zasmál a svobodník uraženě ohnul dolní ret.

„Není se čemu smát,“ zabručel, „to jsou staré vtipy.“ Nicméně vstal a bylo slyšet, jak šramotí v houštině.

Náhly závan větru se obořil na hranici, jež vychrstla snop žhoucích jisker. Stromy se zakolébaly; temnota vydala táhlý nárek. Vojáci zimomřivě přitáhli pláště.

„Mění se počasí,“ mínil jeden hlas.

Nikdo neodpověděl. Poddávali se sálavému teplu, v němž sladce, lenivě se rozplývaly myšlenky. Šedý domobranec ohýbal prsty a naslouchal, jak mu lupají klouby. V ohni tence pištělo hořící chrástí a desátník Štědrý si říkal: – Před měsícem to bylo jiné, za měsíc to bude jiné... – Malinký voják pocítil naléhavou chuť po kouření; vtáhl do sebe vzduch a jeho ruka maně sahala do kapsy pro dýmku.

– Jářku, tak co? Mám kouřit, nebo nemám kouřit? – váhal.

– Jako zabafčit si? No, co by ne? –

– Á, holenku, z toho nic nebude. Ono by se to bánílo, ale co když zítra nebude co do huby? –

– Co bude zítra, to mne nejmní škrabe. –

Už měl ruku v kapse, ale rychle ji stáhl zpátky.

– Ouha! – řekl si rezolutně. – Nemusí být zrovna po tvém. –

– Snad jenom pár bafů? Pro chuť, jak se říká... –

– Jóóó... Kdyby jeden věděl, co má dělat... –

Svobodník se vrátil s náručí chrástí. Hodil větve na hranici, a když se oheň rozhořel, poliboval si: „A hned je to, kluci, veselejší.“

Dloubl loktem Maštaliře a pobídl ho: „Uhni, bratře, ať si taky sednu.“

Malinký voják poposedl, založil si ruce za hlavu, sladce zívá a pravil unyle: „Tak tu, mládenci, sedíme ve svornosti a vespolek a nevíme, budeme-li zítra zas tak hezky pohromadě.“

„Jak bůh usoudí,“ odpověděl šedý domobranec přísně.

„Inu, toť, toť...,“ přítakal Maštalíř.

„Je-li psáno, že naše kumpačka přijde k zničení, bude zahlazena, ať to kroutíme, jak chceme,“ rozprádal Andrlík kazatelsky.

K ohni se přiblížil praporčík Riehl a zasmušile pohlédl na kruh mužů. Všichni umlkli. Praporčík postál několik okamžiků a pak zase tiše zmizel ve tmě.

„Ale co bychom tento...,“ řekl svobodník bujaře, „však ono se to všechno k dobrému obrátí.“

„Jen aby...,“ zapochyboval hlas.

Svobodník přimhouřil oko a vypínavě děl: „Kdybyste věděli, co já vím, tak byste mluvili jinak.“

„A co víš?“

Semecký významně pokrčil rameny a mlčel. Rád vykládal, ale ještě raději se dával prosit.

„Tak mluv, co víš,“ zahartusil četař.

„Bude, pánové, mír. Už je to hotová věc.“

„Mír? Mír?“ dychtivě zaševelily hlasy. „A odkud to máš?“

„Odkud to mám, to vám neřeknu,“ odpověděl svobodník tajemně. „Ale mám to z jisté ruky. Víc nemůžu povědět.“ Ozvalo se hlasité reptání. K čemu takové tajnosti? Nám se může svěřit všechno. Nejsme klepavé báby. Naše kumpačka ještě nic neroztrajdala. Jsme jako hrob.

Svobodník snížil hlas.

„Na divizi přišla cedulka s hlášením. Excelenc-pán hned dal svolat důstojníky z celé divize a držel s nimi poradu, co a jak.“

„Co bylo v té cedulce?“

„Jo, pánové, to je taková ošidná věc, já opravdu nevím...“

„Už vidím, frajtře, že tě budu muset praštit,“ rozhněval se četař.

Svobodník se znenáhla rozpovídal. Mhouřil oči, křivil ústa, hrbil záda, rozkládal rukama a jeho slova měla tajemný přízvuk.

„Tak vám, hoši, ondyno měl mít americký prezident Wilson schůzku s císařem Karlem.“

„Kde měl tu schůzku?“ přísně se otázal Andrlík.

„V jednom loveckém zámečku... na břehu Dunaje,“ nevrle odpověděl svobodník.

„Nevyrušuj, Andrlíku,“ napomenul četař.

„Já jenom, aby nelhal,“ zavrčel šedý domobranec. „Tak co bylo?“

„Prezident Wilson, hoši, zaklepá vám na dveře. Dále! Vstoupí dovnitř, císař stojí v cimře, celý v parádě, metály na blůze a povídá Wilsonovi: – Vemte plac. A co nám nesete? – Prezident se teda posadí, nic nemluví, jenom se tak smutně kouká.

Císař se ho ptá, jaká že příčina jest jeho smutku a prezident si udělá: – Jak nemám být smutný, když vidím, co se děje a jaké soužení přišlo na ty národové skrz válku. To bych nesměl mít kusa citu v těle, abych si to nebral. Řekněte sám, Veličenstvo, jak k tomu takový jednoduchý člověk přijde, příkladně vezmou tátu od dětí a ženou ho na jistou smrt, doma není do čeho píchnout, samotná ženská má z toho hlavu jako škop, v baráku jí skáčou hladové děti, vždyť je to proti koštěti, no ne? – A tak všelijak mluvil.

Poslouchá ho císař a smutně kývá. – Jo, holenku, – povídá, – to já si to už dávno tak rozbírám, ale copak je to všechno platné, my dva to nepředěláme... –“

„Frajtře, nelži!“ povýšil hlas šedý domobranec.

„Ruhe⁹⁰, povídám! Nechat vypravovat!“ zakročil četař.

„Nechci být nikomu pro blázny,“ mumlal Andrlík.

„Všechno, co říkám, je svatá pravda,“ děl svobodník slavnostně. „Kdyby to nebyla pravda, copak bych si směl troufat lhát v takové věci?“

„No, bodejť,“ přisvědčil Maštaliř. „Jenom mluv, svobodníku, my držíme s tebou.“

„Tak teda... Prezident Wilson takovou dal odpověď: – Císaři rakouský! Vy říkáte, že to nepředěláme. Já se na to dívám jinak.“

⁹⁰ Ticho...

Přece, když my dva se spolčíme, tak jsou ostatní na nás krátký. A když už jsem v tom, tak bych vám chtěl říct ještě slovíčko. Český národ kvílí v porobě a vy děláte, jako byste to neviděl. Je tohle solidní jednání? Jiný by si to pokládal za čest, kdyby směl nosit svatováclavskou korunu, veleslavnou a starodávnou, a vy děláte, jako byste o to nestál. –

– Všichni jsou proti mně spolčení, odpovídá císař, tyhle věci dělají ministři, co jsou kolem mě, a já si to pak mám vypít. Co by na mně bylo, já se snažím, abych vládl k všeobecné spokojenosti.“

„To je pravda,“ utrousil Maštálř, „císař pán se dost snaží, aby vyhověl, jenomže je mladý a nemá z toho ten pojem.“

A svobodník, unášen vlastní výmluvností, rozkládal: „A tak ten prezident Wilson, pánové, císaři odpověděl: – Heleďte se, Veličenstvo, my to uděláme tak. Já poručím všemu vojsku, všemu loďstvu svému, aby s vaším vojskem táhlo proti veškerým nepřátelům, a budeme mít zaručeně mír na šup, to bych se chtěl vsadit, nevím oč. –

– To bych vám byl náramně povděčný, císař na to, ale pro sichrovku musíte mně to dát písemně, abych byl z obliga. To víte, dneska to jinak nejde a jeden nikdy neví. –

– Beze všeho, dejte mi kus papíru, péro a inkoust a hned sesadím takovou listinu, ve které bude všechno obsaženo. –

Tak prezident Wilson se posadil, píše a píše a najednou vám, hoši zlatí, kde se vzal, tu se vzal, objevil se císař Vilém, hrozně se mračil, vousama práskal, zlatou přilbu na hlavě.

– Ha! – zařval, – co to vidím? Vy dva se proti mně huntujete, ale to se vám nevyplatí, neb já jsem ze všech ten nejprvnější. Já vám ty pikle překazím...– No, co vám mám, hoši, povídat. Slovo dalo slovo, byl z toho kravál a prý měla taky padnout sem a tam nějaká facka...”

„Nestydáku, nestydatý!“ zaječel Andrlík. „Že můžete, pánové, poslouchat takové lži. Copak někdy bylo slýcháno, aby se mocnářové fackovali? Ó, ty frajtrisko nezbedné! Ze starého chlapa si budeš dělat ouchcapky? Tohle se ti zatrhne...”

Desátník Štědrý pocítil, že se na něho tlačí dřímota, i vyhledal si místo k odpočinku. Zahalil se do pokrývky, obalil se stanovým plátnem a čekal, až se připlíží sen, aby z něho sňal únavu a přikryl jeho strasti. Žhne hranice a kolem ní se motají černé postavy. Šedý domobranec se ustavičně sápe na svobodníka a viní ho z nestydatého, křiklavého lhaní. Svobodník se hájí, že prý si nepřidal ani slovo, že všechno obsahovala tajemná cedulka, která přišla na velitelství. Svobodník si odplivuje, ať prý se do země propadne, ať je Franta, jestli to všechno není pravda, svatá svatoucí pravda. Avšak s Andrlíkem není řeč; všecek se ježí a prská, neboť lež je mu protivná, jako nevím co. Do toho se mísí voják Maštalíř, snaže se usmířit rozvaděné soupeře, a opakuje po několikáté: „Všechno je dneska možné.“

Četař zpěvně zívá, sebral své lože a jde spát. I ostatní vojáci brouzdají po lese, hledají místo za větrem, aby se natáhli. U hranice zůstal pouze svobodník s šedým domobrancem, dvě temné postavy, a rozčileně huhlají.

- Všechno je dneska možné... - šeptem opakuje Jaroslav. Jaká to smutná, hněvivá noc! Desátník zírá k divokému nebi, kde se rvou huňatá mračna o nakousnutý měsíc, a vzrušeně naslouchá, jak teskně vyje vítr, který přichází z hlubokých propastí, padá přes zubaté štíty, hvízdá mezi slujemi a v nepokoj uvádí staré stromy.

- Možné, možné... - I cítí, jak údy tuhnou, na oči a skráně měkce se klade hedvábný oblak a duše se potácí ve mdlobách, které předcházejí spánku. Zatím noc úplně zdivočela, les propadl úžasu a křovím se prodírají spěšná, zmatená slova. Vichřice se rozeřvala s plnou silou, ale desátník v ní slyší vojenské láteření, prudkost a hartusení vojenského velení.

- Gewehr heraaaaus!⁹¹ - huláká vichřice a vojáci střemhlav se řítí na kasárenský dvůr, aby zbraní vzdali poctu černému jezdcí s huňatým vousem a ohnivýma očima.

Myslili jste, že bude mír. Mííír! sviští černý jezdec. Bláhoví muži! Nebude mír, nebude mííír! Budete pochodovat na černém nebi mezi rozervanými oblaky, Kolonne vorwärts, rechts - haaalb rechts!⁹²

Vojáci mašírují ve čtyřstupu a ve vyrovnaných řadách, prsa vypjata, bradu nataženou, a jejich okované boty duní po klenbě nebeské, až se země třese.

- Besser! Besser! - řičí černý jezdec. - Haaalt! Hersteeeellt! -⁹³

- Já vám dám mír, já vám dám mííír, - zoufale se pošklebuje černý jezdec, - já vás naučím v kostele hvízdát, pacholci, syčáci, svině, sviíiině svinské! -

Desátník s povzdechem se obrátil na bok a otevřel jedno oko. Dva vojáci se snaží postavit zborcený stan; plátno pleská s hlučnými údery.

„Krucinál! Krucinál!“ rouhají se muži.

Dvě tmavé postavy udupávají oheň a kolem nich víří ohnivé kolo jisker.

- To je asi Andrlík se svobodníkem, - myslí si Jaroslav. - Hasí oheň, aby se... nevznítíl... les... všechno je možné... možné... - Dřímota mu zatlačila oči a povalila ho naznak.

Roztrhlo se nebe, práskl ohnivý bič. Četa jednoročních dobrovolníků vyrukovala na ulici. Je svátek Božího těla. Zaznělo velení: - General de charge!⁹⁴ Hoch an! Feuer!⁹⁵ - Důstojníci aspiranti vypálili salvu do vzduchu. Zahřmělo. Je cítit natrpklý zápach po spáleném prachu. Ale velitel není spokojen a opět a opět nařizuje opakování slavnostní salvy.

⁹¹ Do zbraně!

⁹² Útvary v pochodovém proudu vpřed! Vpravo - napravo v příc! (zmatené povely)

⁹³ Lépe! Lépe! ... Stát! Zpět!

⁹⁴ General de charge! - starobylý francouzsko-německý povel před zahájením čestné salvy.

⁹⁵ K líci zbraň! Pal!

Potom desátník jako by slyšel tichý šelest. Tichý, ustavičný, jednotvárný šelest. Co je to? Jaroslav otáčí krk. Aha! Aspiranti sedí na stromech, každý drží v ruce *Handbuch für Unteroffiziere*⁹⁶ a dře, vytrvale dře na zkoušku. Chvilkami do toho vpadá hněvivé ječení šikovatele Wagenknechta, který řve, že les není uklizen, že to vypadá jako ve svinčíku, a vyhrožuje, že všechny pošene k raportu. Avšak jednoročáci si ho nevšímají, každý je skloněn nad knihou a zahlobán do vojenských nauk dře a pořád dře: – Bre-bre-bre-bre...

Také desátník bere do ruky knihu, ale není to rukověť pro poddůstojníky, ale román *Pět neděl v baloně*. Náhle se zjevuje před ním otec, rve mu z ruky knihu, listy se rozletují po náměstí a víří kolem sochy svatého.

– Nebude se zbůhdarma pálit světlo, – láteří otec a otáčí vypínačem.

– Já se musím učit! – odmlouvá syn a zase rozsvěcuje.

– Já ti dám pálit elektriku! Bude tma, povídám! –

– Chci číst! Bude světlo, povídám! –

– Tak ty nepřestaneš? Dobře! –

– Dobře! A jdi pryč! –

Desátník ví, že musí mít knížku, jinak že bude zle, že se stane něco strašného, něco nepochopitelného. Udělá několik kroků, natahuje ruku, aby se zmocnil knihy, ale kniha před ním prchá, zvolna plyne, kolébá se, desátníka studí ruka, pak jej studí obličej; za límcem studí, po zádech lechtá chladný pramínek...

To je asi tím, že pukla zeď a z té trhliny tryská pramen vody, který zatápí lože.

– Mělo by se to dát spravit, – dumá Jaroslav. Otec křičí, že prý nedovolí, nač takové útraty. Stačí, když Anežka vezme hadr a utře to. – Ale já přece doběhnu pro řemeslníka. –

Řemeslník není doma, prý je na posvícení, povídá jeho manželka.

⁹⁶ Příručka pro poddůstojníky.

- Tak? - odpovídá Jaroslav. - A jak to, že je na posvícení? Ale stejně by ten řemeslník nebyl nic platen, protože i v posteli je voda, ve slamníku je studánka, i duchny jsou nadity vodou. Ú, jak to studí... Nepořádek! Jak mám spát ve vodě? Aspoň kdyby bylo to prostěradlo suché... -

- Odklid'te tu vodu, vysušte močál, já chci spát, já chci spát... -

Studené ruce jím lomcují, někdo ho surově rve ze spaní, desátník sténá, obrací se z boku na bok, kymácí se v bezvědomí, zoufale se brání proti násilníkovi, zase ho něco burcuje, vstávej, je čas, někdo se dobývá k němu a klepe, vytrvale klepe...

- Nedá se odbýt! - sténá Jaroslav, posadil se, odhodil pokrývku a promnul si oči. Byla noc, černá jako ševcovský pop, a déšť, neúnavný a nelítostný déšť, šelestil ve větvích a snášel se v proudech. Liják vyburcoval tábor. Vojáci přešlapují jako medvědi, pobíhají v kruhu, klepou bradou jako v zimnici a zuří: „Krucifix, dostali jsme plaváka! Máme to pěkné nadělení, pánové! Je to sajrajt, aby do toho tisíc secsakramentských hromů...”

„Já to věděl...“ mumlá šedý domobranec, „já to věděl, protože mám už několik dní suché loupání.“

„Déšť je pro krásu,“ pošklebuje se svobodník Semecký, „aspoň budeš hezký, Andrlíku.“

Noci už odzvonilo, do lesa vnikalo mdlé svítání, špinavé a kalné jitro. Vítr vzdychal v korunách, stromy potřásaly větvemi. Z mlhy vystoupily zubaté štíty a na obloze se točily mraky. Hvozdem se ozýval mocný hlas šikovatele Wagenknechta. Schlíplí a usouzení nepokojnou nocí nastoupili mužové v řady. A když se dostavil setník Král, ozvalo se velení a vojáci mlčky vykročili.

Rozestoupila se mračna, na obloze hbitě poletovaly kusy modré látky, nesměle vyhlédlo slunce a na silnici jako slída se leskly kalužiny. Kouřilo se z lesa, kouřilo se z vojenských hřbetů.

- A můj tabák je celý rozmočený, - trdil se pěšák Maštalír.

- Dobře mi tak. Proč jsem si nepopřál kouření? Proč jsem sám proti sobě takový špína! Nyní jsem dočista nahraný... -

Mlčky pochodovali.

Šestého dne pak přibyli v místa, která jim byla dobře známa, kde poznávali skalní štíty, žluté po výbuších pum, torpéd, min a granátů; kde byli doma mezi oblými valouny, mezi zkomolenými stromy, mezi plazivou klečí a prohnílymi pařezy. Poznávali mělký zákop, vítali se s doupaty ve skále, která je tak dlouho hostila.

„Tak my jsme chodili pořád dokola jako pan páter kolem oltáře,“ podivil se svobodník Semecký, „ať jsem trajcen, jestli v tom vidím nějaký smysl.“

„Tomu, frajtre, nerozumíš,“ poučoval ho četař Náhlavský, „my jsme proto tak vandrovali, aby se zdálo, že je nás hodně. Talijáni si mají myslet, že na frontu přišly zálohy. Dělali jsme, jako že je nás náramná síla.“

Zamyslel se, svraštil tvář a dodal: „Nějak se mi to nechce líbit, bratře. Čichám, čichám umrlčinu...“

Byla noc, i bylo jitro. Bylo ráno němé, strnulé a zasmušilé. Nic se nehýbalo. Zdálo se, že nepřítel spí těžkým, omrzelým spánkem. Také na naší straně lidé dřímali, neboť bylo ještě brzy, jenom unavené strážce trčely na svých místech a nesmírně bažily po odpočinku. Tu a tam se ze své skrýše vybral voják uslintaný spaním, rozcuchaný a umouněný, i podíval se na oblohu, co dělá počasí, zamyšleně kývl a zase si šel lehnout. Jenom šedý domobranec seděl před svým doupětem a dumal o tom, že už je starý člověk a že má málo spaní; a velmi toužil po vřelé černé kávě, aby si zahřál vnitřnosti.

Bylo mlčelivé jitro. V dálkách se ozvala dusná rána a malý granátek proletěl, hlasitě běduje; zatočil se, dopadl a pukl a s pronikavým hřmotem obnažil své ohnivé nitro. Strážce se po něm lhostejně ohlédly a pak zase upadly do svého schouleného klidu. A pak bylo zase chvíli ticho.

Zrůžověl obzor a zahořely zubaté štíty. Všechno ukazovalo, že bude krásný, zářivý den. A pak opět zahučely dálky, pronikavě

a mnohohlasně zavylo a ve vzduchu se zatřepetalo několik červených a šedých praporečků. Zasvištěly olověné kuličky a stromy se otřásly; sesypaly se ztrouchnivělé větve a jehličí. Vojáci na stráží se bleskurychle skrčili. Někteří začali zmateně pobíhat sem i tam, skrývajíce si hlavu ve dlaních.

- Co to? - říkali si muži znepokojeně.

- Taliján bouří hned po ránu. -

Neměli času vyměnit si své myšlenky. Náhle s děsivým hulákáním se přihnala ohromná střela; zavířila větrná smršť; několik stromů se rozštíplо a koruny dopadly na zem s hluchým úderem; ze země vyrostl ohnivý keř a zařinčelo, jako když se zhroutí železný dům. V nevýslovném úžase zařvaly hory. Vzduch se proměnil v natrpklý dým a nebylo vidět. Zdvihl se písek a balvany se zatočily v kruhu.

Četař Náhlavský vyběhl ze svého doupěte, rozespalý, vyjevený, vleka za sebou rozvinutou kamaši; křičel: „Bubnová palba! Já to věděl, já to čul! Všechno na svá místa, aufpassen⁹⁷, hoši!“ Najednou se chytil za bok, zkroutil se a zaječel nelidským hlasem: „Kamarádi, já ji dostal! Už mne má...“ Učinil několik kroků, obličej zrůzněný bolestí a leknutím; zapotácel se, upadl a zaryl se tváří do země.

Nad zubaté štíty se vyhoupla rudá koule a zlaté světlo se rozlilo po krajině a zatopilo mělký zákop; v lesním šeru se vesele zatřepetala zlatá prasátka. Bylo svěží, orosené jitro. A pod modrou oblohou plula dvě letadla a vrčela jako dva těžcí, obrovští brouci. Jasně bylo vidět červeně, bíle a zeleně pomalovaná křídla.

Za horami neustále hučela hněvivá děla, otřásly se chlomy, skály pukaly, země se otvírala. Hořel vzduch a skalní sluje vydávaly zběsilé ječení. Za každým balvanem se ukrývalo několik vojáků, příkrčených jako zajíci k brázdě. Někteří měli čepici staženou až na ústa, aby nic neviděli, neslyšeli.

Svobodník Semecký náhle vyskočil a počal zmateně pobíhat sem a tam. Lomil rukama a křičel.

⁹⁷ Aufpassen - dávat pozor.

„Kampak, frajtře?“ zavolal na něho domobranec Andrlík.
„Neblázni a sed' na místě!“

Svobodník obrátil k němu zelenou, rozšklebenou líci a ječel: „Já musím do svého dekunku. Mám tam konzervu.“

„Co chceš teď s konzervou, ty janku?“

„Vy byste mně ji sežrali, já to vím... roto zlodějská, lumpové...“

„Lidi, držte ho, on se pomínul -“

Z hůry se sneslo řvaní a kolem svobodníka vypučel keř z blesků a kouře. Svobodníkově tělo se rozpustilo v ohnivě žiravině. Když pak se dým vznesl, tu spatřili vojenskou čepici, připlácnutou na skalní stěnu, a zpod čepice vyhlédala rusá kadeř. Na větvi se houpala vojenská noha, křížem stažená ovinovačkou.

Sedý domobranec sňal čapku a poznamenal si čelo širokým křížem.

„Tak vidíš, frajtře, užs dofrajtroval,“ zamumlal a jeho rty se zkrivily.

Zaslechl to voják Hynek, který seděl vedle něho s tváří pokojnou a s rukama složenýma v klíně. I pravil lítostivě: „Mladý byl člověk frajtr Semecký, ale hloupý. Rozumu měl malinko. Ale jináč dobrák to byl, tu chválu mu musím vzdát...“

„Povídal něco o konzervě,“ vmísil se do hovoru pěšák Maštalíř, „ani jsem nevěděl, že by měl konzervu.“

„Co je mu nýčko konzerva platná?“ zaskřípěl Andrlík. „Někdo jiný ji užije...“

Po chvílce prohodil: „Vypravoval nám pohádku o Wilsonovi, o císaři a o míru. Já hnedky poznal, že lže. Na nose jsem mu to viděl. Tak tady máme ten mír, pěkný mír. Jenom ty, frajtře, máš teďkon svůj mír, mír věčný. Ať je ti lépe tam nahoře než nám, to ti přeje domobranec Andrlík.“

„Já taky,“ připojil se Hynek.

Stoupalo slunce skvoucí drahou, nad zubatými štíty se tetelil rozpálený vzduch, milostně zářila modrá obloha. Ani vánek se nehýbal. Skály svítily jako vybělené kosti. A mezi balvany se procházela smrt, oděná v ohnivě a železné roucho, chodila těžkým

krokem, obklopena oblakem dýmu, natrpklým zápachem po spáleném střelném prachu, i ohlašovala se ječením, vytím a řinčením. Na koho prstem ukázala, ten musil s ní, ať chtěl, nebo nechtěl. Zjevovala se smrt v ohnivém keři a mluvila k vojákům hlasem burácejícím.

V závoji dýmu bylo viděti muže, který se točil sem a tam, jako by hledal cestu a nenalézal. Muž vrávoral jako opilý, zakrýváje si rukou obličej; mezi prsty mu prýštila krev; upadl.

Andrlík sevřel malému pěšákovi ruku, cloumal jím a volal zděšeně: „Já ho znám, já ho znám! On je od nás!“

„Tak, tak...“ odvětil Maštalíř lítostivě, „tak on je od vás.“

Vzdychl si: „Mnoho lidu se nevrátí. A dovolání žádné.“

„On byl od nás,“ mumlavě opakoval šedý domobranec, „bydlil hnedky za rohem, jak se jde k nádraží. Prodával staré kovy a přišel si na hezké peníze. Byl sám pro sebe a s nikým nic neměl...“

„Máš to marné. Osud člověka.“

„Pravdaže. Já jenom, že jsem ho znal jako nikoho druhého.“

„Pořádný tromelfajer⁹⁸,“ zachraptěl jakýsi voják, „nemlich to samé bylo jedenáctého, dvanáctého a třináctého července.“

Maštalíř poznamenal, že když jsme leželi na Doberdu, tak to také nebyla žádná zábava. Možno říci, že na Doberdu to bylo kolikrát ještě horší. Pěkná mela bývala na doberdské planině. Malinký pěšák hledal očima někoho, kdo by dosvědčil jeho slova. Nikdo se nepřihlásil.

„Kdo nebyl na Doberdu, ten nic neví.“

Váhavě mýjely minuty, ale běsnění neustávalo. Ze země šlehal zhoubný oheň a s rachotem se valily balvany do údolí. Ječení všelikých střel, výbuchy, provázené řinčením, takřka uspávaly svou jednotvárností. Pohublé a zdivočelé tváře vojáků, pokryté bílým prachem, jevily únavu a zlobnou nudu z bezmocnosti. Pěšák Hynek seděl schoulen mezi balvany, na konci dlouhého, smutného nosu se mu třpytila kapička a hlava se mu ospale kývala ze strany na stranu.

⁹⁸ Tromelfajer – bubnová palba.

Desátník Jaroslav si neustále opakoval jakousi větu z biblické dějepavy, která se mu vytrvale vtírala.

„Prorok Eliáš vzat na nebe ve voze ohnivém. Eliša divy činí.“

„Cože?“ ptal se Maštalíř.

„Nic,“ odpověděl desátník, „já jen tak.“

„Já myslil,“ poznamenal malý pěšák.

Podle slunce mohlo být k polednímu. Vojáci pocítili naléhavý hlad. Mnozí hledali ve chlebníku drobečky, a nic nenalézající, žalobně křivili ústa.

„Žral bych,“ povzdychl si voják Hynek a polkl slinu.

„Mináž asi za příčinou toho élent⁹⁹ dneska už nepřijde,“ usoudil malinký pěšák.

„Ani nápad!“ zlostně zavrčel domobranec Andrlík. „Kuchaři jsou asi dobře zdekováni. To víš, polezou do toho – chytráci.“

„Prorok Eliáš vzat na nebe ve voze ohnivém. Eliša divy činí,“ recitoval desátník Štědrý do bitevní vřavy.

„Co?“ zařval mu do ucha pěšák Maštalíř.

„Nic!“ houkl Jaroslav.

„Tak nevím,“ udělal si malinký pěšák.

Vzápětí se otevřela skála a z ní vyšlehl oslnivý oheň. Jaroslav ucítil, že se ho zmocnila nesmírná síla a unášela ho jako stéblo slámy.

– Aha! – podivil se. Chtěl něco říci Maštalířovi, ale ten se od něho vzdaloval s převelikou rychlostí; hory se rozestoupily, zubaté štíty se sklonily na bok; svět se zhroutil, barvy a tvary se pomíchaly v ohnivém a šedém zmatku. Něco mu stisklo hrud' a on umřel.

⁹⁹ Élent – mizérie, slota, bída.

Osláblé podzimní slunce svítilo na rozsochaté hory, na lesy zmrzačené a popleněné, na mělké zákopy, obetkané zrezivělými zásekami; vnikalo do chladných a zvučných slují, kde ve stínu bují kyprý mech a nevlídná kaprad'. Zářilo na tu bílou, štěrkovanou silnici, která se začínala v huňatých a divokých mračnech a vinula se do údolí.

Po té silnici se táhly nekonečné transporty se zraněnými. Mrzáci seděli v selských žebříňácích, bledí, s očima prázdnýma, strašně vyhublí, sténající bolestí při každém otřesu; a ve vojenských furvéznách¹⁰⁰ jako neživé zboží se vezli těžce zranění, nuzně ošetření na obvazích, a život v nich nejasně blikal jako olejový kahanec. Lehce ranění poskakovali o holi za vozy, belhali se jako staří, prašiví psi, některý s rukou zavěšenou na obvazu, jiný pak dopředu vystrkuje ohromnou bílou nohu.

Mezi opěšalými kulhal šedý domobranec Andrlík s tváří chmurnou, nevraživou, rozedraný jako turecká fangle, ale se sytým pocitem spokojenosti. Za jeho zády temně duněla děla a podrážděně řvaly hory. Občas se obracel šedý domobranec, nemilostivě pohlédl na zubaté štíty, na něž se snášel hněv boží, šklebil se a vyplazoval jazyk.

„Nedostali jste mne,“ pitvořil se. „Kde je Andrlík? Tady! Hasí si to k nám. Ufoukl vám Andrlík!“

Chvilkami zasyčel, neboť trápila ho noha, zabalená v bílém plátně, ale v očích se míhalo veselé, potměšilé světlo. Namáhavě belhal, opíraje se o větev, ale vykračoval si statečně, neboť jeho cesta vedla přímo do sklenářského krámu mezi porcelánové madony s oválným obličejem a jasně modrýma očima, mezi hrníčky s obrázkem proslulých měst, mezi zrcadla a zarámovaná boží požehnání. Šel do malého města mezi lidi, kde má každý svého

¹⁰⁰ Furvézna – vojenský vůz.

soužení dost, kde však není to trápení vojenské. Tam již není kasárenského řvaní, ale zdvořilost panuje, slova se vyskytují oblá, úhledná a tichá.

„Dost jste mne potrápili,“ mumlal, „poznamenali jste mě, ale nyní jsem zase svůj člověk. Kdo by si na mne hubu otevřel, toho zpražím na místě. Na mne si už nebudete dovolovat. Nejsem u vás žádný uličník. Já jsem pan Andrlík, starý člověk.“

Byl jasný den, den smíření nebes s tím pošetilým, usouzeným lidstvem.

V jednom voze pod klenutou plachtou seděl voják Hynek s třpytnou kapičkou na konci dlouhého, smutného nosu. Levou ruku mu pochroumal kámen. Seděl vedle šikovatele Wagenknechta, který se zmítal pod koňskými houněmi. Zíral na zelený obličej, orosený krupičkami potu, na tuhý knír, svislý a okousaný v bolesti, pozoroval krátký, namáhavý dech šikovatelův a mluvil k sobě: „Tak jsme tam seděli, já i ti ostatní mládenci, a koukáme, jak padají ty železné hrnce, pořád-furt to padalo, konec to nechtělo vzít a najednou vidíme, jak pan féla mává holí a něco křičí. No, křič si, křič, od toho jsi felbebl, ono tě to křičení přejde, taky jo, bouchbác! Pan féla se natáhl jak dlouhý, tak široký, já jsem vyskočil, hoši: ‚Kam letíš, Nácku?‘ Já: ‚Přece ho tam nenechám, on leží jako Lazar, nemůže se hýbat,‘ povídají mládenci: ‚Neblbni, Nácku, nebo tě to rozmázne jako štěnici,‘ třeba nerozmázne...“

„A... a... a...“ sténal Wagenknecht tenounkým, jakoby dětským hláskem.

„Bolí, pane féla, bolí?!“ soucitně se otázel voják Hynek. „Inu, toť se ví, že bolí, to jinak nejde, ale doufejme, že zas budeme chlapíci...“

A obrátiv zrak k neviditelným posluchačům, pokračoval: „Povídají mládenci, že jsem hovado, to je možné, já se nehádám, ale copak je to všechno platné, já ho v tom nemůžu nechat, on by přišel úplně k zahynutí, jářku: ‚Šup! pánové, musíme pana félu z toho vytáhnout,‘ nějaký voják mně pomohl, já ho ani neznám, ještě mladík, tak jsme ho tahali, to byla tíha, já byl z toho celý smrtelný,

jsem zvědav, jestli bude mít to uznání a dá na pivo, já tomu moc nevěřím, ještě za to dostanu vynadáno.“

„A... a... a...“, zasténal šikovatel.

„Tak vidíš, pane féla, teď je ti ouzko, na tos měl myslet dřív, teď je možná pozdě, a ne křičet na maníky, ono se to na světě všelijak motá, jeden je nahoře a hned zase dole, takových konců jsme se nenadáli, tak lež, pane féla, odpočiň si, však jseš tuhý jako kocour a ze všeho se vylížeš...“

Modrá obloha se klenula nad silnicí, po které se pohyboval transport s raněnými.

V jiném voze seděl pěšák Maštalíř, také poznamenaný střelou, usmíval se tiše a breptal: „Třikrát jsem ji dostal a teď si ji nesu po čtvrté. Ale tentokrát si jí budu vážit, a ne jako prve... Hleď, kluku Maštalířskej, aby se ti to tak hned nezahojilo, nebo budeš musit jít zpátky a třeba tam zůstaneš nadobro. Kdepak! Já budu chytrý, uvidíte. Dostal jsem za vyučenou, jak se patří...“

Sedělo se mu nepohodlně, neboť ke stěně vozu ho tiskl voják s ovázanou hlavou; obvaz mu přikrýval tváře, ústa i nos, oči zíraly úzkou štěrbinou. Jak se vůz kodrcal, kývala ohromná, bílá hlava sem i tam a nikdo nevěděl, spí-li ten voják, či bdí.

Maštalíř si vzpomněl na desátníka Štědrého a jeho žalostný konec; srdce se mu zúžilo a v nose ho zasvrběly slzy. Naklonil se k tomu s tou ohromnou bílou hlavou a pravil: „Tak ho vidím před sebou, on tam ležel v kamení, obličej jako živý, a tak se hezky usmíval. Patrně měl smrt lehkou, což je mu k přání, neboť to byl hodný člověk a srdce měl pro každého.“

„Co?“ otázala se ohromná bílá hlava.

„Povídám!“ křičel Maštalíř. „Já mluvím o desátníkovi, jaký to byl člověk. Povídám, byl to člověk, takový se nenajde. Spravedlivý mužský. A já pořád spekuloval, jak bych se k němu dostal. Měl dvě konzervy, kus chleba a soupravu prádla. Vždycky říkal: ‚Maštalíři, kdyby se mně něco mělo stát, tak je to tvoje a nikoho jiného...‘“

„Co?“ zakřičel voják s ovázanou hlavou.

„Povídám, ty věci byly moje, jenomže jsem se k němu nemohl dostat, oheň byl náramný a tady šlo o kejhák. Tak to užije nějaký zlodějský sanyterák, ale co se dá dělat? Ale líto je mně desátníka Štědrého a budu na něho vzpomínat, co živ budu.“

Voják s ovázanou hlavou neslyšel ani slovo, ale patrně cosi pochopil a pronesl nazdařbůh: „Aspoň to má odbyté.“

„Ba,“ přisvědčil Maštalír, „a na nás to čeká.“

Milostně zářilo bledé, podzimní slunce a po silnici zvolna se pohybovaly vozy.

Ediční poznámka

Román *Vyprodáno* je čtvrtým dílem tetralogie: *Okresní město*, *Hrdinové táhnou do boje*, *Podzemní město* a *Vyprodáno*.

Při zpracování textu jsme se řídili aktuálním zněním pravidel českého pravopisu, upravili jsme interpunkci a opravili tiskové chyby. Respektovali jsme však stylové, morfologické a lexikální zvláštnosti původního Poláčkova textu.

Všechny překlady z němčiny a dalších jazyků, které jsme umístili do poznámek pod čarou, vycházejí z vysvětlivek ve vydání z roku 1955 (nakl. Naše vojsko). Doslov Čestmíra Vašáka *Nad románovými postavami Karla Poláčka* najde v případě zájmu laskavý čtenář tamtéž.

Redakce MKP

Bibliografie díla Karla Poláčka

- Povídky pana Kočkodana (1922)
Mariáš a jiné živnosti (1924)
Na prahu neznáma. Kouzelná šunka (1925)
Čtrnáct dní na vojně (1925)
35 sloupků (1925)
Povídky izraelského vyznání (1926)
Lehká dívka a reportér (1926)
Pásky na vousy (1926)
Život ve filmu (1927)
Okolo nás (1927)
Bez místa (1928)
Dům na předměstí (1928)
Hedvika a Ludvík (1931)
Hráči (1931)
Muži v ofsajdu (1931)
Hlavní přelíčení (1932)
Pan Selichar se osvobodil (1933)
Edudant a Francimor (1933)
Židovské anekdoty (1933)
Žurnalistický slovník (1934)
Michelup a motocykl (1935)
Okresní město (1936)
Hrdinové táhnou do boje (1936)
Podzemní město (1937)
Vyprodáno (1939)
Hostinec U kamenného stolu (1941) – pod jménem Vlastimila Rady
Otec svého syna (1946)
Bylo nás pět (1946)
Ze soudní síně (1956)
Se žlutou hvězdou (1959)

Karel Poláček

Vyprodáno

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 12. 8. 2016

ISBN 978-80-7532-187-9 (pdf)